

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**«УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ»,
присвячена 100-річчю Наукової бібліотеки Національного
фармацевтичного університету**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

24 вересня 2021 року

Харків – 2021

УДК 027.7 : 001 : 378

Затверджено

Вченою радою НФаУ

Протокол № 3 від 20 вересня 2021 року

**«УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ»,**

**присвячена 100-річчю Наукової бібліотеки Національного
фармацевтичного університету**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

24 вересня 2021 року

Редакційна колегія :

Гавриш Н.Б. (директор Наукової бібліотеки НФаУ, канд. наук із соц. ком.) –
відп. редактор

Каїді В.В. (учений секретар Наукової бібліотеки НФаУ, канд. наук із соц. ком.)
– заступник відп. редактора

Ярмак С.В. – редактор

Сегеда В.І. – редактор

Збірка містить матеріали науково-практичної інтернет-конференції «Університетська бібліотека: історичний досвід та вектори розвитку», до якої увійшли наукові доробки з питань історичного розвитку бібліотек, особливостей їх трансформації, ролі у забезпеченні освітнього та наукового процесу ЗВО, інформаційного супроводу наукометричних та бібліометричних досліджень вишу, створення і використання електронних ресурсів, рідкісних та цінних видань у фондах, соціокультурної діяльності бібліотек та ін.

Матеріали конференції розміщено на сайті Наукової бібліотеки НФаУ <http://lib.nuph.edu.ua/> та в Електронному Архіві НФаУ <http://dspace.nuph.edu.ua/>.

© Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету, 2021

ЗМІСТ

Гавриш Наталія Борисівна	5
Історичні аспекти становлення бібліотеки Харківського фармацевтичного інституту в довоєнні та повоєнні роки (1940-50 pp.)	
Войтенко Ольга Василівна	9
Микола Овксентійович Валяшко: особистість, учений, педагог (1871-1955pp.)	
Кірішева Олена Миколаївна	16
Соціокультурний вимір діяльності Національної наукової медичної бібліотеки України	
Трохименко Галина, Драган Роман	23
Харківська обласна бібліотека для дітей: шляхами змін і перетворень	
Рибак Юлія Анатоліївна	32
Діяльність Наукової бібліотеки НФаУ у напрямку розвитку бібліометричних профілів вчених університету	
Боровик Ольга Борисівна, Резутіна Тетяна Юріївна	37
Особливості соціокультурної роботи у медичному виші на прикладі бібліотеки ПДМУ	
Українська Світлана Миколаївна	45
Проектна діяльність Наукової бібліотеки НФаУ з національно-патріотичного виховання студентської молоді. Аналіз культурно-просвітницької діяльності Наукової бібліотеки за десятиріччя	
Луцик Людмила Олександрівна	53
Колекція періодичних видань Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького: історія видання та збереження	
Леках Юлія Михайлівна	59
Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету в системі міжрегіональної корпорації медичних бібліотек України: аналіз роботи	
Чуканова Світлана Олександрівна	63
Використання рамки research infrastructure self-evaluation (rise) framework для удосконалення послуг з управління даними досліджень	
Тірон Маргарита Владиславівна, Орловська Ірина	73

Володимирівна, Височин Людмила Василівна, Шкрябко Ніна Миколаївна	
Історичний нарис відділу обслуговування економічною та гуманітарною літературою Наукової бібліотеки НФаУ	
Шаповалова Вікторія Юріївна	82
Службові бази даних на допомогу бібліотечному фахівцю	
Нестерчук Вікторія Валентинівна	87
Місце і становище бібліотек закладів вищої освіти в сучасному соціально-комунікаційному суспільстві	
Помазан Ольга Володимирівна	91
Інструменти візуалізації інформаційного контенту у бібліотеках ЗВО на прикладі Наукової бібліотеки НФаУ	
Молчанова Світлана Артемівна	102
Нові потреби користувачів та тенденції сучасного розвитку бібліотек ЗВО	
Вигівська Вікторія Олександрівна	112
Фонд рідкісних та цінних видань бібліотеки Криворізького національного університету: формування та особливості складу	
Білоус Валентина Степанівна	117
Бібліотека – берегиня вікових надбань людства, важливий інформаційний центр: з досвіду дослідження історії освітянської книгозбірні	
Кравчук Неліна Миколаївна	126
Бібліотека на зрізі столітньої епохи: паралелі розвитку і досягнень	
Гетьманова Тетяна Олександрівна	134
Соціокультурна та виховна діяльність бібліотеки у співробітництві зі студентсько-громадськими структурами та Центрами ЗВО	

УДК 027.021 : [378.6 : 615.1](091)

**Історичні аспекти становлення бібліотеки Харківського
фармацевтичного інституту в довоєнні та повоєнні роки (1940-50 рр.)**

Гавриш Наталія Борисівна

*Директор Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного
університету*

Анотація. У статті висвітлено історичні аспекти становлення бібліотеки Харківського фармацевтичного інституту в довоєнні та повоєнні роки, в період 1940-50 рр.

Ключові слова: Бібліотека Харківського фармацевтичного інституту, Національний фармацевтичний університет, Кац Євгенія Давидівна, бібліотечний фонд

**Historical aspects of the formation of the library of the Kharkiv
Pharmaceutical Institute in the pre-war and post-war years (1940-50)**

Gavrysh Nataliia Borysivna

Director of the Scientific Library of the National University of Pharmacy

Abstract. The historical aspects of the formation of the library of the Kharkov Pharmaceutical Institute in the pre-war and post-war years during the 1940-50s are covered.

Keywords: Library of Kharkiv Institute of Pharmacy, National University of Pharmacy, Kats Yevheniia Davydivna, library fund

Сторічна історія Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету тісно пов'язана із історією alma mater, що розпочалась 10 вересня 1921 р. – з моменту створення єдиного в Україні Харківського хіміко-фармацевтичного інституту.

Особливої уваги заслуговує довоєнний та повоєнний період роботи бібліотеки. Це період безперервної боротьби за виживання, інтенсивний пошук фахової літератури, відчайдушні спроби покращити умови праці для читачів та співробітників.

В довоєнний період, час становлення і час подолання чималих труднощів, бібліотеку ХФІ очолювала Кац Євгенія Давидівна (починаючи із 1934 по 1950 рр.). Її зусилля були спрямовані на створення довідкового апарату на бібліотечний фонд- алфавітний та систематичний каталоги.

Напередодні Другої світової війни в 1939 р. в інституті запроваджено новий навчальний план із 4-річним строком навчання. У ХФІ з викладацьким

складом 62 особи працювало 16 кафедр, а на чотирьох курсах здобували професію провізора близько 600 студентів. На кафедрах виконували наукові дослідження аспіранти, серед них Борисюк Ю. Г., Бердичевський Е. Г., Генгринович А. І., Казарновський Л. С., Редько А. Л., Цвейбах Е. І., що захистили свої дисертації на звання кандидата фармацевтичних наук в 1939-1940 рр. та надали свої наукові праці до бібліотечного фонду. Всього за період з 1928 по 1940 рр. бібліотека обслужила 1700 користувачів.

На початку осені 1941 року фашисти окупували більшу частину території України, їхні погляди спрямувалися на найбільше місто східного регіону – Харків, що був значним науковим та освітнім осередком. Розуміючи, що відстояти місто практично неможливо, намагаючись зберегти зосереджений в ньому промисловий та науковий потенціал, з 2 вересня по 20 жовтня 1941 року розпочато евакуацію Харкова.

Викладачів та студентів на чолі з директором ХФІ доцентом Ю. Г. Борисюком було евакуйовано до м. Семипалатинська Казахської РСР. Однак, частина співробітників ХФІ опинилася в різних містах Казахстану, Новосибірської області, Алтайського краю та інших регіонах країни. Зокрема, бібліотекарі та завідувачка бібліотекою Кац Євгенія Давидівна працювали реєстраторами у м. Омську.

До Семипалатинська було відправлено значну частину майна інституту: оптичні та вимірювальні прилади, хімічне обладнання, а також частину бібліотечного фонду – найбільш цінні наукові видання, підручники зі спеціальних дисциплін. Але 70% фонду бібліотеки залишилось в окупованому Харкові.

Серед небагатьох співробітників інституту, які не покинули місто, був професор М. П. Красовський, який під час німецької окупації наглядав за будинком ХФІ по вул. Мельникова, 12 (нині вул. Куликівська, 12). Уже в перші дні окупації велику частину майна інституту було розкрадено, кілька разів німецьке командування видавало наказ про звільнення будинку від майна інституту, маючи намір розмістити там військовий шпиталь, але після

наполегливих клопотань М. П. Красовського припиняло виселення. Починаючи з квітня 1943 року, фашисти стали частіше грабувати інститут та вивозити меблі, лабораторні столи та не минали стороною мародери бібліотечний фонд – підручники брали на паливо.

Та все ж зусиллями професора М. П. Красовського вдалося зберегти значну частину майна інституту та врятовано значну частину фонду наукової літератури бібліотеки ХФІ, в якій була зібрана унікальна спеціальна література, частково збереглася студентська бібліотека з усіх дисциплін. В доповідній записці в. о. директора ХФІ М. П. Красовського Народному комісару відділу охорони здоров'я І. І. Овсієнко про становище бібліотеки вузу після визволення міста від німецько-фашистських загарбників сказано:

п.8 «Научная библиотека лежит в шкафах, в сухом помещении, защищена от снега. Лежит в хаотическом беспорядке, так как ее сложили во вскрытие от немцев. Перевезти ее в Институт я не решаюсь, ибо в помещении библиотеки Института нет окон, а с другой стороны крыши над библиотекой нет...

п.9. Библиотека студенческая для спасения от гибели мною перенесена из подвального помещения, где она была два года, в первый этаж. Книги лежат на полу, но сухо, чисто, разложены по дисциплинам, в порядке».

Відповідно до наказу Всесоюзного комітету у справах вищої школи РНК та НКОЗ СРСР № 55/124 від 22 лютого 1944 року Харківський фармінститут відновив свою роботу в м. Харкові з 5 березня 1944 року.

22 серпня 1944 року до Харкова із евакуації повернулася завідувачка бібліотекою Кац Є. Д. З її допомогою бібліотека долучилась до освітнього процесу інституту. Євгенія Давидівна зробила інвентаризацію, впорядкувала весь бібліотечний фонд та здійснила видачу підручників 260 студентам на 1944/45 навчальний рік. Всі бібліотечні процеси – комплектування, обробка літератури, формування каталогів, обслуговування читачів – виконувалися жіночими тендітними руками Євгенії Давидівни. Складно було в зимовий період, оскільки не функціонувала система опалення.

З 24 тисяч томів навчальної та наукової літератури довоєнного бібліотечного фонду вдалося зберегти лише 12 тисяч примірників, однак багато з них виявились пошкодженими, оскільки в період окупації зберігалися в сирому підвальному приміщенні. Відзначалася велика нестача підручників з ботаніки, органічної, фармацевтичної, аналітичної хімії, фармакогнозії, технології лікарських форм, потреба в яких забезпечувалась бібліотекою ХФІ на 30-40%.

Завдяки зусиллям директора ХФІ доцента Борисюка Ю. Г, професора М. П. Красовського та завідувачки бібліотекою Кац Є. Д. під час Другої світової війни вдалось зберегти для нащадків колекцію періодичних видань 'Archiv der Pharmacie' Німецького фармацевтичного товариства за сторічний період (1842-1942 pp.); колекцію за 70 років 'Jahresbericht der Pharmacie', виконану старонімецьким готичним шрифтом; колекцію 'Pharmaceutische Zeitschrift für Russland', видавцем якої було Петербурзьке фармацевтичне товариство; перші наукові журнали з аналітичної хімії 'Zeitschrift für analytische chemie' (1928-1941 pp.) та ін.

Основу фонду повоєнної бібліотеки ХФІ становила література з фармації та суміжних наук. В цей час надійшли до фонду перші повоєнні підручники викладачів ХФІ – «Технология лекарственных форм» професора Шубіна С. Ф., що був перевиданий за редакцією В. Г. Колокова (1948 р.), професора О. С. Смирнової «Латинский язык для фармацевтических институтов» та перші повоєнні дисертації науковців інституту Макаревич-Гальперіна Л. М., Сало Д. П., Чаговец Р. К. та ін.

У 1945/1946 навчальному році бібліотека ХФІ працювала уже в більш сприятливих умовах, ніж у попередньому: в зимовий період будинок опалювався, було виділено нове приміщення та встановлено стелажі та деякі меблі. Кількість користувачів збільшилась до 600.

Керівництво інституту високо оцінювало діяльність бібліотеки і 5 грудня 1948 року Кац Євгенію Давидівну відзначено подякою за її самовіддану працю. Євгенія Давидівна завідувала бібліотекою ХФІ до 3 січня 1950 року, а потім

продовжувала працювати в бібліотеці бібліотекарем до 16 січня 1956 року. Ветерани нашого ЗВО згадують її як добру, уважну, освічену людину та високопрофесійного фахівця.

Слава і пошана жінці, якій випала дуже велика і нелегка робота по відновленню та упорядкуванню бібліотечного фонду після Другої світової війни.

Спливали роки – зростав і один з найважливіших підрозділів інституту: маленька бібліотека в одній кімнатці із земляною підлогою і з малочисельним штатом перетворилася на потужну сучасну Наукову бібліотеку НФаУ.

Список використаних джерел:

1. Alma mater : історія століття : Десять десятиріч в історії ХФІ – НФаУ / за заг.ред. В. П. Черних. – Харків : Золоті сторінки, 2021. – 756 с.
2. Історія Національного фармацевтичного університету: люди, події, факти / за заг. ред. В. П. Черних. – Х. : НФаУ : Золоті сторінки, 2005. – 624 с.
3. К истории Харьковского государственного фармацевтического университета / М-во здравоохранения УССР. – Х.: ХФИ, 1970. – 182 с

УДК 929 : 615

М. О. Валяшко: особистість, учений, педагог та засновник Наукової бібліотеки НФаУ

Войтенко Ольга Василівна

завідувачка відділу зберігання фондів Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету

Анотація У статті висвітлено наукову, освітню, громадську діяльність професора фармації Харківського хіміко-фармацевтичного інституту (згодом Національного фармацевтичного університету) Миколи Овксентійовича Валяшко.

Ключові слова: Валяшко М. О., Харківський хіміко-фармацевтичний інститут, Національний фармацевтичний університет, аптека, фармація, хімія, медицина, фармацевтична освіта, бібліотека, фонд рідкісних і цінних видань НБ НФаУ.

Mykola Ovksentiyovych Valyashko: personality, scientist, teacher, founder of the Scientific Library of NUPh

Voitenko Olga Vasylivna

head of the department of storage of funds of the Scientific Library National University of Pharmacy

Abstract. The article covers the scientific, educational, public activities of the professor of pharmacy of the Kharkiv Institute of Chemical Pharmacy (later the National University of Pharmacy) Mykola Ovksentiyovych Valyashko.

Keywords: Valyashko M.O., Kharkiv Institute of Chemical Pharmacy, National University of Pharmacy, pharmacy, chemistry, medicine, pharmaceutical education,

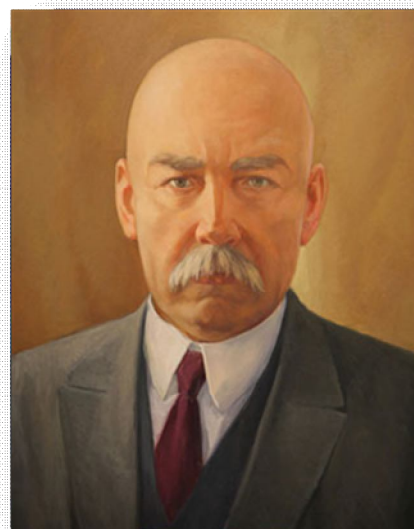
fund of rare and valuable publications of Scientific Library National University of Pharmacy.

Ключовою постаттю в історії формування української фармацевтичної вищої школи є Микола Овксентійович Валяшко. Видатний науковий та громадський діяч, випускник та викладач Харківського імператорського університету, засновник і перший ректор Харківського хіміко-фармацевтичного інституту.

Микола Овксентійович Валяшко народився 20 березня (за старим стилем) 1871 року у місті Куп'янську Харківської губернії. Дитячі спогади М. О. Валяшка були тісно пов'язані з аптекою, в якій він проводив багато часу, допомагаючи батьку. Початкову освіту отримав у Белгородській гімназії. В юному віці працював аптекарським учнем в аптеці Сартиссона, потім помічником аптекаря в Харківській аптеці І. Лапіна.

У 1895 році Микола успішно склав іспит та отримав звання провізора з відзнакою при Харківському університеті і, за клопотанням керівництва медичного факультету, обійняв посаду позаштатного лаборанта (асистента) у фармацевтичній лабораторії університету.

Займаючись дослідницькою роботою в лабораторії, паралельно самостійно вивчає німецьку, а згодом і англійську мову, у 1900 р. проходив стажування в університеті в Марбурзі, познайомився зі станом викладання фармацевтичних дисциплін у кращих інститутах Німеччини та з організацією проведення наукових робіт, а також розпочав роботу з дослідження глюкозидів рутину та робініну.

Всі ці дослідження були викладені М. О. Валяшко в дисертації «Хімічне дослідження глюкозиду рутину з рути», яку захистив у 1903 р. на ступінь магістра фармації в Харківському університеті, яка займає гідне місце в фонді бібліотеки [2].

Революція і громадянська війна не завадили Миколі Овксентійовичу продовжувати займатися справою всього свого життя.

Саме в цей період у 1919 році Микола Овксентійович успішно захистив дисертацію «Спектри поглинання й конституція похідних бензолу», отримавши від факультету ступінь доктора хімії.

Завдяки своїй натхненній, клопіткій праці з простого помічника аптекаря він зміг перетворитися у одного з провідних вчених того часу та досвідченого педагога.

М. О. Валяшко був одним з головних ініціаторів створення самостійної фармацевтичної освіти в Україні. Саме він наполягав на заснуванні ВНЗ, котрий давав би своїм випускникам можливість отримати вищу фармацевтичну освіту. На його думку, "без основания института подготовка научно образованного кадра химиков-фармацевтов не будет достигнута" [2]. Окрім професора М. О. Валяшка, ініціаторами заснування першого в Україні фармацевтичного вищого навчального закладу була група професорів-фармацевтів М. П. Красовського, М. П. Розенфельда і фармацевтичної громадськості Харкова .

В 1921 році у Харкові, згідно постанови Народного комісаріату охорони здоров'я України і Головнауки, відбулося відкриття спеціалізованого вищого навчального закладу такого типу, який і очолив Валяшко Микола Овксентійович [2]. Під його керівництвом була розроблена структура вузу, підготовлені плани та програми навчання майбутніх провізорів.

Згодом Микола Овксентійович приймає рішення про необхідність створення власної бібліотеки з унікальним фондом спеціальної літератури. На перших порах літератури у книгозбірні інституту було мало для забезпечення навчального процесу. Студентам та викладачам була представлена можливість користуватися фондами бібліотеки Харківського університету де свого часу працював М. О. Валяшко.

В 20-ті роки XX ст. країна перебуває у важкій економічній скруті, тому адміністрації інституту (ХХФІ) та органам місцевої влади довелося вирішувати ряд матеріальних проблем. Неможливо було вести повноцінне навчання, бракувало не тільки аудиторій, устаткування для лабораторій, а й підручників для студентів. Великий внесок у створення бібліотеки ХХФІ, в організацію бібліотечних фондів зробила Центральна науково-навчальна бібліотека (наразі ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна). Передала до фонду бібліотеки новоствореного вузу частину видань, що належали фармацевтичній лабораторії. Ці видання зберігаються в фонді цінних та рідкісних видань, про що свідчить печатка овальної форми «Императорского Харьковского университета Фармацевтическая лаборатория».

Серед них періодичні фахові зарубіжні видання *Archiv der Pharmacie* (пер. з нім. Архів Фармації), *Jahresbericht über die Fortschritte der Pharmakognosie, Pharmacie und Toxikologie*. Також було передано до бібліотеки фахове видання "Фармацевтический Журнал", колекція якого представлена в фонді цінних та рідкісних видань з 1879-1917р.р. На той час періодичні видання для студентства мали непогану підтримку у вивченні фармації.

Хоча на посаді директора новоствореного ХХФІ Микола Овксентійович перебував відносно недовго (до 5 жовтня 1922 р.), він встиг достатньо зробити для його організації та становлення.

Після звільнення з посади він продовжував читати лекції студентам, залишався керівником наукових робіт співробітників та аспірантів, брав активну участь у різноманітних зборах факультетів, комісій, нарадах, конференціях тощо.

В 1924 р. Микола Овксентійович був членом комісії з видання Державної фармакопеї при Наркомздраві РРСФР та членом Фармакопейного комітету у Москві [1]. Доказом цього є «Государственная фармакопея» 1930 р., який зберігається у фонді Наукової бібліотеки.

З 1929 до 1938 року М.О. Валяшко був відповідальним редактором «Українського хімічного журналу», згодом реорганізованого у «Праці ХХТІ». [1] В 1928 році М. О. Валяшко разом з А. Д. Розенфельдом організував при НКОЗ УРСР видання "Фармацевтичного журналу" і був його редактором до з 1928 до 1930 року. Він продовжував активно відстоювати позиції вищої фармацевтичної освіти, про що свідчить його власна стаття у «Фармацевтичному журналі». В ній Микола Овксентійович у черговий раз задається питанням: «Чи потрібна працівникам аптеки вища фармацевтична освіта?» [3]. Професор, посилаючись на власний досвід, підкреслював, як бракувало йому вищої фармацевтичної освіти на зорі його науково-дослідної діяльності і, головним чином, це себе виявляло не у знайомстві з певними фактами, а у відсутності методологічних підходів, що формують саме наукове мислення. Ліквідувати прогалини у власній освіті доводилося виключно самотужки [1].

Виходячи з цього, М. Валяшко стверджував, що у фармацевта має бути вища освіта. З повним текстом цієї статті є можливість ознайомитись в Науковій бібліотеці НФаУ, де зберігається колекція цього журналу за період 1928-1941 р.р.

Свій внесок Микола Овксентійович зробив і у створення «Великої медичної енциклопедії», в якій, у якості співредактора, він працював у 1928–1930 роках.

М.О. Валяшко до кінця свого життя займався підготовкою наукових кадрів, хіміків, інженерів, фармацевтів. Серед його учнів було кілька вихідців з науково-дослідної кафедри фармацевтичної хімії – фахівці високої кваліфікації, відомі вчені: професор Ю. Борисюк, який потім був завідувачем кафедри фармакогнозії і директором ХФІ; доцент Г. Півненко – завідувач кафедри

технології лікарських форм і ректор ХФІ; доцент Л. Казарновський – декан інституту; професор В. Близнюков – завідувач кафедри фармацевтичної хімії [1].

У сфері дослідження природної лікарської сировини справу професора продовжили його молодші колеги М. Красовський і О. Розенфельд. Під їх керівництвом було проведено експерименти з великою кількістю лікарських рослин України, які і досі використовуються у науковій медицині. Внаслідок цих досліджень було виділено ряд біологічно активних речовин, створено декілька нових препаратів. [1].

І це далеко не повний перелік досягнень М. О. Валяшка. Для нас, бібліотекарів, дуже важливим є його внесок в створення бібліотеки ХХФІ і активна допомога в організації бібліотечного фонду. Адже за його клопотанням фонд бібліотеки поповнювався навчальною та науковою літературою. Сучасний НФаУ по праву пишається тим, що ім'я цього видатного вченого тісно пов'язане з історією вузу, а, зокрема, і з історією Наукової бібліотеки.

18 березня 2021 р. у НФаУ відбулися урочистості з нагоди 150-річчя М. О. Валяшка. У рамках проведення урочистостей пройшла XXVII Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Topical issues of new medicines development» [4].

Почесні гості, академічна спільнота, студентство мали нагоду відвідати виставку «М.О. Валяшко: особистість, учений, педагог», яку підготували співробітники Наукової бібліотеки НФаУ. Кропітку роботу провели співробітники по відбору документів. Вивченню підлягали не тільки фонди НБ НФаУ, а також фонди ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна, ХДНБ ім. В. Г. Короленка, Наукової бібліотека НТУ «ХПІ».

З фонду рідкісних і цінних видань НБ НФаУ була представлена колекція «Фармацевтичного журналу», хронологічні рамки якого охоплюють, більш ніж 140 років. На сторінках журналу «Фармация», колекція якого зберігається у фонді з 1936 р. по 2018 р. знаходимо «Сводный протокол заседаний пленума фармакопейного комитета» членом якого був М. О. Валяшко. Гортаючи

сторінки журналів, маємо гарну нагоду простежити за розвитком аптекарської справи, фармацевтичної науки, фармацевтичної практики, фармацевтичної освіти кінця 19 століття. Відвідувачі мали змогу потримати в руках видання з особистим автографом М. О. Валяшко, ознайомитись з протоколами засідань Харківського фармацевтичного товариства, секретарем якого був М. О. Валяшко. Дякуємо колегам з інших бібліотек, які представили матеріали зі своїх фондів.

Загалом, у різних вимірах свого життя та діяльності – науковому, суспільному, освітньому – Микола Овксентійович Валяшко проявив себе як талановита, цілеспрямована людина, щиро віддана своїй справі. Його біографія – яскравий приклад життя людини, що створила себе сама, часом у складних, несприятливих умовах, життя якого стало прикладом для кожного майбутнього фармацевта.

Список використаних джерел:

1. Котвіцька А. А., Черних В. П., Фесенко В. Ю. Микола Овксентійович Валяшко: собистість, учений, педагог (1871-1955pp.) : монографія. Харків : НФаУ, 2021. 184 с.
2. Славетні імена національного фармацевтичного університету. Ректори та професори : нариси про життя та діяльність видатних учених НФаУ/ за ред. проф. В. Черних. Харків : Прапор, 2005. 199 с.
3. Валяшко М. Требуется ли для работников аптеки высшее образование. *Фармацевтический журнал*. 1928. № 6. С. 328–330.
4. Урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження засновника закладу – Миколи Валяшка. URL: <https://nuph.edu.ua/18-bereznja-2021-r-u-nfau-vidbulisja-urochistosti-z-nagodi-150-richchja-vid-dnja-narodzhennja-zasnovnika-zakladu-mikoli-valjashka/>.
5. М. О. Валяшко. До 140-річчя з дня народження : біобібліогр. покажчик. Харків : НФаУ, 2011. 48 с. (Вчені фармації).

УДК 027.7:61:316.6/7:378(477.53)

Соціокультурний вимір діяльності Національної наукової медичної бібліотеки України

Кірішева Олена Миколаївна

*головний бібліотекар відділу організаційної та науково-методичної роботи
Національної наукової медичної бібліотеки України*

ORCID: 0000-0003-4932-3604

Анотація. У статті представлено широкий спектр соціокультурної діяльності Національної наукової медичної бібліотеки України.

Ключові слова: Національна наукова медична бібліотека України, соціокультурна діяльність, книжкова виставка, презентація, художня виставка.

Social and Cultural Activities of the National Scientific Medical Library of Ukraine

Kirisheva Olena

*Chief Librarian Department of Organizational and Scientific-Methodological Work
of National Scientific Medical Library of Ukraine*

ORCID: 0000-0003-4932-3604

Abstract. The article presents wide range of social and cultural activities of the National Scientific Medical Library of Ukraine.

Keywords: National Scientific Medical Library of Ukraine, social and cultural activities, book exhibition, presentation, art exhibition.

«Медична бібліотека – це водночас духовний центр українства.

Переконаний, що ніколи не буде фізичного здоров'я без духовного здоров'я».

Петро Осадчук, український поет, перекладач

З метою формування привабливого соціокультурного образу бібліотеки, здатної ефективно забезпечувати сучасні інформаційні потреби користувачів, у Національній науковій медичній бібліотеці України створено сприятливе інформаційно-освітнє середовище: читальну та каталожну зали оснащено сучасними комп'ютерами з безкоштовним доступом до інтернету. Крім того, для зручності користувачів частина фонду знаходиться у відкритому доступі.

Національна наукова медична бібліотека України (ННМБУ) як науково-інформаційний заклад охорони здоров'я вбачає свою культурно-просвітницьку функцію в ознайомленні читачів з пам'ятними датами, ювілеями медичних установ, історією нашої бібліотеки, здобутками українських лікарів, вчених, найновішими досягненнями світової медицини. Співробітники ННМБУ організовують та проводять різноманітні культурно-освітні заходи: книжкові виставки, цікаві зустрічі, презентації книг, навчальні лекції, наукові читання, пізнавальні екскурсії тощо.

Фахівці бібліотеки здійснюють виїзні заходи з метою рекламування книжкових фондів та інформаційних послуг бібліотеки. На медичних форумах та науково-практичних конференціях експонуються виставки нової медичної літератури, учасникам роздаються презентаційні матеріали про інформаційні послуги і сервіси бібліотеки, рекламується Польська медична бібліотека імені професора Збігнєва Реліги, що функціонує на базі ННМБУ.

Книги з книжкового зібрання ННМБУ, які є вагомю часткою національного культурного надбання країни, експонуються на численних виставках і завжди викликають великий інтерес. Родзинкою загального

бібліотечного фонду є зібрання рідкісних та раритетних видань XVI-XVIII ст., які містять твори медиків античного світу, епохи Відродження та Просвітництва. Особливої уваги заслуговує фонд персональних колекцій відомих вчених-медиків, на багатьох документах наявні особисті печатки та екслібриси власників, власноручні написи авторів, діячів медичної науки (Володимира Михайловича Бехтерева, Івана Олексійовича Сікорського – батька геніального авіаконструктора Ігоря Сікорського, Якова Павловича Фрумкіна та багатьох інших всесвітньо відомих особистостей). Є в колекціях і конволютні видання (близько 1,5 тис. одиниць зберігання), серед яких трапляються раритети 17-18 ст.

Великим попитом серед читачів бібліотеки користуються онлайнві книжкові виставки нових книг, де представлені надходження з багатьох галузей медичної науки.

До важливих календарних дат постійно експонуються виставки: Всесвітній день здоров'я, День медичного працівника, День боротьби з наркоманією, Всесвітній день боротьби зі СНІДом, Міжнародний день медичної сестри, Всесвітній день психічного здоров'я тощо. Особливо готуються виставки літератури до державних свят: День Конституції, День Незалежності України, День Чорнобильської трагедії та багато інших.

З метою популяризації культурного, наукового та історичного надбання народу України було створено книжкові виставки: "Моя Україна", "Родина Терещенків в історії доброчинності України", "Книги з дарчими написами від авторів-медиків", "Медицина в літературі та живописі". Їх експозиції поповнюються новою літературою і користуються великим попитом серед читачів бібліотеки. Постійно проводиться акція "Подаруй бібліотеці авторську книгу".

В ННМБУ часто відбуваються зустрічі з цікавими людьми – відомими науковцями, медиками, громадськими діячами, письменниками сучасності, які презентують свої книги. Варто згадати видатних осіб, які були добрими друзями й вірними читачами бібліотеки: діяча культури і мистецтв, політика й

громадського діяча, автора понад 600 публікацій на теми культури, політики й мистецтва Леся (Леоніда Степановича) Танюка, прозаїка й поета, перекладача й драматурга, державного й громадського діяча Івана Федоровича Драча, інших видатних особистостей, котрі вже пішли за обрій. Завжди раді бачити наших багаторічних друзів: доктора медичних наук, професора, академіка Національної академії медичних наук України та Національної академії наук України, великого книголюба, який є нашим читачем понад 60 років, Любомира Антоновича Пирога, відомого вченого, доктора медичних наук, професора, академіка Національної академії медичних наук України Ісаака Михайловича Трахтенберга, громадського діяча, дипломата, письменника, лікаря-епідеміолога Юрія Миколайовича Щербака, лікаря-психіатра, колишнього політв'язня, відомого дисидента, правозахисника, володаря титулу «Людина року – 1999» Семена Фішелевича Глузмана та багатьох інших відомих особистостей, які залишали зворушливі слова у власних виданнях, подарованих бібліотеці, збагачуючи колекцію видань «Медична Україніка». Семен Фішелевич Глузман написав: «Коллективу моей любимой библиотеки, где я учился думать...»

У ННМБУ до ювілеїв видатних медиків відбуваються творчі літературно-мистецькі вечори.

Вже традиційними стали щорічні наукові читання, присвячені видатному українському поетові, перекладачеві, лікареві Степану Васильовичу Руданському (1834-1873), організаторами яких виступають Національна наукова медична бібліотека України разом з Національною спілкою письменників України. Неодноразовим учасником і справжньою окрасою літературно-мистецьких вечорів є видатний майстер художнього слова, Герой України, народний артист України Анатолій Несторович Паламаренко, з вуст якого відомі поезії звучать особливо пронизливо. До цього заходу активно долучаються поети, гумористи, читці, літературознавці, журналісти. Щоразу вони залишають свої враження у Золотій книзі відгуків бібліотеки. Постійна активна учасниця цих вечорів, відома українська поетеса, гумористка,

перекладачка Валентина Спиридонівна Козак так описала свої враження: «Слава Степану Руданському – лікареві, громадянину, поету та науковій медичній бібліотеці за високу духовність – Руданківські читання!»

Задля естетичного задоволення працівників та відвідувачів, в стінах ННМБУ відбуваються концертні програми, вечори класичної музики, вокальні виступи. Кого тільки не чули наші стіни! Тут виступала неперевершена оперна співачка, народна артистка УРСР Євгенія Семенівна Мірошніченко, завдяки лірико-колоратурному сопрано якої, її ім'я входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України, тут лунав голос володаря титулу «голосу унікальної краси», народного артиста України Олександра Миколайовича Василенка, неодноразово виступав заслужений артист України Василь Дмитрович Манолов, могутній бас якого завжди викликав захоплення. У Почесній книзі відгуків він залишив такі зворушливі слова: «У цих стінах душа стає чистішою, стрій думок – гармонічнішим, а настрої сягає високого спокою. Хай традиція влаштування концертів зберігається і надалі, це нестиме радість багатьом нам!»

Соціокультурна діяльність бібліотеки слугує покращанню культурного, інтелектуального та естетичного стану сучасного суспільства. Її призначення - створити гармонійну атмосферу у бібліотеці, зацікавити читача, покращити емоційний стан. З цією метою в Національній науковій медичній бібліотеці України постійно експонуються художні виставки знаних художників та представників інших видів мистецтва. Викликає захоплення сам перелік іменитих українських художників, чиї полотна були представлені у холі та залах бібліотеки: графік і живописець, заслужений художник УРСР Володимир Ілліч Масик, живописець, пейзажист, майстер мініатюри Анатолій Петрович Крисоченко, художник і архітектор Осип Борисович Кривоглаз, відомий художник-графік, заслужений художник УРСР Георгій Васильович Малаков, неперевершений майстер синтезу мистецтв Микола Арсентійович Черниш та багато інших, не менш знаних, художників.

А розпочиналось все у 1974 році з виставки робіт дітей співробітників бібліотеки «Малюють наші діти». І сьогодні нам приємно зазначити, що серед членів родин працівників нашої бібліотеки є талановиті художники. Леонід Іванович Шелякін – український живописець двічі експонував власні картини в холі бібліотеки, і отримавши масу схвальних відгуків, наразі готує свою третю персональну виставку.

Особливе місце в серцях працівників бібліотеки займає геній сучасності Іван Степанович Марчук, чиї полотна у тяжкі часи невизнання його творчості, експонувались в бібліотеці. Працівники пригадують, що до бібліотеки стояли величезні черги бажаючих переглянути п'ять персональних виставок метра з серії «Голос моєї душі». 24 грудня 1998 року він залишив такий запис: «Так вийшло, що цей будинок став моєю другою і рідною домівкою. Тут мене приютили, а вірніше моїх бездомних діток (картин) і дали перший дороговказ для їх виходу у широкий світ».

Надзвичайно цікавими стали виставки художніх полотен відомого геронтолога, директора Інституту геронтології імені Д.Ф.Чеботарьова НАМН України, доктора медичних наук, академіка Владислава Вікторовича Безрукова – всебічно обдарованої людини. Живопис – його велике творче захоплення, також він пише музику, вірші. Читачі й співробітники ННМБУ мали можливість насолоджуватися прекрасними виставками картин митця, які неодноразово експонувались у бібліотеці.

Окрім виставок художніх полотен у виставковій залі бібліотеки експонувались різні виставки: вишитих картин, українських рушників і вишиванок, виробів з природних матеріалів, фотографій, скульптурних композицій тощо.

Неодноразово були представлені роботи вірного друга бібліотеки, відомого художника, графіка Георгія Олександровича Сергєєва. Особливо запам'яталась виставка «Книжкові знаки» (екслібриси).

Його твори представлені в колекціях Державного музею книги та друкарства України, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Музею екслібриса в Каунасі, Інтернаціонального екслібрис центру Сент-Ніколаса в Бельгії, Мистецького музею Фредеріксхавн у Данії та в інших музеях і приватних збірках багатьох країн світу.

У 2020 році з нагоди 90-ліття ННМБУ експонувалась унікальна ювілейна 200 виставка художника-фотографа Миколи Сиротенка під назвою «Алюзії Натури», де на корі дерев автор зумів розгледіти таємничі образи геніїв світу і зробити їх впізнаваними для всіх.

Arte et humanitate, labore et scientia! – «Мистецтвом і людяністю, працею і знанням» – такий девіз сповідують у своїй роботі працівники Національної наукової медичної бібліотеки України, яка вже півстоліття знаходиться в старовинному маєтку відомих меценатів Терещенків, продовжуючи закладені ними добрі традиції. Ми прагнемо, щоб наші читачі приходили в бібліотеку не тільки за новими знаннями, але й наповнювали свою душу прекрасним, багатіючи духовно!

Список використаних джерел:

1. Кірішева О. М. Збереження культурних цінностей – запорука процвітання держави: з досвіду роботи Національної наукової медичної бібліотеки України / О. М. Кірішева // Місія медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі України : матеріали 15 Ювіл. міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 трав. 2016 р. – Київ ; Дніпропетровськ, 2016. – С. 48–51.
2. Кірішева О. М. Збереження та популяризація історико-культурної національної пам'яті – один з головних векторів роботи сучасної бібліотеки / О. М. Кірішева // Медичні бібліотеки як осередки збереження та популяризації

- історико-культурної національної пам'яті : матеріали 16 Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 травня 2017 р. – Київ ; Івано-Франківськ, 2017. – С. 79–86.
3. Ніколаєва В. В. Мистецтвом і людяністю, працею і знанням. Національній науковій медичній бібліотеці – 85! / В. В. Ніколаєва // Медик столиці. – 2015. – № 10. – С. 1, 5.
4. Остапенко Т. А. Портрет Національної наукової медичної бібліотеки України очима її читачів та шанувальників / Т. А. Остапенко // Стратегія розвитку медичних бібліотек України: пошук нових форматів : матеріали 17 Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 трав. 2018 р. □ Вінниця : Нова кн., 2018. □ С. 20□22.
5. Павленко Р. І. Бібліотека у **намісті** слова / Р. І. Павленко, Т. А. Остапенко, Ю. Г. Віленський ; Нац. наук. мед. б-ка України. – Київ : Коляда О.П., 2018. – 286 с.

УДК 027.021 : [378.6 : 615.1](091)

Харківська обласна бібліотека для дітей: шляхами змін і перетворень

Трохименко Галина

директор ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»,

Драган Роман

заступник директора з загальних питань ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»

Анотація. Охарактеризовано основні етапи розвитку та ключові досягнення ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей».

Ключові слова: дитяча бібліотека, історія бібліотек.

Kharkiv Regional Library for Children: Ways of Change and Transformation

Trokhimenko Galina

Director of the Kharkiv Regional Library for Children,

Dragan Roman

Deputy Director for General Affairs of Kharkiv Regional Library for Children

Abstract. The main stages of development and key achievements of Kharkiv Regional Library for Children are described.

Keywords: children's library, history of libraries.

ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей» є головним бібліотечним закладом області для дітей, науково-дослідним, інформаційним, консультативним центром для мережі спеціалізованих дитячих, публічних, шкільних, сільських та бібліотек ОТГ.

За роки свого існування бібліотека зазнала багато змін і перетворень: пройшла випробування і важкі часи Другої світової війни, структурні перебудови 60-х років, досвід перших корпоративних зв'язків 70-х,

актуалізацію творчих об'єднань і гурткової роботи у 80-ті роки, диференціацію індивідуальних форм роботи і новітні тенденції наприкінці 90-х років XX століття.

Заснована 1937 р. за рішенням Народного комісаріату освіти на базі пересувного фонду дитячої літератури Харківського міського відділу народної освіти. Із перших днів існування бібліотека стала провідним осередком культури та просвіти, обсяги її фондів швидко зростали.

У 1941 р. книжковий фонд налічував майже 100 тис. видань, читачами бібліотеки стали понад 5 тис. дітей. Штат бібліотеки – 43 працівника. Під час Другої світової війни Харків опинився на окупованій території, і бібліотеку було знищено.

Після визволення території Харківщини (1943 р.) почали своє відродження і бібліотеки. Згідно з постановою Виконавчого комітету Харківської обласної ради депутатів № 599 від 23 листопада 1943 р., бібліотека відновила свою діяльність 1 січня 1944 р. Для книгозбірні виділили окремий будинок на вул. Артема (з 2015 р. – вул. Алчевських).

У 1971 р., на підставі рішення виконавчого комітету Харківської міської ради депутатів розпочалася робота з будівництва нового приміщення ХОБД. Невдовзі бібліотека розпочала роботу у спеціально спланованих приміщеннях і читальних залах, що дозволило суттєво поліпшити умови для роботи бібліотекарів і обслуговування дітей.

На початку 1990-х рр. бібліотека трансформувала свою діяльність, пріоритетом у якій став гуманітарно-творчий розвиток особистості юного читача. Критично переосмислено завдання і напрями методичної роботи, яка надалі зосередилася на наданні практичної допомоги мережі бібліотек для дітей, узагальненні інноваційного досвіду дитячих бібліотек, науково-дослідній роботі з проблем дитячого читання, видавничій діяльності. Удосконалено інформаційно-бібліографічну та краєзнавчу діяльність, здійснено комп'ютеризацію основних бібліотечних процесів.

1998 р. бібліотека стає членом Української асоціації працівників бібліотек для дітей.

Сьогодні ХОБД – творча лабораторія, де здійснюється апробація різноманітних інноваційних форм промоції читання, роботи з дітьми, батьками, освітянами, фахівцями бібліотечної справи, проводяться дослідження потреб читачів, проблем соціалізації підростаючого покоління, ведеться пошук шляхів розвитку дитячих бібліотек області в умовах новостворених територіальних громад.

Бібліотека перетворилася на багатофункціональний соціальний інститут з розширеним спектром послуг і сучасними напрямками діяльності, основні з яких буде розкрито у даній публікації.

Бібліотечний фонд налічує понад 153 тис. документів на різних носіях інформації.

Щороку бібліотечним обслуговуванням охоплено понад 15 тис. користувачів. Показник книговидачі складає більше 405 тис. примірників; відвідувань – 174 тис., звернень на веб-сайт – 71 тис., відвідувань масових заходів – більше 55 тис.

Як науково-методичний центр з питань організації бібліотечного обслуговування дітей, бібліотека здійснює методичний супровід 59 спеціалізованих дитячих бібліотек, а також 584 сільських бібліотек філій; є координаційно-методичним центром для бібліотек загальноосвітніх закладів регіону.

Щорічно проводяться обласні проблемні семінари, здійснюється експертно-діагностичне обстеження бібліотек області з метою вивчення стану бібліотечного обслуговування та надання адресної консультаційної методичної допомоги (робота інформаційно-методичної служби «Бібліокур'єр» у т.ч. в онлайн-режимі; організація виїздів до бібліотек області з метою надання методичної і практичної допомоги). Упродовж кожного року методичну допомогу отримують понад 40 бібліотечних закладів.

Найбільш значними досягненнями стало нагородження Почесною грамотою Української асоціації працівників бібліотек для дітей та здобуття перемоги в обласному конкурсі «ВікіХарківщина» у номінаціях «Найбільший внесок серед поліпшених статей в Харківській області» та «Найактивніша бібліотека» (2019 р.).

У 2018 р. бібліотека стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Бібліотека року–2018», нагороджена почесною грамотою Української бібліотечної асоціації за створення безпечного бібліотечного простору для дітей (Проект «Літня школа безпеки»).

Найвагоміший здобуток бібліотеки у 2017 р. – Гран-прі Всеукраїнського огляду-конкурсу обласних бібліотек для дітей «За системну роботу з тимчасово переміщеними особами, виховання патріотизму і любові до Батьківщини» (цільовий комплексний проєкт «Десять кроків назустріч миру»).

Бібліотека є переможцем міського Конкурсу інвестиційних проєктів (2017 р.) та отримала грант на створення Школи мультиплікації «Пізнай місто» від Управління інноваційного розвитку та іміджевих проєктів Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради.

2016 р. бібліотека була нагороджена Грамотою від губернатора штату Коннектикут (США) Деніела П.Маллоу за активну участь, організацію і проведення в Україні Міжнародної виставки дитячого малюнку «Ideal house» (12 країн-учасниць) та сприяння міжкультурному діалогу між Сполученими Штатами Америки та Україною.

У 2015 р. бібліотека здобула перемогу у Всеукраїнському огляді-конкурсі обласних бібліотек для дітей «Дитяча бібліотека в інформаційному суспільстві: пошуки гармонії, шляхи трансформації» у номінації «Організаційно-методична робота». У цьому ж році бібліотека перемогла у Всеукраїнському конкурсі «Регіональні піар-офіси сучасних бібліотек» програми «Бібліоміст» (2015).

У 2013 р. перемога у Міжрегіональному конкурсі «БібліоКіноФест 2.0» (Луганськ, 2013 р.).

Важливий напрямок – грантова діяльність. У 2010 р. відкрито Інтернет-клас для школярів та осіб з обмеженими можливостями. Кошти отримано за рахунок спонсорської допомоги від читача бібліотеки.

У 2012 р. виграно грант програми «Бібліоміст» на суму 2500 доларів (перемога у 5-му раунді конкурсу проєктів співпраці бібліотек з місцевими громадами програми «Бібліоміст») на створення Регіонального сайту дитячих бібліотек Харківщини «БібліоМістечко – дитячий простір».

У 2013 р. виграно грант програми «Бібліоміст» у сумі 60 тис. 700 грн. на постачання комп'ютерного обладнання (перемога у 4 раунді конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету»). Створення Інтернет-центру для дітей «PingWin». Грантодавцями було надіслано 10 комп'ютерів, 10 веб-камер, ліцензійне програмне забезпечення та принтер.

2014 р. Грант Центру культурного менеджменту за фінансування Європейського Союзу та Національного фонду підтримки демократії (США) у розмірі 11000 грн. (у межах Програми Національних обмінів на організацію та проведення літнього Міжнародного пленеру, присвяченому пам'яті всесвітньо відомої художниці Зінаїди Серебрякової).

У 2017 р. виграно грант у розмірі 7 тис. грн. Центру культурного менеджменту за фінансування Європейського Союзу та Національного фонду підтримки демократії (США) на організацію та проведення широкомасштабного міжрегіонального заходу «Літня школа безпеки» під гаслом “Запобігти. Врятувати. Допомогти” з актуальних проблем взаємодії дитячих бібліотек з громадою щодо питань цивільного захисту.

У 2017 р. бібліотека отримала грант у розмірі 44 тис. 405 грн. (перемога у міському Конкурсі інвестиційних проєктів, започаткований Управлінням інвестиційного розвитку та іміджевих проєктів Харківської міської ради). Завдяки гранту було створено дитячої Школи мультиплікації – нового проєкту «Пізнай місто», спрямованого на соціальну адаптацію та інтеграцію в суспільство соціально незахищених дітей, прищеплення любові до рідного

міста, мотивацію до вивчення дітьми історії Харкова, а також на підвищення іміджу нашого міста.

Перспективним напрямком мотивації і промоції дитячого читання як соціального феномену, залишається організація обласних етапів Всеукраїнських і Міжрегіональних конкурсів. Найбільш знаковими серед них є: «Книгоманія», «Творчі канікули», «Лідер читання». Зазначимо, що наша бібліотека традиційно посідає перші позиції в Україні за кількістю учасників. За нашими підрахунками, загальна кількість цих заходів протягом 2005-2021 рр. становить 52, а кількість дітей-учасників Харківської області – понад 85 тис. (на всіх рівнях).

Як результат – велика увага дітей прикута ще до однієї знакової події – Обласного патріотичного форуму, який за 5 років проведення (2015-2019 рр.) зібрав понад 2,5 тис. учасників з усієї Харківщини. **Це не тільки патріотичний захід, це – справжній крок назустріч миру, консолідація зусиль дитячих бібліотекарів, освітян, батьків у справі виховання справжніх громадян.**

Важливим стимулом для розвитку творчого потенціалу дітей є підтримка таких проєктів, як «Вернісаж у фойє», «Клуб книжкових презентацій», «Україна читає дітям», «VIP-персона без краватки», «Зелені легені» (спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань екології і природокористування).

Один з пріоритетних напрямків – розвиток громадських ініціатив. У березні 2015 р. на базі закладу розпочав роботу Піар-офіс дитячих бібліотек Харківщини. Реалізація проєкту стала можливою завдяки перемозі Харківської обласної бібліотеки для дітей у конкурсі проєктів «Регіональні піар-офіси сучасних бібліотек» за фінансової підтримки програми «Бібліоміст» та експертної підтримки ГО «*Центр Медіареформ*».

Продовженням цієї діяльності стало створення у 2017 р. Харківського прес-клубу «Пульс» за підтримки *Асоціації міст України (АМУ) в партнерстві з IREX/Україна* (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Пріоритетним напрямком залишається патріотичне виховання. З цією метою розроблено і реалізується унікальний в Україні проєкт «10 кроків назустріч миру». Його основними складовими є: Благодійна акція «Татова книжка», співпраця з родинами переселенців, організація і проведення Обласних патріотичних форумів, Міжрегіональних конкурсів дитячої листівки патріотичного спрямування, забезпечення роботи музею АТО при бібліотеці («Блокпост пам'яті. Харків»), участь у реалізації програм «Український Донбас» і «Державної програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України», підтримка творчих резиденцій: «ПогранКульт - ГалиціяКульт», «Слобода культ» (спільно з Львівською міською радою).

Опановано такий важливий напрямок, як інформаційна безпека і захист. У 2015 р. розпочато співпрацю з Київським районним відділом ГУ Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Харківській області. Невдовзі було створено новий комплексний бібліотечний продукт – бібліотрансформер «Застерегти. Врятувати. Зберегти»,

У 2018 р. бібліотека вперше взяла участь і стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Бібліотека року–2018», нагороджена почесною грамотою Української бібліотечної асоціації за створення безпечного бібліотечного простору для дітей. Проєкт «Літня школа безпеки» – найбільший міжрегіональний захід з актуальних проблем взаємодії дитячих бібліотек для дітей з громадою щодо питань цивільного захисту. Соціальні партнери - Харківська міська оперативно-рятувальна служба, ГУ Державної служби надзвичайних ситуацій в Харківській області, ГУ національної поліції України в Харківській області, Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, АК “Харківобленерго”.

Упродовж наступних років такі заходи стали систематичними і проводяться у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, дитячих пришкільних таборах, приватних загальноосвітніх закладах.

Особлива увага приділяється розробці і впровадженню соціально-благодійних і інклюзивних проєктів; тому робота з дітьми-інвалідами,

сиротами, підлітками, що опинилися у скрутних життєвих обставинах, є систематичною.

Підтримка соціальних пріоритетів – це щоденна систематична робота з особливими категоріями дітей, допомога в скрутних ситуаціях: у дитячих будинках, лікарнях, інтернатах, приймальниках-розподільниках, колонії для неповнолітніх.

Бібліотекарі намагаються залучити до суспільства й охопити бібліотечними заходами багатодітні сім'ї, дітей з особливими потребами, дітей «групи ризику», дітей з інвалідністю. На це спрямовані масштабні соціальні благодійні проєкти бібліотеки «Ти у світі не один», «Територія без ґрат», «Познайомся – другом стань», які реалізуються спільно з представниками депутатського корпусу, благодійних фондів, спонсорів і меценатів, волонтерських ресурсів.

Налагоджено багаторічну систематичну співпрацю Харківської обласної бібліотеки для дітей із закладами соціально-реабілітаційного, санаторного та притулкового типів: загальноосвітніми школами-інтернатами, закладами соціальної реабілітації, дитячими будинками, приймальниками-розподільниками тощо (27 закладів). Серед дітей систематично проводяться різноманітні пізнавально-розважальні заходи, конкурси і благодійні акції.

Щорічно, з метою забезпечення повноцінного розвитку дітей, відповідно до угод про співпрацю активно діяли бібліотечні пункти у пришкільних таборах загальноосвітніх шкіл м. Харкова, а також у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку:

- «Сонячний» («Південна залізниця»);
- «Лісова казка» (УМВС України в Харківській області);
- «Факел» (КП «Харківводоканал»);
- «Ромашка» (КП «Харківводоканал»).

Щорічно бібліотечним обслуговуванням цієї категорії охоплено близько 5 тис. дітей.

Затребуваними залишаються і стаціонарні бібліотечні пункти. Наразі вони працюють у дитячому відділенні Інституту патології хребта і суглобів ім. М.Ситенка, КЗ «Спеціальний навчально-виховний комплекс І-ІІ ступенів № 2» Харківської обласної ради, КЗ «Харківська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №3» Харківської обласної ради, КЗ «Обласний багатопрофільний дитячий санаторій».

Декілька акцентів хотілося б зробити на діяльності бібліотеки з організації власних професійних заходів, головною метою яких є надання практичної методичної допомоги дитячим бібліотекам територіальних громад Харківщини в умовах адміністративно-територіальної реформи; спроба допомогти цим суб'єктам відшукати власну нішу на сучасному ринку інформаційних послуг.

Сьогодні значення цих заходів важко переоцінити. Завдяки їм піднімається престиж закладу, професії, створюється позитивний імідж, консолідуються ресурси, привертається увага громадськості до читання і нашого розвитку.

Ще у 2011 р. бібліотекою було ініційовано Обласний огляд-конкурс «Краща дитяча бібліотека Харківщини». Це дійсно була непересічна і знакова подія у культурному житті області. Пройшло 10 років, і було прийнято рішення відродити цей цікавий досвід, і тому вже на початку 2022 р. буде анонсовано старт II Обласного огляду-конкурсу. Завдяки цьому сподіваємося вирішити дуже важливе завдання – привернути увагу громад до сучасних можливостей бібліотек як центрів культури, інновацій і соціальних ініціатив.

Ще один цікавий напрям, який буде запропоновано бібліотекам області найближчим часом – організація Ярмарків ідей «Інновації по колу». Навіть за умов введення карантинних умов, їх можна буде проводити вже у звичному для нас режимі онлайн. Наразі розробляються нові форми та оновлення змісту цих заходів – це будуть не лише вже добре нам відомі професійні лоти та аукціони, але і проблемні, модульні завдання з інтерактивною складовою.

Протягом 2019-2020 рр. серед дитячих бібліотек області було організовано і проведено Обласний фестиваль стендових презентацій «Дитяча бібліотека – центр розвитку громад». Кожною бібліотекою було підготовлено прес-досьє

конкретної громади; презентовано власні бібліотечні проєкти, спрямовані на розвиток конкретної громади. Всі ці матеріали розміщено на сайті нашого закладу в інтерактивному бюлетені і розіслано у форматі PDF дитячим бібліотечним закладам області.

У наступному році це починання буде продовжено; наразі вже ініційовано старт II Фестивалю стендових презентацій «Екологія і суспільство: можливості громад і дитячих бібліотек».

Висловлюємо переконання, що сьогодні є багато прикладів успішної діяльності вітчизняних дитячих бібліотек, які демонструють мобільність, здатність оперативно реагувати на зміни макросередовища. Дійсно, і нам вдалося підтвердити свою необхідність громаді і на практиці довести, що обласна бібліотека для дітей - унікальний соціальний інститут.

Центр інформації, місце спілкування і дозвілля, публічний простір – це насправді сучасні востребувані категорії, з яких повинна складатися кожна бібліотека. Сьогодні бібліотека – це коворкінг (центр зайнятості людей різних професій із різних сфер діяльності). На наше особисте переконання, дитячі бібліотеки не стають коворкінгами, вони завжди ними і були. Виконуючі різноманітні соціальні функції, ми по суті є багатофункціональним закладом, важливою складовою сучасної культурної індустрії (у розумінні її як сфери прикладної, практичної діяльності у сфері культури).

Таким чином, напрямки окреслено, заклад продовжує активно розвиватися, створюються нові сервіси, культурні продукти, реалізуються спільні програми і проєкти. І наше завдання – не стояти осторонь цих процесів, триматися разом, допомагаючи створювати дружній простір для дітей та громади.

УДК 025.3:004.9

**Діяльність Наукової бібліотеки НФаУ у напрямку розвитку
бібліометричних профілів вчених університету**

Рибак Юлія Анатоліївна

*Заступник директора Наукової бібліотеки Національного
фармацевтичного університету*

Анотація. У статті розглядаються питання консультативної та практичної допомоги науковцям університету у створенні, упорядкуванні та подальшій підтримці в актуальному стані бібліометричних профілів.

Ключові слова: бібліометрія, наукометрія, авторський профіль.

Activities of the Scientific Library of NUPh in the direction of development of bibliometric profiles of scientists of the university

Rybak Yuliia

Deputy Director of the Scientific Library National University of Pharmacy

Abstract. The article considers the issues of advisory and practical assistance to university scientists in the creation, organization and further support in the current state of bibliometric profiles.

Key words: bibliometry, scientometry, author's profile.

Трансформація вищої освіти в Україні зумовлює зміщення акцентів у науковій діяльності бібліотек закладів вищої освіти. Еволюція цифрових технологій зумовила розробку численних баз даних. Інструментом для відображення результатів діяльності науковця - його публікацій та їх цитування - є наукометричні бази, зокрема Scopus, Web of Science та Google Scholar. В кожній з них є авторський (бібліометричний) профіль.

Авторський профіль – це сукупність інформації в наукометричній базі даних щодо: місця роботи автора, його публікацій та їх цитованості, років публікаційної активності, галузі досліджень, співавторства, наукометричних показників (індекс цитування, індекс Хірша тощо), списку використаних в роботах літературних джерел тощо. Авторські профілі в окремих базах даних формуються автоматично при опублікуванні автором навіть однієї статті (Author ID в Scopus), в інших – створені спеціальні інструменти об'єднання і коригування даних автора (Publons в WoS, авторський профіль в Google Scholar) та ін. [2].

В Україні інтегратором і аналізатором бібліометричних профілів є інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки». У цій системі акумулюються дані про створені у Google Scholar профілі вчених, установ, підрозділів установ (кафедр, лабораторій, відділів) і журналів та бібліометричні показники комерційної системи Scopus. Базу даних профілів доповнено програмним інструментарієм для проведення аналітичних обчислень

і отримання відомостей про галузеву, відомчу та географічну структуру науки країни [3].

Важливим напрямком роботи Наукової бібліотеки НФаУ є підтримка наукової діяльності університету. Так, згідно з розпорядженням НФаУ № 77 від 25 квітня 2018 року «Про актуалізацію профілів співробітників та кафедр НФаУ в Google Scholar» Науковою бібліотекою було виконано великий обсяг робіт, а саме: надано консультативну та практичну допомогу співробітникам НФаУ щодо реєстрації профілів в Google Scholar, ORCID та Publons; інформацію отриману від завідувачів кафедр щодо профілів співробітників, перевірено на правильність реєстрації та актуальність профілів. Деякі з них були не актуалізовані. Цим співробітникам було надано практичну допомогу щодо правильності реєстрації профілю.

Інформація щодо створених або нововиявлених профілів систематично передається до Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського та розміщується в системі «Бібліометрика української науки». На даний час Система налічує 566 профілів науковців НФаУ.

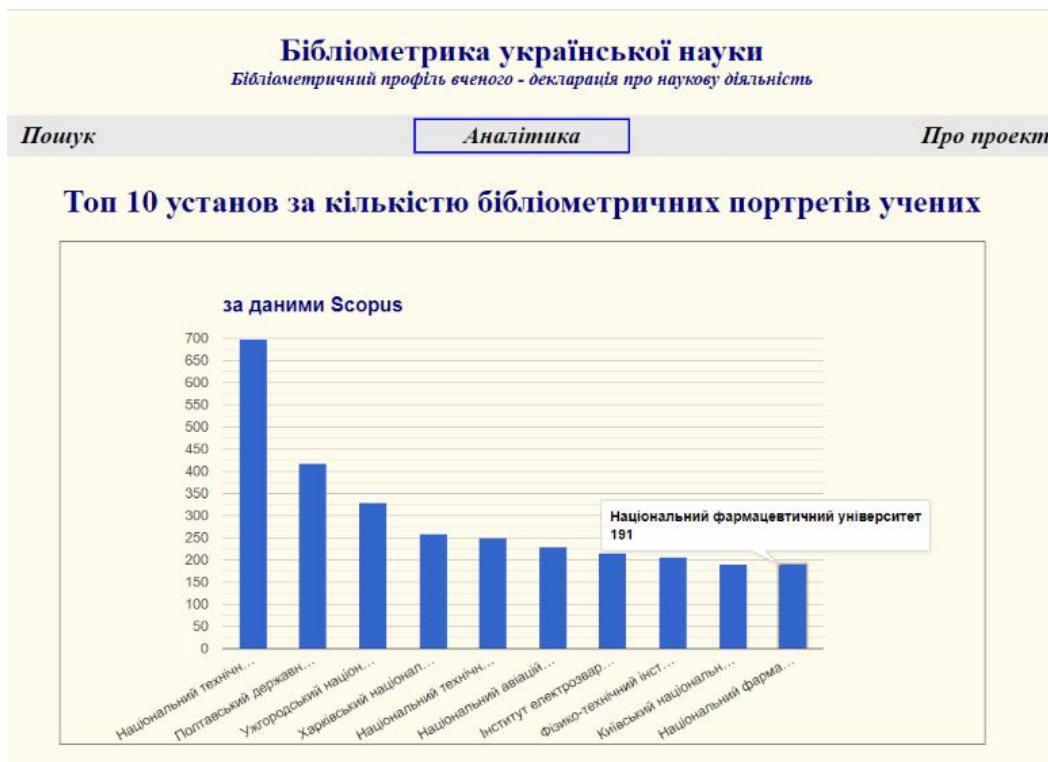
Відповідно рейтингу університетів і науково-дослідних інститутів в системі «Бібліометрика української науки» профіль НФаУ посідає 74 місце і має h-індекс 52.

Бібліометрика української науки Бібліометричний профіль вченого - декларація про наукову діяльність		
Пошук	Аналітика	Про проект
Рейтинг університетів і науково-дослідних інститутів		
Дані оновлено у вересні 2021 р. Просимо інститути створювати свої бібліометричні профілі та надсилати інформацію про них на адресу bibliometrics@ukr.net		
№ п/п	Університет, науково-дослідний інститут	h-індекс
60.	Ужгородський національний університет МОН України	61
61.	Одеський національний економічний університет МОН України	60
62.	Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» МОН України	60
63.	Інститут соціальної та політичної психології НАПН України	59
64.	Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України	58
65.	Харківський національний університет радіоелектроніки МОН України	57
66.	Національний університет біоресурсів і природокористування України МОН України	57
67.	Національна академія статистики, обліку та аудиту, Держстату України	56
68.	Інститут радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України	56
69.	Запорізький національний технічний університет МОН України	55
70.	Чернігівський національний технологічний університет МОН України	55
71.	Полтавський університет економіки і торгівлі (Ужкоопспільа)	54
72.	Інститут економіки промисловості НАН України	53
73.	Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України	52
74.	Національний фармацевтичний університет МОЗ України	52
75.	Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка МОН України	52
76.	Харківський національний університет будівництва та архітектури МОН України	52
77.	Полтавська державна аграрна академія МОН України	51
78.	Національний університет «Одеська юридична академія» МОН України	51
79.	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка МОН України	50
80.	Український державний хіміко-технологічний університет МОН України	50
81.	Університет державної фіскальної служби України	50
82.	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини МОН України	50

Бібліометричні профілі розглядаються як наукові декларації вчених і використовуються в якості джерельної бази для експертного оцінювання результативності їх дослідницької діяльності.

НФаУ входить до «Топ 10 установ за кількістю бібліометричних портретів учених» у розділі "Розподіл учених за установами в наукометричній базі Scopus" (за даними системи «Бібліометрика української науки»).

Робота бібліотеки задля підвищення рейтингу університету та його вчених – це відповідність сучасному розвитку та забезпечення входження університету до світового науково-інформаційного простору.

Відповідно Стратегічному плану розвитку НФаУ на 2019-2025 рр. Науковою бібліотекою було розроблено та запроваджено «Програму розвитку бібліометричного профілю університету», яка включає такі заходи:

- Моніторинг профілів співробітників НФаУ в Google Scholar згідно зі штатним розписом. В разі відсутності профіля консультативна та практична допомога співробітникам НФаУ щодо реєстрації в Google Scholar.
- Створення/упорядкування авторських профілів в Google Scholar та реєстрація їх у системі «Бібліометрика української науки» (досягнення 100% присутності науковців НФаУ у системі).
- Упорядкування авторських профілів в ORCID (інформативне наповнення основних даних, перехресний зв'язок з іншими профілями автора, імпорт/експорт публікацій та ін.).
- Консультативна та практична допомога співробітникам НФаУ щодо реєстрації в ORCID.
- Моніторинг профілів співробітників НФаУ в Publons (Web of Science). В разі відсутності профіля консультативна та практична допомога співробітникам НФаУ щодо реєстрації.
- Створення реєстру авторських профілів співробітників НФаУ в Publons.
- Моніторинг профілів співробітників НФаУ в Scopus. Виявлення дублетних профілів в Scopus та їх об'єднання.
- Інформування співробітників університету щодо проведення вебінарів та семінарів з питань наукометрії, в т.ч. бібліометричних профілів.
- Проведення консультацій та надання практичної допомоги науковцям університету в роботі з наукометричними БД Scopus та WoS (пошук журналів та статей, створення/коригування авторських профілів).

Бібліотека є активним партнером та інформаційним менеджером вченої спільноти для підвищення якості їх наукової діяльності і, відповідно, зміцнення наукового рейтингу.

Список використаних джерел:

1. Бібліометрика української науки. URL: http://nbuviar.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=poisk.
2. Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система / Л. Костенко та ін. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 8-12.
3. Копанєва В. О. Наукометрія у вищому навчальному закладі. *Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи*: Інтернет-конференція, 6–10 червня 2017 р., м. Харків. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/3664/3/NB_NAMSCA_Kopanieva_VO.pdf.
4. Створення профілів науковців. URL: <https://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Actual/Academics/Instructions.aspx?lang=uk>.

УДК 027.7:61:316.6/7:378(477.53)

Особливості соціокультурної роботи у медичному виші на прикладі бібліотеки ПДМУ

Боровик Ольга Борисівна

директорка бібліотеки Полтавського державного медичного університету

Резутіна Тетяна Юріївна

провідний бібліотекар Полтавського державного медичного університету

Анотація. У статті висвітлюється соціокультурна робота бібліотеки ПДМУ на сучасному етапі як інформаційно-комунікаційного центру ЗВО. Особлива увага приділяється роботі з користувачами, організації просвітницьких заходів, популяризації літератури інноваційними формами і методами.

Ключові слова: бібліотека ПДМУ, здобувачі освіти, соціокультурні заходи, виховна діяльність, віртуальний простір.

The Specificities of Sociocultural Work in Medical Universities on the Example of the PSMU Library

Borovyk Olga Borysivna

Director of the Library Poltava State Medical University

Rezutina Tetiana Yuriivna

Senior Librarian Poltava State Medical University

Abstract. The paper elucidates the current sociocultural work of the PSMU library as an information and communication center of the higher education institution. Particular attention is paid to working with library readers, organization of

educational activities, use of advanced approaches and methods to popularize literature.

Keywords: PSMU library, students, sociocultural events, educational activities, virtual space.

Лікар – це людина, яка не тільки досконало володіє своєю спеціальністю, але й людина високої культури, яка опанувала норми загальнолюдської моралі, милосердя, має широку ерудицію, це громадянин і патріот своєї держави. Прогрес у галузі медицини вимагає від сучасного фахівця цієї галузі володіння значним доробком спеціальних знань, уміння спілкуватися з пацієнтами та потребує високого рівня комунікативної культури, від якої невід’ємно залежить оцінка його як спеціаліста. На думку вчених, велике значення в підготовці сучасних висококваліфікованих фахівців галузі медицини має формування морально-етичної культури особистості: «На сучасному етапі розвитку України медичну освіту не можна розглядати окремо від загальної системи професійної освіти, особливостей її розвитку, виховання професійної культури та гармонійного розвитку майбутнього лікаря. При цьому необхідно враховувати традиції, що склалися в системі охорони здоров’я, та специфіку самої медичної освіти. Процес формування майбутнього спеціаліста в медичному навчальному закладі повинен сприяти його послідовному професійному та культурному вдосконаленню» [1, С.82].

У виконанні завдань формування у здобувачів освіти гуманності, патріотичних переконань, філософської культури, духовного росту майбутнього лікаря, поруч із випусковими кафедрами, провідну роль відіграє бібліотека. Адже саме бібліотека, як один з основних структурних підрозділів вишу виступає локальним інформаційним та виховним центром. Зважаючи на те, що в медичному закладі вищої освіти не так багато суспільно-гуманітарних кафедр і навчальний процес має більш професійну спрямованість, бібліотека ПДМУ почала сприймати свою культурнопросвітницьку діяльність не тільки як супроводжувальну, але й як пріоритетну. При цьому ефективність інформаційно-виховного процесу забезпечується оптимальним поєднанням

різних форм і методів масової роботи, які дозволяють не тільки популяризувати книгозбірню вишу як культурно-освітній центр, а й реалізувати різні за масштабністю соціокультурні ініціативи.

Бібліотека університету тісно співпрацює з відділом управління освітньо-виховною та гуманітарною роботою з молоддю ПДМУ. Спектр культурно-просвітницької роботи книгозбірні в комунікаційному просторі розширено завдяки активній участі у загально-університетських заходах, тісній та продуктивній співпраці із радою студентського самоврядування, науково-педагогічними працівниками, кафедрами, іншими структурними підрозділами вишу. Інформація з ілюстративним матеріалом щодо соціокультурної діяльності бібліотеки постійно розміщується на сайті університету у розділі «Новини» <http://news.umsa.edu.ua/>, на вебресурсі бібліотеки <https://biblumsa.blogspot.com/> у розділах: «Соціокультурна діяльність», «Книжково-ілюстративні виставки», «Віртуальні виставки та медіапрезентації», «Віртуальні бюлетені», «Читач рекомендує»; у соціальних мережах Facebook, Instagram.

Бібліотекою ПДМУ накопичений величезний досвід організації культурно-просвітницьких заходів, розрахованих як на невелику групу, так і на широке коло присутніх. У сучасних умовах трансформація масової роботи книгозбірні університету відбувається:

- 1) за ціллю – сприяння розкриттю творчого потенціалу особистості;
- 2) за змістом – пропаганда загальнолюдських, національних, гуманістичних цінностей;
- 3) за етапами становлення та розвитку особистостей і за рівнем навчання;
- 4) за рівнем організації – від конкретних завдань до комплексної системи виховної діяльності;
- 5) за характером – від масового до індивідуально-орієнтовного;
- 6) за формою – від наочних до інформаційно-когнітивних;
- 7) за технологією – від загальних соціокультурних етапів виховання до завдань виховання окремого здобувача освіти.

Соціокультурна діяльність бібліотеки є багатоплановою, включає різні напрями довідково-інформаційної, культурно-просвітницької, науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності установи. Значна увага приділяється вихованню інформаційної культури студентів. Бібліотечні заняття «Основи інформаційної культури» з елементами екскурсії для першокурсників мають за мету: адаптувати здобувачів вищої освіти перших курсів до системи самостійної роботи в бібліотеці університету, прищеплювати навички інформаційного пошуку в автоматизованих бібліотечних системах, базах даних і мережі інтернет, підвищувати рівень інформаційної культури користувачів, сприяти вихованню високопрофесійної особистості з достатнім рівнем загальнолюдської, духовної культури. У проєкті задіяно близько 20 працівників бібліотеки ПДМУ. Практична частина заняття присвячена вмінню формувати інформаційні потреби та репрезентувати їх у запитах, оволодінню алгоритмами й технологіями пошуку інформації, навчанню методики ефективного використання ресурсів книгозбірні. Набуті знання і навички дозволять майбутнім медикам не тільки ефективно навчатися в університеті, а й самостійно поповнювати професійні знання після закінчення вишу, заощаджуючи час й інтелектуальні затрати на пошук навчальної та наукової інформації.

Принципово важливим напрямом соціокультурної роботи бібліотеки медичного закладу вищої освіти є дотримання «національної спрямованості виховання, що передбачає формування у молоді національної свідомості, любові до України, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність, бути готовими захистити свою державу» [5, С.101]. На прикладах наших видатних земляків культивуються кращі риси української ментальності – працелюбність, індивідуальна свобода, зв'язок із природою, щирість і доброта, гостинність, повага до рідних тощо. Наприклад: літературно-тематичний калейдоскоп «Народжені Полтавщиною» (до ювілеїв М.В. Гоголя, Панаса Мирного, І. Котляревського, Остапа Вишні). Співробітники бібліотеки презентували

книжкові виставки, присвячені творчості славетних класиків, у своїх доповідях акумулювали найсуттєвіші факти їхньої літературної діяльності, яка примножувала впродовж століть світову славу полтавського краю.

До Всеукраїнського дня культури та майстрів народного мистецтва у центральній читальній залі бібліотеки відбулася арт-зустріч із відомою лялькаркою, заслуженим майстром народної творчості України, учасницею багатьох міжнародних і регіональних виставок, обласних етнографічних та фольклорних свят і фестивалів – Наталією Свиридюк. Завдяки бібліотечному проєкту «Українські акценти», започаткованому Обласною бібліотекою для юнацтва імені Олеся Гончара, за підтримки Управління культури Полтавської облдержадміністрації, за ініціативою бібліотеки ПДМУ студенти медичного університету мали можливість познайомитися із творчістю молодого працівника атомної електростанції родом із Южноукраїнська – Олександра Кучеренка, з творчістю української письменниці, лавреата премії Міжнародного літературного конкурсу романів, п'єс, кіносценаріїв та творів для дітей Коронація слова (2013, 2014) – Тетяни Белімової.

Формування національної свідомості й відповідальності за долю України, виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, вшанування визначних громадських діячів, літераторів – це окрема й значна частина виставкової роботи бібліотеки. Серія виставок «Славетні імена» інформує читачів про ювілейні дати видатних особистостей.

На сучасному етапі виставкова діяльність зазнала змін не лише у тематичному вимірі, але й в організаційних підходах. З появою нових можливостей роботи з електронним каталогом підвищилася якість відбору матеріалів і документів, зросла комфортність, актуальність проведення виставок. Організація інформаційно-аналітичних зон у приміщенні бібліотеки спрямовується на реалізацію проєктів із висвітлення важливих історичних подій українського народу та його державності, які сприяють посиленню національно-патріотичного виховання.

У своїй соціокультурній роботі бібліотека ПДМУ орієнтується на основну групу користувачів, з якими вона працює. І хоча пріоритетним напрямом культурно-просвітницької діяльності вважається пропаганда історико-культурного надбання українського народу, тематика заходів, їх послідовність, масштабність визначаються навчальною програмою закладу вищої освіти та основними знаменними та пам'ятними датами. Отже, популяризація основних досягнень українських учених і лікарів є обов'язковим елементом роботи книгозбірні медичного університету. Приклади життя і діяльності видатних вітчизняних і зарубіжних медиків орієнтують студентів «на розвиток глибокої зацікавленості, любові до обраної професії, ерудиції та компетенції усвідомлення професійного інтересу і власної відповідальності; відкритості для нових досягнень науки і техніки» [5, С.101].

Бібліотекою з чіткою періодичністю організовуються вечори-присвяти медичної тематики, наприклад: «Народний професор – О.С. Коломійченко» (до ювілею унікального українця, лікаря-оториноларинголога, доктора медичних наук, професора Олексія Коломійченка); «Серце без спокою» – вшанування пам'яті ректора Полтавського медичного стоматологічного інституту (1974-1987 рр.) В.О. Дельви; «Зі скальпелем та вірою» (до ювілею видатного вченого, хірурга-новатора, професора М. В. Скліфосовського) тощо.

У Міжнародний день дарування книг у бібліотеці триває щорічна іміджева Акція «Подаруй книгу бібліотеці Університету». Ректор, проректори, завідувачі кафедр, викладачі, студенти, співробітники університету беруть активну участь в Акції. І хоча книгозбірня ПДМУ приймає книги в дарунок у будь-який день і час, ця Акція є дуже важливою, бо вона сприяє підвищенню престижу книги, є надійним джерелом поповнення бібліотечного фонду без залучення джерел фінансування.

Використання мультимедійних ресурсів значною мірою урізноманітнює культурно-просвітницьку роботу бібліотеки університету, а несподівана ситуація, яка склалася внаслідок епідемії коронавірусу, внесла зміни у звичне життя книгозбірні. За короткий час бібліотекарі змінили свої професійні

функції, розширили канали комунікування з користувачами, а масова робота бібліотеки поступово перейшла на терена віртуального простору. Соціокультурна, інформаційна підтримка навчально-виховного процесу в університеті здійснювалася здебільшого в дистанційному режимі. У соціальних мережах було розміщено чимало публікацій про книги, письменників, громадських діячів, видатних медиків, створені віртуальні книжкові виставки, путівники, бюлетені, відео та медіапрезентації тощо.

Поміж рубрик вебресурсу, якими можна віддалено користуватися:

- Календар знаменних та пам'ятних дат для освітніх закладів медичного спрямування (для упорядкування й планування роботи викладачів, кураторів груп, організаторів просвітницької роботи закладу).
- Віртуальні бюлетені «Гідні визнання». Рубрика містить медіапрезентації про видатних медиків, з акцентуванням на українських учених. Матеріали бюлетенів можуть бути використані в освітньому, виховному, пізнавальному процесах як працівниками медичних освітніх установ, так і поціновувачами вітчизняної та світової історії. Натепер користувачам презентовано 21 бюлетень.
- «Читач рекомендує» – рубрика, яка була створена в 2019 році за результатами бібліотечного квілту «Моя улюблена книга» і в якій презентуються улюблені книги наших користувачів. Під час дистанційного навчання ця рубрика розширилася та набула більшої популярності з-поміж онлайн користувачів бібліотеки ПДМУ.
- Відео та медіапрезентації – це потужний інструмент, який надає можливість акумулювати текстову, аудіо-, відео-, графічну та анімаційну інформацію і забезпечує найефективніше засвоєння її онлайн аудиторією. Тому аудіовізуальні бібліотечні продукти є пріоритетними в соціокультурній роботі книгозбірні. Рубрика постійно поповнюється.

До 100-річчя Полтавського державного медичного університету, яке буде відзначатися в жовтні 2021 року, бібліотекою ведеться робота з упорядкування віртуального путівника «Сторінки академічної біографії в книжкових

виданнях». Починаючи із 2016 року, книгозбірня презентує читачам та всім, хто поєднав свою долю з ПДМУ окремий розділ Путівника, який відповідає певному історичному періоду становлення вишу.

Бібліотека прагне бути затребуваною для науковців університету, тому книжкові перегляди супроводжують майже кожную наукову конференцію, яка проходить у виші.

Оскільки в Полтавському державному медичному університеті навчаються студенти з різних країн світу, ми постійно впроваджуємо в своїй соціокультурній роботі принцип толерантності, який передбачає формування у здобувачів освіти відкритості, шанобливого ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру, як невід'ємну частину загальнолюдської. Маючи у своєму фонді більше 15 тисяч примірників англійською мовою, бібліотекою організовано просвітницький захід «His Majesty English», систематично для студентів міжнародного факультету проводяться презентації виставок, бліц-бесіди тощо.

Успіх виховної роботи визначається не тільки ступенем володіння бібліотекарем теорією та професійними знаннями, але і його стилем діяльності, умінням володіти аудиторією, вмінням зацікавити слухача, переконати у важливості поданого матеріалу. У бібліотеці під час проведення заходів створюється така атмосфера, в якій кожен одержував би задоволення від творчості, від спілкування один з одним.

Бібліотека ПДМУ, незважаючи на необхідність дотримання карантинних обмежень, як і раніше, залишається зі своїми користувачами і продовжує культурну, інформаційну і просвітницьку діяльність із надією на те, що з карантину колектив вийде з великою кількістю нових стратегій і з новими планами на майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Виховання гуманності та комунікативної культури серед студентів-медиків / В. М. Дворник, О. Б. Тумакова, І. Л. Дворник, О. Б. Доленко

// Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали Х ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 18–19 квітня 2013 р.) / МОЗ України, ЦМК з вищ. мед. освіти, ДВНЗ «Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України». – Тернопіль : Укрмедкнига, 2013. – Ч. 2. – С. 550–552.

2. Волошина Л. І. Формування майбутнього лікаря як творчої особистості / Л. І. Волошина, І. В. Бойко // Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали Х ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 18–19 квіт. 2013 р.) / МОЗ України, ЦМК з вищ. мед. освіти, ДВНЗ «Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України». – Тернопіль : Укрмедкнига, 2013. – Ч. 2. – С. 544–546.

3. Грамм О. М. Роль бібліотеки ВНЗ в організації самостійної роботи студентів / О. М. Грамм // Сучасна бібліотека у науково-освітньому просторі ВНЗ: інформаційні ресурси, технології, проекти : матеріали Всеукр. наук.практ. конф., 21–23 жовтня 2014 р. / Полт. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка ; науково-технічна бібліотека ПолтНТУ ; Центр. наук. б-ка Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна ; Центр краєзнавства ім. акад. П. Т. Тронька Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – С. 230–233.

4. Рожко М. М. Сучасна бібліотека університету – потужний важіль до здобуття знань майбутніми лікарями / М. М. Рожко, Г. С. Орнат, М. М. Татарин // Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали Х ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 18–19 квітня 2013 р.) / МОЗ України, ЦМК з вищ. мед. освіти, ДВНЗ «Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України». – Тернопіль : Укрмедкнига, 2013. – Ч. 2. – С. 544–546.

5. Чернюк Н. В. Роль національно-патріотичного виховання у формуванні особистості студента медичного університету / Н. В. Чернюк // Галицький лікарський вісник. – 2014. – Т. 21, № 4. – С. 100–102. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/glv_2014_21_4_39

УДК 172:027.021:[378.6:615.1]

Проектна діяльність Наукової бібліотеки НФаУ з національно-патріотичного виховання студентської молоді, ретроспективний аналіз
Українська Світлана Миколаївна

*завідувач сектору художньої літератури культурно-освітньої роботи
Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету*

Анотація. Аналізується досвід проектної діяльності сектору культурно-просвітницької роботи за напрямом національно-патріотичного виховання, яку

організовувала Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету для здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, бібліотеки ЗВО, виховна діяльність.

Project activity of the Scientific Library of NUPh on national-patriotic education of students, retrospective analysis

Ukrainska Svitlana Mykolayivna

Head of Fiction Sector of cultural and educational work *Scientific Library*
National University of Pharmacy

Abstract. The experience of project activity of the sector of cultural and educational work in the direction of national-patriotic education, which was organized by the Scientific Library of the National University of Pharmacy for university students, is analyzed.

Key words: national-patriotic education, university libraries, educational activity.

У зв'язку з необхідністю підйому патріотичного духу української нації особливо актуальним стає виховання у молоді національної самосвідомості. Головними центрами формування національно-патріотичних цінностей сучасної молоді є заклади вищої освіти та бібліотеки ЗВО.

Бібліотека відіграє важливу роль в процесі підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі, реалізуючи складний та комплексний процес разом із випускаючими кафедрами та підрозділами університету. Про інформаційні та виховні функції бібліотеки вказано в працях Печеної А. В. [5] та Пасмор Н. П. [4]. Питання організації дозвілля здобувачів вищої освіти в позааудиторний час та проблеми виховного процесу в сучасному освітньому закладі представлені в працях Бєславіної Т. І. [1], Іова В. [3], Кулаковської О. В. [6], Білик Л. І. [2] та інших. Бібліотека виступає в якості партнера структурних підрозділів вишу в організації та проведенні культурно-просвітницьких заходів, головною метою яких є ефективна комунікація та трансляція національно-патріотичних, моральних, естетичних, гуманістичних та інших цінностей для молодого покоління. Синтез означених процесів та явищ дає змогу окреслити державно-національну спрямованість процесу для вироблення активної поведінки

здобувачів вищої освіти та співробітників університету як представників українського суспільства.

Мета дослідження – аналіз досвіду роботи Наукової бібліотеки НФаУ з національно-патріотичного виховання серед здобувачів вищої освіти в ретроспективі (2011-2021рр.).

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у молоді бібліотека здійснює на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення історії власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності.

В стінах Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету для роботи в зазначеному напрямку було організовано масштабний проєкт «Знай минуле. Мрій про майбутнє. Твори сьогодення». При плануванні своєї роботи над цим проєктом працівники Наукової бібліотеки враховували те, що Україна має давню і величну культуру й історію, досвід державотворення, що являє собою потужне джерело та міцне підґрунтя для планування заходів з виховання студентської молоді.

Важливим аспектом роботи є спільна проєктна діяльність з підрозділами та кафедрами університету, працівниками Музею історії НФаУ та іншими сторонніми організаціями, зокрема з Харківським історичним музеєм ім. М.Ф. Сумцова.

Інформаційні години біля експозицій стендів Харківського історичного музею ім. Сумцова

Плануючи свою соціокультурну та виховну діяльність НБ НФаУ врахувала Наказ Президента «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років» та розпорядження Кабінету Міністрів України «Про

затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року». Науковою бібліотекою було організовано та реалізовано проєкт «Події, що змінили історію». Метою якого є популяризація історії українського державотворення та привернення уваги до національно-визвольної боротьби українців, сприяння патріотичному вихованню студентів та формуванню національної ідентичності.

В рамках цього проєкту, починаючи з 2017 року були проведені наступні заходи:

Урок історичної пам'яті: «Сторіччя подій Української революції 1917 року»; «Сторіччя проголошення Акту злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки»; «Доленосна подія в житті українського народу»,

Історичний екскурс «Герої Крут – для нащадків взірць».

Інформаційна година : «Через Крути до майбутнього» *та відкриті перегляди літератури:* «Україна в боротьбі за державну незалежність»; «За честь, за волю, за українську долю!»; «Україна Соборна та незалежна»; «Сторіччю Української революції 1917-1921 років присвячено...»; «Соборність України: від ідеї до сьогодення»; «Згадаймо юність, що горіла в Крутах».

У рамках заходів здобувачам вищої освіти презентовані *історико-документальні фільми:* «Історія Українського державотворення»; «Справа №... Біл під Крутами: відомі й невідомі сторінки».

Працівниками Наукової бібліотеки та музеїв були проведені *інформаційні години біля експозиції стендів Харківського історичного музею ім. Сумцова «Українська революція 1917–1921».*

На сайті Наукової бібліотеки були розміщені *віртуальні книжкові виставки:* “Україна – незалежна держава»; «Віків і волі вічні дзвони – 22 січня День соборності України».

Проект «Події, що змінили історію».

До Дня Українського козацтва та Дня захисника України з метою поглиблення знань студентської молоді про історичне минуле та сьогодення війська українського, традиції та звичаї українського козацтва, вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, Науковою бібліотекою спільно з співробітниками музею історії НФаУ було організовано проєкт «Збройні сили України – слава, гордість, міць країни», до якого увійшов комплекс заходів: *урок історичної пам'яті «Нащадки славних козаків»; інформаційна година «Петро Іванович Калнишевський – останній кошовий отаман Запорізької Січі»; година слави «Вони захищають майбутнє»; слайд-шоу «Мужність і відвага крізь віки»; тематичні бесіди біля експозиції стендів Харківського історичного музею ім. Сумцова «Віхи історії. Українське козацтво».*

Проект «Збройні сили України – слава, гордість, міць країни»

Щороку український народ згадує трагічні події 1932-1933 років. Наукова бібліотека для здобувачів вищої освіти НФаУ реалізувала проєкт «Голодомор 33...Пам'ять поколінь», мета якого – збереження історичної пам'яті поколінь та вшанування пам'яті загиблих і постраждалих під час голодоморів.

В межах проєкту реалізовано низку заходів: *он-лайн година-реквієм* «Голодомор – трагедія українського народу»; *бібліографічний огляд літератури* «Не підлягає забуттю»; *книжкова виставка* «Голгофа голодної смерті» та *інформаційні години біля експозиції стендів Харківського історичного музею ім. Сумцова* «Свіча скорботи. Голодомор в Україні 1932-1933 рр».

Проект «Голодомор 33...Пам'ять поколінь»

З метою збереження та примноження культурних традицій українського народу та популяризації національного вбрання співробітники Наукової бібліотеки до Всесвітнього Дня Вишиванки у рамках проєкту «Вишиванка єднає українців» провели наступні заходи: *народознавчу годину* «Вишиванка – твій генетичний код»; *інформаційну годину* «Український національний одяг» біля *пересувної планшетної виставки історичного музею ім. М. Ф. Сумцова* «Народний костюм Слобожанщини: історія, традиція, сучасність»; *слайд шоу* «Над світом українська вишиванка цвіте»; *виставку - інсталяцію* «Свято української душі»; *майстер-клас з української вишивки* «Кольорове свято візерунків»; *флешмоб* «Вишиванка, як духовна спадщина»; *он-лайн презентацію* «Фото ретроспектива до Дня вишиванки».

З метою виховання у здобувачів вищої освіти гордості за свій навчальний заклад; залучення до участі у вивченні та збереженні історії й традицій нашого університету, а також задля підтримки єдності студентської молоді Наукова бібліотека разом з викладачами кафедр запровадила цикл виховних заходів «Патріот свого навчального закладу – патріот свого міста – патріот України» до якого увійшли: *інформаційні години*: «Життя, присвячене фармації», «Харків фармацевтичний», «Фармацевтична промисловість Харкова», «Історія та сьогодення кафедри Організації та економіки фармації»;

тематичні бесіди біля книжкових виставок: «Ювіляри НФаУ», «Викладач – це покликання», «Викладачі-науковці – гордість НФаУ», «Історія фармації Харківщини», виставка-інсталяція «Становлення та розвиток фармацевтичної освіти 1805-2020 рр» та відкритий перегляд літератури «Подих часу: раритетні видання з фонду НБ НФаУ».

В 2021 році за участі Наукової бібліотеки організовано перший загальноуніверситетський квест-фест НФаУ «Однокурсник – 2021». Працівники Наукової бібліотеки проявили професіоналізм і креативність в організації та проведенні цього заходу.

Цикл виховних заходів «Патріот свого навчального закладу – патріот свого міста – патріот України»

Для іноземних здобувачів вищої освіти Науковою бібліотекою було започатковано новий проєкт «Знай країну, де навчаєшся». Ці заходи національно-патріотичної тематики мають за мету надати нові пізнавальні знання про Україну, її історію, культуру, традиції та видатні постаті, а також сприяти процесу виховання у іноземній молоді поваги до країни, яка дає їм освіту та стає другим домом. Означені заходи є тією допоміжною ланкою інтеграції іноземних студентів до українськомовного соціуму та студентської спільноти.

Заходи у рамках проєкту «Знай країну, де навчаєшся»

При організації заходів співробітники надають перевагу інтерактивним, мультимедійним формам представлення інформації: перегляд фільмів,

присвячених святam, знаменним датам, життю та творчості видатних людей, презентації, використання звукових фонограм, художніх репродукцій, фотографій. Це дозволяє урізноманітнити виховні заходи, зробити їх насиченими, цікавими та пізнавальними.

Важливим напрямом роботи в сучасних умовах (особливо в період карантину) у зв'язку з впровадженням дистанційної форми навчання є використання сервісів відеоконференцій та відеозв'язку, які співробітники Наукової бібліотеки НФаУ оперативно опанували та за допомогою яких провели низку заходів у напрямі національно-патриотичного виховання в режимі он-лайн для користувачів Наукової бібліотеки.

Ретроспективний аналіз досвіду роботи Наукової бібліотеки НФаУ з національно-патриотичного виховання серед здобувачів вищої освіти підтверджує, що співробітники бібліотеки постійно вдосконалюють форми виховних заходів та використовують інноваційний досвід інших бібліотек країни та світу, постійно залучаючи нові інструменти та інформаційно-комунікаційні технології у свою роботу.

Список використаних джерел:

1. Белавіна Т. І. Сучасні аспекти становлення культури громадянської та соціальної відповідальності учнівської молоді. Нові технології навчання. 2001. Вип. 30. С. 63-73.
2. Білик Л. І. Про системний підхід в організації виховного процесу. Проблеми освіти : наук.-метод. зб. К., 2001. Вип. 26. С. 97-104.
3. Іова В. Формування громадянської культури особистості. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 147 с.
4. Пасмор Н. П., Зарвирог І. П. Бібліотека і користувач: соціально-виховний аспект (досвід НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого). Шлях бібліотеки в онлайнове інформаційне суспільство : наук.-практ. семінар, 24 квіт. 2014 р. Харків: ХДУХТ, 2014. С. 32–37. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/jsru/handle/123456789/5697> (дата звернення: 24.04.2019).
5. Печеная А. В. Массовая работа современных университетских библиотек. Научные и технические библиотеки. 2013. № 8. С. 9–16.
6. Кулаковська О. В., Авраменко О. Ю. Культурно-просвітницька діяльність: роль і значення у сучасному вихованні студентської молоді. Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства: матеріали 6-ої міжнарод. наук.-практ. конф., м. Львів, 10-11 вересня 2015 р. Львів, 2015. – С. 208-211.

7. Звіт роботи наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету за 2014 р. Харків. 2015. С. 24-37.; за 2018 р. Харків. 2019. С.18-21.; за 2019 р. Харків. 2020. С.15-21.; за 2020 р. Харків. 2021. С.14-17.

8. Звіт-план роботи наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету за 2012-2013 р. Харків. 2013. С.20-30.; за 2013-2014 р. Харків. 2014. С.23-29.

УДК 050(09):025.7/.9:619

Колекція періодичних видань Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького: історія видання та збереження

Луцик Людмила Олександрівна

Директор бібліотеки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького

Анотація. Подана інформація щодо колекції фахових періодичних видань, які зберігаються в бібліотеці ЛНУВМБ імені С.З.Гжицького. На прикладі часопису “Ветеринарний огляд” (“Przegląd Weterynaryjny”), що виходив друком у Львові упродовж 1886-1939 років, опрацьовано історію становлення і розвитку журналу, його змісту, роль головних редакторів, які створювали і редагували часопис, забезпечивши його наукову вагомість і міжнародну репутацію. Здійснене оцифрування означеного видання забезпечило його надійне збереження зробивши рівночасно доступним для широкого кола вчених та зацікавлених читачів.

Ключові слова: колекція фахових періодичних видань, історія журналу “Ветеринарний огляд” (“Przegląd Weterynaryjny”).

Collection of rare professional periodicals of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z. Gzhytsky: history of publication and preservation

Lutsyk Liudmyla

Library director Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z. Gzhytsky

Abstract. The information on the collection of rare professional periodicals, which are stored in the library of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology. On the example of the journal “Veterinary Review” (“Przegląd Weterynaryjny”), published in Lviv during the years 1886-1939, the history of the creation of the journal, development of its content, the role of editors-in-chief, who ensured its scientific significance and international reputation, are presented. The digitization of this journal ensured its safety, simultaneously making it available to a wide range of scientists and interested readers.

Keywords: collection of rare periodicals, history of the journal “Veterinary Review” (“Przegląd Weterynaryjny”).

Книгозбірня Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького (колишня назва – Львівська ветеринарна академія) [2] володіє унікальним зібранням книжкових і журнальних раритетів з ветеринарної медицини. Робота з книжковими пам'ятками постійно перебуває у центрі уваги працівників бібліотеки. Фонд рідкісної книги на 1/3 складається з власних бібліотек вчених Академії австрійського та польського періодів. Це універсальні видання (енциклопедії, словники), література з медицини, ветеринарії, розведення тварин та інших галузей знань, а також періодичні фахові видання. Періодичні видання, які зберігаються в бібліотеці ЛНУВМБ імені С.З.Гжицького – важливе джерело відомостей з історії розвитку ветеринарії та розведення тварин на теренах України і Європи.

У фондах бібліотеки знаходяться декілька унікальних періодичних видань з ветеринарії, засновниками і редакторами яких були професори Академії. Це видання другої половини XIX – початку XX століття які першими почали друкуватися польською мовою: “Ветеринарний огляд” (“Przegląd Weterynaryjny”), “Птахівник” (“Hodowca Drobiu”), “Гігієнічний огляд” (“Przegląd Higieniczny”), “Біологічні студії в галузі ветеринарної медицини, сільського господарства та розведення тварин” (“Rozprawy biologiczne z zakresu medycyny weterynaryjnej, rolnictwa i hodowli”). Не всі друковані у вищезначених часописах наукові праці досягали рівня міжнародних стандартів, але вони були правдивим віддзеркаленням рівня ветеринарної науки в Галичині.

Особливої уваги заслуговує часопис “Ветеринарний огляд” (“Przegląd Weterynaryjny”), який є неоціненним джерелом інформації з історії ветеринарної науки і освіти не лише періоду публікації журналу, але й історії розвитку ветеринарної медицини і тваринництва у середньовічній Європі та за новітніх часів. Матеріали часопису містять інформацію про видатних вчених, їхні наукові праці та здобутки у галузі ветеринарної науки та освіти. “Ветеринарний огляд” був першим, і тривалий час залишався єдиним

періодичним фаховим виданням, яке виходило друком польською мовою, навколо якого зосередились всі фахові сили як у Галичині, так і за її межами [2].

1 січня 1886 року вийшов друком перший номер “Przeglądu Weterynarskiego”. Він був присвячений питанням ветеринарії і розведення свійських тварин. Головним редактором часопису був доктор медицини, професор Львівської ветеринарної школи (пізніше одноіменної Академії) Антоній Баранський. Основними публікаціями першого випуску журналу були статті наукового характеру. Частину номера займав огляд праць закордонних авторів. Оскільки професор Баранський не мав певності у тому, що суто наукове видання зацікавить значне коло ветеринарних лікарів, а також з метою популяризації часопису, він також приймав до друку статті, присвячені питанням розведення свійських тварин [1, 3, 4].

Відтак журнал почав набирати рис науково-популярного видання, що викликало незадоволення членів редколегії, які хотіли бачити його суто науковим друкованим органом. У другому номері часопису було надруковане повідомлення, що обов’язки головного редактора виконуватиме учень Роберта Коха – професор Юзеф Шпільман. Він очолив редколегію журналу у березні 1886 року. За 13 років праці на посаді головного редактора професор Шпільман залучив переважну більшість ветеринарних лікарів Галичини до членства у Галицькому ветеринарному товаристві, а також зробив вагомий авторський внесок, опублікувавши на сторінках журналу 18 власних праць. За час його каденції істотно зросла кількість наукових публікацій. Докладно була викладена інформація стосовно досягнень ветеринарної науки за кордоном. Актуальним був розділ, присвячений поточним справам, з’явився новий розділ “Повідомлення ветеринарної поліції і статистики”. У 1898 р. професор Шпільман склав із себе повноваження головного редактора журналу і цілковито присвятив себе праці на посаді ректора Львівської академії ветеринарної медицини [1, 3, 4].

Наступних 12,5 років (1899–1910 рр.) третім головним редактором журналу працював професор Академії Станіслав Круліковський – знаний хірург, фізіолог, патологоанатом, паразитолог, історик ветеринарної медицини і мемуарист. Протягом всієї каденції йому вдавалося підтримувати започаткований професором Шпільманом високий науковий фаховий рівень журналу. Рівночасно зростає кількість статей науковців Львівської ветеринарної академії. Визнанням важливості журналу стало нагородження його дипломами у 1900 і 1907 роках на IX та X з'їздах польських лікарів і природознавців [1, 3, 4].

Після Станіслава Круліковського від 1 липня 1911 до 1914 року часопис очолював професор Казімеж Панек. Новий редактор надавав пріоритет науковим статтям і рефератам, до яких вперше почали вказувати місце їхньої первинної публікації. Була запроваджена нова рубрика – “Питання і відповіді”», натомість зменшилася кількість професійних статей і рубрика поточних новин. У часописі почали друкуватися матеріали з'їздів, праці на здобуття наукового ступеня. У зв'язку з вибухом Першої світової війни 1914 року з друку вийшло лише 7 номерів часопису, а наприкінці цього ж року його видання припинилося. Видання журналу відновилося 1919 року, його головним редактором знову був затверджений професор Панек, однак того року у зв'язку з польсько-українською війною вийшов друком лише один номер часопису. З 1 січня 1920 року періодичність журналу стабілізувалася, однак професор Панек склав повноваження головного редактора у зв'язку з переїздом на нове місце праці [1, 3, 4].

Упродовж 1920-1930 рр. посаду головного редактора часопису обіймав професор Зигмунт Марковський. Протягом цього періоду його двічі обирали ректором Академії. Обов'язки співредактора виконував професор Станіслав Немчицький. На обкладинці журналу за 1923 рік зазначено, що часопис присвячений ветеринарній медицині, чим підкреслювалося, що характерні для перших десятиліть існування журналу питання розведення тварин перестали бути пріоритетом редакційної політики. Упродовж 1925-1929 рр. у часописі

з'явилися нові розділи: “З ветеринарної практики”, “З життя ветеринарного товариства”, а також був започаткований розділ “Цікаві новини”. У 1931 році професор Марковський переїхав до Варшави аби очолити один із департаментів у Міністерстві сільського господарства [1, 4].

Обов'язки наступного (і останнього) головного редактора часопису від 1 січня 1931 до вересня 1939 року виконував професор Олександр Закшевський. За час його каденції журнал став більш науковим, академічним. У 1931 році на обкладинці часопису було зазначено, що він виходить при співпраці колективу професорів Львівської академії ветеринарної медицини і членів Львівського відділення Польського товариства ветеринарних лікарів. У 1931 році був започаткований новий розділ “Інформація стосовно досліджень м'яса”. Обов'язковим став друк рефератів фахових праць на здобуття наукового ступеня. Заголовки і резюме наукових праць необхідно було дублювати на одній із європейських мов – французькій, німецькій чи англійській [4].

Від 1932 року у вигляді річного додатку до часопису започатковано друк звітів ректора щодо діяльності Академії. У 1935 році обсяг журналу і кількість його передплатників значно зросли, додався новий розділ – “Огляд ветеринарного законодавства”, а також почали друкуватися матеріали ветеринарних з'їздів, конференцій, звіти про участь у виставках. Висвітлювалась робота Львівської ветеринарної академії, зокрема, друкувалися списки ветеринарних лікарів, які отримали дипломи Академії. На сторінках журналу з'явилися публікації вчених Краківського Ягеллонського університету. У 1936 році вийшов друком ювілейний номер, присвячений 50-річчю часопису, в якому містилися статті, присвячені Галицькому ветеринарному товариству, редакторам журналу, а також бібліографія публікацій за 1886-1935 роки.

З вересня 1939 року, у зв'язку із вибухом Другої світової війни, видання журналу припинилось. Останній номер часопису закінчується восьмим номером. Важко переоцінити роль часопису “Ветеринарний огляд” (“Przegląd Weterynaryjny”) в історії друкованих документів з ветеринарної медицини. Це єдине друковане фахове видання польською мовою того часу, де

сконцентровано життя науки, здобутки спільноти львівських вчених в галузі ветеринарної медицини і ветеринарних лікарів-практиків. Це енциклопедія, з якої можна отримувати знання з ветеринарії, розведення домашніх тварин, мікробіології, паразитології, ветеринарної практики.

Історія видання часопису тісно переплетена з життям і працею видатних учених Львівської ветеринарної академії, які в різні роки долучились до роботи у складі редколегії журналу. Всього за період з 1886-1939 рр. в часописі надруковано 1452 публікації. Структура розділів і фахово укладена бібліографія, яка включає кілька показників, дозволяє легко провести потрібний пошук. Завдяки видатним вченим, їх відданим роботі в редакції і власним публікаціям у часописі, маємо великий скарб, у якому простежується не лише історичний шлях галицької і європейської ветеринарної медицини, але й історія становлення, розвитку науки та освіти в стінах Львівської ветеринарної академії.

Пріоритетом у роботі з фондом раритетних періодичних фахових видань є зберігання документів і забезпечення доступу до них усім зацікавленим, шляхом створення електронних ресурсів на основі сучасних інформаційних технологій. Завдяки отриманому у 2017 році гранту від Республіки Польща бібліотека ЛНУВМБ імені С.З.Гжицького здійснила оцифрування періодичного видання “Ветеринарний огляд” (“Przegląd Weterynaryjny”) за 1886-1939 роки. Це забезпечило його збереження і доступність для прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Вчені університету : довідник / Михайло Падура. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. – 566 с.
2. Львівська державна академія ветеринарної медицини імені С.З.Гжицького (1784–2000) / ред. кол. Р.Кравців, М.Падура. – Львів : Модерн-2, 2000. – С.13, 73.
3. Przegląd Weterynaryjny : wydanie jubileuszowe 1886–1935 (W 50-tą rocznicę założenia). – Lwów, 1936 (Grudzien). – S. 69–85.
4. Sroka S.T. Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945 / S.T. Sroka. – Rzeszów, 1999. – 386 s.

УДК 025.343.3:06.02:378.661(477.74-21)

Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету в системі міжрегіональної корпорації медичних бібліотек України: аналіз роботи

Леках Юлія Михайлівна

провідний бібліотекар Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету

Анотація. Аналізується досвід роботи Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету у міжрегіональній корпорації медичних бібліотек України за десятиріччя.

Ключова слова: корпоративне об'єднання медичних бібліотек, MeSH, корпоративні ресурси, предметизація.

Scientific Library of the National Pharmaceutical University in the system of the interregional corporation of medical libraries of Ukraine: analysis of work

Lekakh Yuliya Mykhailivna

Leading Librarian Scientific Library National University of Pharmacy

Abstract. The experience of the Scientific Library of the National University of Pharmacy in the interregional corporation of medical libraries of Ukraine for decades is analyzed.

Keywords: corporate association of medical libraries, MeSH, corporate resources, objectification.

Значну частину інформаційного ресурсу бібліотек ЗВО складає фонд періодичних видань, який відіграє ключову роль в оперативному інформаційному забезпеченні науки та освіти. Це актуалізує значення оперативного розкриття змісту наукових часописів із питань фармації та медицини, яке можливе шляхом їх аналітико-синтетичного опрацювання та поданого у вигляді масиву бібліографічних даних про документальні джерела в електронному каталозі бібліотек. Це безумовно, допомагає користувачу зорієнтуватися в інформаційних потоках.

Слід зауважити що починаючи з 1999 року, бібліотека НФаУ працювала в АБІС Лібер, самостійно обробляла великі масиви періодичних видань, витрачаючи на це не тільки багато робочого часу, а й значну кількість трудових ресурсів. В аналітико-синтетичному опрацюванні документів були задіяні співробітники відділу наукової обробки документів і організації каталогів, ІДВ, відділу зарубіжної літератури - для роботи із журналами англійською мовою. Бібліотека НФаУ самостійно обробляла великі масиви

періодичних видань, витрачаючи на це не тільки багато робочого часу, а й значну кількість трудових ресурсів.

В 2011 р. із переходом на АБІС ІРБІС, бібліотека долучилась до корпоративного міжрегіонального проєкту і стала дванадцятим членом проєкту Зведений електронний каталог медичної періодики.

Проєкт корпоративної каталогізації медичних бібліотек України започатковано в 2004 році. Першими його учасниками були лише 3 медичні бібліотеки. Наразі кількість бібліотек учасниць проєкту зросла до 23. Серед них ННМБУ, 8 обласних медичних бібліотек, 3 бібліотеки державних наукових установ та 11 бібліотек ЗВО. Харківський регіон, окрім Наукової бібліотеки НФаУ, представила Наукова бібліотеки ХНМУ.

Уклавши Договір про Систему корпоративної каталогізації, Наукова бібліотека НФаУ, як і всі учасники Зведеного е-каталогу медичної періодики, застосовує єдине лінгвістичне забезпечення та комунікативний формат UNIMARC для бібліографічних даних. Предметизація статей періодичних видань здійснюється за допомогою Анотованого алфавітного переліку медичних предметних рубрик Національної медичної бібліотеки США (тезаурус MeSH), що використовується у базах даних Medline, Pubmed та в бібліотеках багатьох країн світу, які в свою чергу слугують пошуковим інструментом для користувачів [5].

В своїй роботі, як і всі члени корпоративного проєкту, співробітники НБ НФаУ, що здійснювали аналітико-синтетичне опрацювання основного потоку періодичних видань, дотримувались державних стандартів: ДСТУ ГОСТ 7. 1: 2006 Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [3]; ДСТУ 3582-97 Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги і правила [2], ГОСТ 7.12.93 Библиографическая запись. Сокращения слов на русском языке. Общие требования и правила [1], ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання” [4].

ННМБ закріпила за бібліотекою НФаУ перелік періодичних видань (згідно передплати).

Після опрацювання, координатор проєкту від бібліотеки (співробітник відділу наукової обробки літератури та організації каталогів) бібліографічні розписи статей експортує на FTP-сервер ННМБ. Згідно договору, бібліотека зобов'язалась і цього дотримується - надсилати аналітичні записи в 10- денний термін. В свою чергу, Наукова бібліотека має можливість швидко та якісно наповнювати власний електронний каталог імпортованими записами.

Велику координуючу роль відіграв колектив та керівництво Національної наукової медичної бібліотеки України, що своєчасно прийняли науково обґрунтовані методичні рішення, розробили низку документів та рекомендацій (Список скорочень назв видань для назв файлів, що передаються між партнерами Системи корпоративної каталогізації; Посібник користувача із розміщення матеріалів на сервері ННМБУ за FTP засобами FileZilla; Положення про Систему корпоративної каталогізації та ін.

За десятирічний період бібліотека університету опрацювала та надала записи 30-ти назв періодичних наукових фахових видань, експортувала до зведеного електронного каталогу медичних бібліотек України 6388 аналітичних записів та імпортувала до свого електронного каталогу 13406 записів.

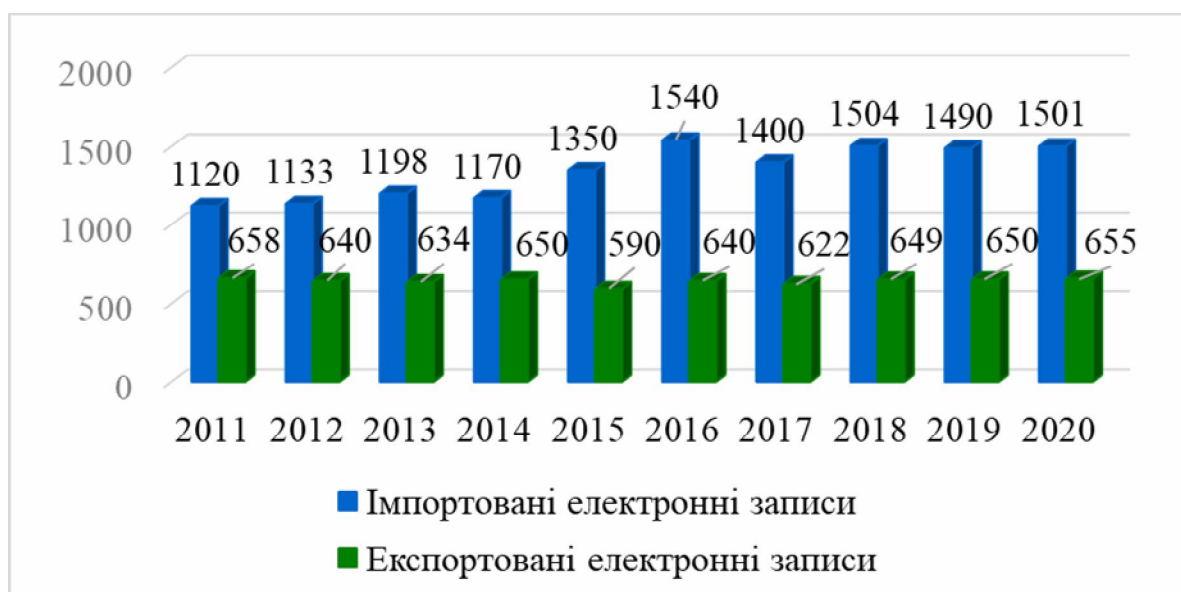

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту електронних записів з/до зведеного електронного каталогу медичної періодики за 10-річчя

На діаграмі (рис.1) представлено динаміку імпорту та експорту електронних записів за період з 2011 до 2020 року, що дає змогу констатувати той факт, що Наукова бібліотека НФаУ змогла значнорозширити свою ресурсну базу за рахунок долучення електронних записів з корпорації.

Зазначимо, що позитивним є постійний взаємозв'язок координаторів проєкту від НФаУ та ННМБ, їхня постійна співпраця для вирішення будь-яких питань. Навіть у період карантину всі бібліотеки-учасники Корпорації ефективно працювали у дистанційному режимі, що дало змогу не зупиняти роботу Корпорації медичних бібліотек України та своєчасно надавати якісний інформаційний ресурс своїм користувачам.

Аналізуючи показники поповнення Зведеного електронного каталогу медичної періодики, встановлено, що за період 2012-2021 рр. його кількість зросла на 282 362 записи. За 2020 р. опрацьовано 19 821 статей із фахових наукових журналів медико-фармацевтичного спрямування та створено аналітичні описи.

Значною перевагою корпоративної каталогізації є зменшення дублювання в роботі та заощадження матеріальних та трудових ресурсів за рахунок одноразової своєчасної наукової обробки нових номерів отриманих часописів, що дуже важливо в часи, коли відчуваємо негативні тенденції – злиття ЗВО та скорочення штату працівників бібліотек.

Узагальнюючи результат, можна стверджувати, що на цей час бібліотекою НФаУ, як і всіма членами проєкту, реалізовано основну мету: досягнуто якісно новий рівень задоволення інформаційних потреб здобувачів вищої освіти, викладачів університету.

Список використаних джерел:

1. ГОСТ 7.12.93 Библиографическая запись. Сокращения слов на русском языке. Общие требования и правила. – Введ.: 01.07.1995. – Взамен. 7.12-77. – СПб.: Профессия, 2000. – 34 с.

2. ДСТУ 3582-97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги і правила. – Введ.: 01.07.98. – Київ: Держстандарт України, 1997. – 15 с.

3. ДСТУ ГОСТ 7.1.2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання ГОСТ 7.1-2003, IDT). Офіц. Вид. Вперше (зі скасув. ГОСТ 7.1-84, ГОСТ 7.16-79, ГОСТ 7.18-79, ГОСТ 7.34-81, ГОСТ 7.40-82) ; чинний від 01.07.2007. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с.

4. ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання. – Введ.: 01.08.2008. – Київ: Держстандарт України, 2008. – 11 с.

5. Романюк О. О. Участь бібліотеки ОНМедУ в міжрегіональній корпорації медичних бібліотек України: 10-річний досвід. – Вісник ОНУ. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство, 2017. – Т. 22. – Вип. 2. – С. 346-349.

6. Павленко Т. Б. Зведений електронний каталог медичних бібліотек України: погляд учасника. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/.pdf> (дата звернення: 14.07.2021). – Назва з екрана.

УДК: 001.103+004.451.5+005.6

Використання рамки Research Infrastructure Self-Evaluation (Rise) Framework для удосконалення послуг з управління даними досліджень
Чуканова Світлана Олександрівна

*канд.пед.н., старший викладач Кафедри психології та педагогіки,
завідувач сектору Наукової Бібліотеки Національного університету «Києво-
Могилянська академія»*

Анотація: Рамка RISE – ефективний інструмент з оцінки якості послуг з управління даними досліджень конкретної установи, що базується на матриці з 10 видів послуг, між якими розподілено 21 можливість. Кожна послуга оцінюється за трьома рівнями від найменшого до найбільшого.

Ключові слова: управління даними досліджень, обмін даними, послуги з менеджменту даних, оцінка якості, рамка оцінювання.

Using the Research Infrastructure Self-Evaluation (Rise) Framework to Improve Research Data Management Services

Svitlana Chukanova

*PhD in Education, senior lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy, head of the sector of the Research Library National University of Kyiv-
Mohyla Academy*

Abstract: The RISE framework is an effective tool for assessing the quality of institution-specific research data management services, based on a matrix of 10 types

of services, among which 21 capabilities are distributed. Each service is evaluated on three levels from the smallest to the largest.

Keywords: research data management, data exchange, data management services, quality assessment, evaluation framework.

Підтримка належного рівня управління даними досліджень в дослідницькій або навчальній установі, на думку Джонатана Ренса та Ангуса Уайта, потребує налагодження технічної інфраструктури та людського капіталу [2, с.3]. Таке налагодження неможливе без проведення оцінки наявного рівня послуг, що надаються.

Рамка самооцінки дослідницької інфраструктури (RISE), розроблена Центром курації даних (DCC), є інструментом для здійснення порівняльного аналізу для визначення бажаних та реальних результатів надання послуг з управління даними досліджень (УДД) в установі. Як зазначають вищезгадані дослідники, першопочатково ця рамка була розроблена для вищих навчальних закладів з метою визначити наявний рівень послуг з УДД та окреслити напрямки подальшого розвитку цих послуг, оскільки сервіс УДД має бути цілісним, а в такому разі його окремі компоненти не повинні розвиватись відособлено. Самооцінка сприяє розвитку послуги на рівні конкретної установи та з урахуванням потреб цієї установи. Як і будь яка інша послуга, УДД потребує постійного оновлення та перегляду [3, с. 3-4].

Модель RISE від DCC використовує підхід, що розглядає продуктивність як здатність генерувати результат. Вона описує три рівні продуктивності, що відповідають різним рівням надання послуги:

1. відповідність (дотримання);
2. локально створені послуги;
3. активна діяльність у секторі (*тут та далі переклад з англ. мови авторський – С.Ч.*) [3, с. 5].

На схемі 1 представлено Модель надання послуг з даних досліджень, розроблену DCC

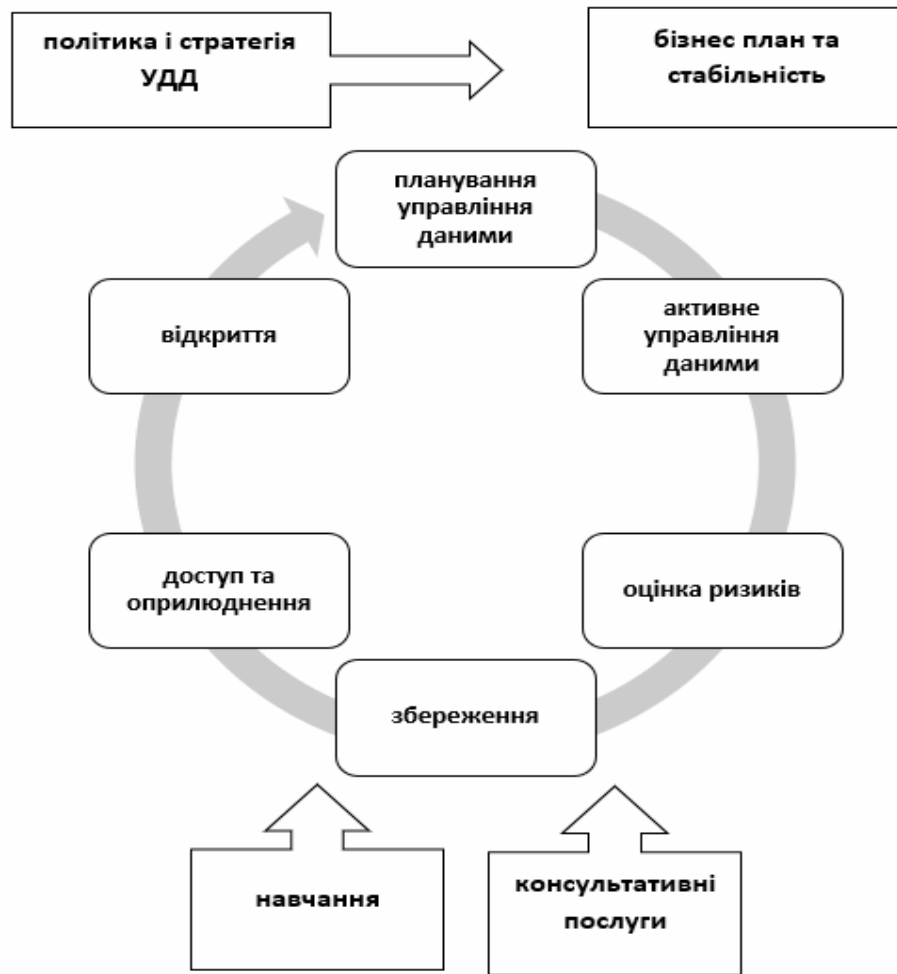

Схема 1. Модель послуг з даних досліджень від DCC [3, с.5].

Рамка описує 21 можливість в межах 10 послуг з УДД:

1. політика та стратегія УДД;
2. бізнес-плани та стабільність;
3. консультативні послуги;
4. навчання ;
5. планування УДД;
6. активний менеджмент даних;
7. оцінка ризиків;
8. збереження ;
9. доступ та оприлюднення ;
10. відкриття.

Кожна послуга оцінюється відповідно до матриці, в якій розписано можливості, поділені на три рівні, від найнижчого до найвищого. Оскільки

повна матриця представлена в роботі Ренса та Уайта, ми лише для прикладу розглянемо частину матриці, що стосується розвитку політики УДД [2; 3, с.9; 4].

Ця сфера діяльності охоплює розробку та підтримку політики УДД та пов'язаних з нею документів та процесів, що забезпечують її реалізацію. Особливості, які слід врахувати:

- сфера дії політики;
- консультація щодо ролей та відповідальностей, визначених у політиці;
- як політика доводиться до відома зацікавлених сторін;
- механізми моніторингу та перегляду контенту [2].

Реалізація цілей політики охоплюватиме розробку процесів, що включатиме елементи розробки політики, залучення зацікавлених сторін (стейкхолдерів) та управління проєктами. Детальніше матрицю представлено у таблиці 1.

Таблиця 1. Матриця для пункту «політика УДД» [3, с.9]

Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3
Інституційна політика визначає ролі та обов'язки дослідників, співробітників та студентів щодо дотримання законодавчих та регуляторних зобов'язань та очікувань грантодавців щодо політики УДД.	Інституційна політика визначає цінність належної практики УДД для установи та її обґрунтування для довгострокового збереження цінних даних. Політика підлягає регулярному, плановому перегляду.	Інституційна політика, що впливає на УДД (наприклад, FOI, етика, проведення досліджень тощо) є доповнюючою. Політика популяризується ззовні та спрямована на просування сектору вперед.
Підвищення рівня інформованості та залучення стейкхолдерів		
Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3
Політика щодо дослідницьких даних популяризується серед зацікавлених співробітників, студентів та дослідників	Настанови щодо того, як застосовувати всі відповідні політики до інституційного контексту, розповсюджуються серед відповідного персоналу, студентів та дослідників.	Заклади просувають політику за допомогою каналів, призначених для взаємодії з зацікавленим персоналом, студентськими та дослідницькими групами.
Дорожня карта впровадження УДД		
Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3
Дорожня карта УДД зосереджена на дотриманні вимог фінансових установ	Дорожня карта визначається стратегіями установи та пріоритетами дослідників.	Дорожня карта/ стратегія спрямована на отримання конкурентних переваг завдяки підтримці УДД. Вона прагне бути провідною у галузі та інноваційною.

Практично втілити оцінювання послуг з УДД конкретної установи можна посередництвом інструменту Evaluating RDM Tool на порталі SPARC Europe <https://sparceurope.org/evaluate-your-rdm-offering/>.

Спробуємо проаналізувати приклад уявної установи, яка хоче здійснити самооцінювання послуг з УДД за допомогою цього інструменту [5]. Алгоритм дій:

- 1) Заповнимо всю необхідну інформацію, контактні дані, країну та тип установи.
- 2) Обираємо серед переліку країн Україну та вказуємо тип установи «інший» і зазначаємо: «університет».
- 3) Серед переліку дисциплін, до прикладу, виберемо біологію, соціальні науки та гуманітарні науки.
- 4) Даємо згоду на обробку даних та переходимо далі.
- 5) Система відкриє нам схему «павутиння» і далі ми повинні відповісти на запитання, які стосуються послуг з УДД в нашій установі.
- 6) Відповідаючи на питання щодо розвитку політики УДД оберемо середній варіант «Інституційна політика визначає цінність належної практики УДД для установи та її обґрунтування для довгострокового збереження цінних даних. Політика підлягає регулярному, плановому перегляду». Ставимо відповідну примітку.
- 7) На наступне питання, що стосується залучення зацікавлених сторін, оберемо третій варіант «Заклади просувають політику за допомогою каналів, призначених для взаємодії з зацікавленим персоналом, студентськими та дослідницькими групами.».
- 8) Аналізуючи дорожню карту УДД, оберемо першу відповідь «Дорожня карта УДД зосереджена на дотриманні вимог фінансових установ».
- 9) Переходимо до наступного етапу та аналізуватимемо бізнес-план і стабільність.

10) Аналізуючи інвестиції в персонал, зазначимо перший варіант «відповідальність за надання послуг з УДД покладається на вже сформований штат».

11) Відповідаючи на запитання щодо інвестицій у технології, оберемо перший варіант «Базовий рівень інвестицій у технічну інфраструктуру з прагненням підтримувати періодичні витрати гарантує, що дослідники можуть зробити свої дані доступними в довгостроковій перспективі.».

12) Аналізуючи моделювання витрат, оберемо другий варіант «Стандартні послуги УДД фінансуються за рахунок залишків грантів. Якщо підтримка перевищує норму, механізми дозволяють здійснювати пряме нарахування грантів.»

13) Переходимо до сектору з консультативних послуг та на питання, що стосується цих послуг оберемо третій варіант «Навчання та інформування розроблено з урахуванням конкретних потреб дослідників та персоналу закладу. Зміст матеріалів вважається найкращою практикою в галузі».

14) Аналізуючи рівень проведення он-лайн занять, оберемо третій варіант «Заклад розробляє значну кількість навчальних матеріалів в Інтернеті, які відповідають потребам своїх дослідників та персоналу. Інші представники сектору використовують матеріали повторно.»

15) Аналізуючи рівень проведення очних тренінгів, оберемо перший варіант «Навчання основам УДД надається за запитом. Зміст курсу регулярно оновлюється.»

16) Аналізуючи планування менеджменту даних, оберемо перший варіант «Установа надає консультації для дослідників із заповнення планів УДД як частини грантової документації».

17) Аналізуючи активне управління даними, зокрема синхронізацію доступу, оберемо перший варіант «Дослідники забезпечені доступом до сховищ даних з різних пристроїв, в достатній мірі, щоб виконати дослідницький проект».

18) Підтримка співпраці є не менш важливим аспектом, аналізуючи її якість, оберемо перший варіант «Партнери ззовні отримують авторизований доступ до сховищ даних з локальними правами».

19) Аналізуючи рівень безпеки, оберемо другий варіант «Послуги з УДД передбачають надання інструментів для шифрування та дешифрування і контролю доступу».

20) Перейдемо до оцінки ризиків та на запитання, що стосується політики збору даних оберемо другий варіант «Встановлено критерії щодо довготривалого збереження даних, що мають цінність для установи».

21) Оцінюючи рівні безпеки та етичні аспекти, оберемо варіант два «Враховано юридичні та етичні ризики, що стосуються розпорядників та користувачів баз даних, а також здійснюється відповідний розвиток інфраструктури для дослідників та допоміжного персоналу».

22) Аналізуючи процес обробки метаданих для прийняття рішень оберемо перший варіант «Інформація збирається з дослідницьких проєктів, щоб дати змогу ідентифікувати дані досліджень, які необхідно зберігати».

23) Переходимо до пункту збереження і на питання, що стосується планування збереження, оберемо третій варіант «Послуги з УДД, спрямовані на застосування інструментів та досвіду для збереження важливих даних, метаданих та супровідної інформації протягом необхідних періодів зберігання та визначених груп користувачів (повне збереження)» .

24) Аналізуючи рівень тривалої підтримки у збереженні, оберемо варіант три «Сервіс дозволяє автоматично розподіляти дані та метадані по кількох місцях відповідно до конкретних критеріїв політики».

25) Наступним пунктом аналізуємо доступ, і на питання, що стосується моніторингу власних пакетів даних, оберемо перший варіант «Інформація збирається з дослідницьких проєктів, щоб забезпечити відповідність вимогам спонсорів щодо відкриття даних досліджень».

26) Аналізуючи питання про Мандат на публікацію даних, оберемо варіант один «Підтримуються мінімальні зовнішні вимоги до метаданих та загальнодоступних даних».

27) Проводячи аналіз рівня курації даних, зазначимо варіант два «Послуги спрямовано на підтримку або підвищення цінності за допомогою рутинних дій у колекціях даних».

28) Переходимо до пункту відкриття і аналізуючи область каталогізації метаданих, оберемо варіант три «Послуги з каталогізації метаданих, спрямовані для підвищення потенційного повторного використання набору даних відповідно до провідних стандартів галузі або дотримання вимог, що стосуються конкретних доменів».

29) Завершуємо процес оцінювання, натиснувши відповідну клавішу і переходимо до результату. Ми отримали три графіки :

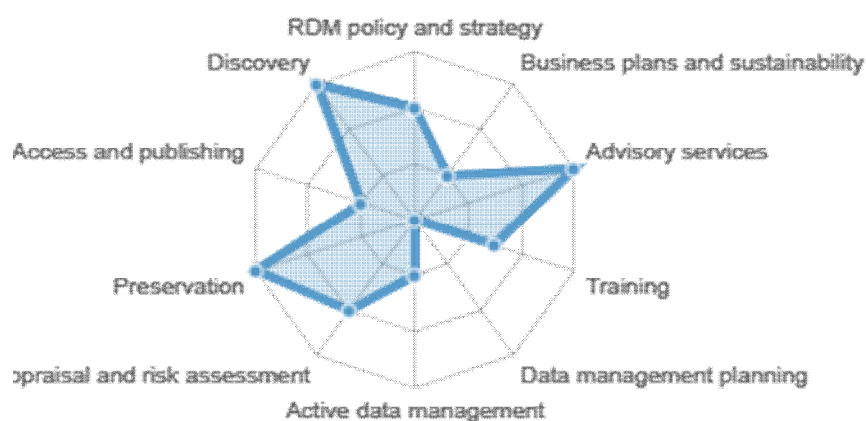
RDM Offering (пропозиція УДД) - Цей графік показує діапазон політики УДД та послуги з підтримки сервісу, які надає установа.

Графік 1. Пропозиція УДД

RDM Tailored Services (Спеціальні послуги УДД) - Цей графік показує, наскільки ви адаптуєте послуги з УДД до потреб своїх користувачів

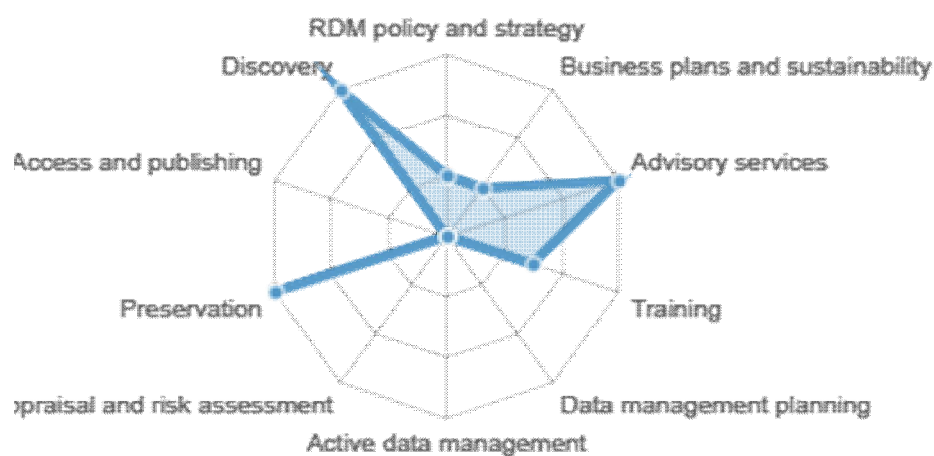
 RDM Tailored Services - Example 1, 20 Jun 2021

Графік 2. Спеціальні послуги з УДД

Sector-Leading RDM Activity (Провідна діяльність з УДД у галузі) - Цей графік показує, наскільки ви новатор у цій

 Sector-Leading RDM Activity - Example 1, 20 Jun 2021

галузі.

Графік 3. Провідна діяльність з УДД у галузі.

Варто зауважити, що RISE не єдина рамка оцінювання послуг з УДД, проте є досить ефективним інструментом, що допомагає удосконалювати цей сервіс науковим установам. Головною умовою застосування цієї рамки є наявність сервісу УДД в установі, або надання певних послуг з УДД, адже просто бажання здійснювати такі послуги недостатньо, щоб виміряти їх рівень.

Досвід використання рамки від DCC у співпраці з ЗВО показав розробниками, що варто більше уваги звертати на чіткість формулювання мети оцінювання та її усвідомлення усіма учасниками процесу; збалансувати час на виконання оцінювання (деяким установам на оцінювання треба більше часу); застосовувати індивідуальний підхід, адже оцінювання може проводити група учасників або один представник від установи [3].

Фахівці бібліотечно-інформаційної справи з Британії, Австралії та США – Ендрю М. Кокс, Мері Енн Кеннан Ліз Лайон та Стівен Пайнфілд у 2017 році дослідили розвиток УДД сервісів у бібліотеках установ, що для оцінювання використовують рамку RISE. Дослідники аналізували розвиток політики УДД в наукових установах, залученість бібліотек у розвитку послуг по роботі з даними, що допомогло виявити напрямки, які потребують більшого розвитку. Зокрема, вони порівнювали такі країни як Австралія, Нідерланди, Ірландія та Велика Британія і виявили, що Австралія та Нідерланди мають високий рівень підготовки спеціалістів з курації даними. Нідерланди також є лідерами в документації даних. Усі країни, що зазначені в цьому конкретному прикладі мають розвинені сервіси з УДД, проте їм варто було б звернути увагу на розвиток предметного знання [1, с.2191]. Згадані нами науковці виділили чотири рівні готовності установ надавати послуги з УДД: нульовий, перший (базовий), другий (в розвитку), третій (потужний). На нульовому рівні відбувається дослідження можливостей установи в перспективі надавати послуги з УДД, на першому рівні більше уваги приділяється розробці політики та інструктажу, на другому рівні приділяється увага удосконаленню сервісів та навичок тих осіб, що надають послуги з УДД і на третьому рівні увага

звертається на технічну підтримку, науковий супровід, формування цілісної політики з УДД. [1, с.2194].

Висновок: Будь-яка послуга, що надається дослідницькою установою, потребує ретельного перегляду та оновлення відповідно до викликів часу та вимог, особливо за умов Відкритої науки. Обмін даними посідає чільне місце в науковій комунікації, що змушує все більше дослідницьких інституцій фокусуватись на послугах з управління даними досліджень. Рамка RISE є одним із ефективних інструментів для вимірювання рівня якості послуг з УДД, що надаються установою. Вона допомагає визначити слабкі та сильні сторони установи саме в галузі менеджменту даних досліджень і вказує на напрямки, які потребують подальшого розвитку та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Developments in research data management in academic libraries: Towards an understanding of research data service maturity / A. M. Cox et al. Journal of the Association for Information Science and Technology. 2017. Vol. 68, no. 9. P. 2182–2200. URL: <https://doi.org/10.1002/asi.23781> (date of access: 28.06.2021).
2. Evaluate your RDM Offering - SPARC Europe. SPARC Europe. URL: <https://sparceurope.org/evaluate-your-rdm-offering/> (date of access: 20.06.2021).
3. Rans J., Whyte A. Using RISE, the research infrastructure self-evaluation framework' v.1.1 : путівник. Edinburgh : Digital Curation Centre, 2017. 19 p. URL: <http://www.dcc.ac.uk/guidance/how-guides> (date of access: 20.06.2021).
4. RISE framework. Edinburgh University DRS. URL: <https://www.digitalresearchservices.ed.ac.uk/resources/rise-framework> (date of access: 22.06.2021).
5. Users of the tool - SPARC Europe. SPARC Europe. URL: <https://sparceurope.org/evaluate-your-rdm-offering/toolusers/> (date of access: 20.06.2021).

УДК 027.021 : [378.6 : 615.1](091)

Історичний нарис відділу обслуговування економічною та гуманітарною літературою Наукової бібліотеки НФаУ.

Тірон Маргарита Владиславівна *завідувачка ВОЕГЛ,*

Орловська Ірина Володимирівна *бібліотекар 1 категорії ВОЕГЛ,*

Височин Людмила Василівна *бібліотекар 1 категорії ВОЕГЛ,*

Шкрябло Ніна Миколаївна *провідний бібліотекар ВОЕГЛ,*

Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету

Анотація. В статті розглянуті історичні відомості про відділ обслуговування економічною та гуманітарною літературою Наукової бібліотеки НФаУ.

Ключові слова: історія, бібліотека.

**Historical drawing of service staff economic and humanitarian literature
Science library of NUPh**

Tiron Margaryta *Head of the Economic and Humanitarian Literature Service
Department*

Orlovska Iryna *Librarian of the 1st category of the Department of Economic
and Humanitarian Literature Service*

Vysochyn Liudmyla *Librarian of the 1st category of the Department of
Economic and Humanitarian Literature Service*

Shkriabko Nina *Leading Librarian of the Department of Economic and
Humanitarian Literature Service
Scientific Library National University of Pharmacy*

Abstract. The statistics show the historical information about the service provided by the economy and humanitarian literature of the Science Library of the NUPh.

Key words: history, library.

Історія створення та становлення відділу обслуговування економічною та гуманітарною літературою НБ НФаУ тісно пов'язана із історією та розвитком фахового коледжу Національного фармацевтичного університету. Дата його створення, як навчального закладу, відраховується від моменту організації у 1946 році Харківського хіміко-індустріального технікуму (Розпорядження Ради Міністрів СРСР № 4212-Р від 30.03.1946 р.), який у 1955 році змінив назву на хіміко-механічний (Наказ Мінхімпрому № 410 від 27.08.1955 р.).

Першим виданням, занесеним до інвентарної книги обліку був підручник з фізики Модестова А.Я. 1937 року видання. Значну частину фонду 40-50-х років займала колекція видань з електротехніки, оскільки це пов'язано із напрямом освітньої діяльності в той час.

*Видання 40-50-х років у фонді відділу обслуговування науковою та
навчальною літературою технікуму*

В 1960-х рр. змінився профіль технікуму, виникла потреба в комплектуванні новою навчальною літературою відповідно до нових навчальних програм. Через бібліотечний колектор, який чітко виконував заявки бібліотеки, була організована система книгопостачання, фінансування на комплектування виділялося в достатньому обсязі. До фонду надходило близько 100 назв газет і журналів (серед яких були художні, спеціальні, суспільно-політичні).

У 1955р. бібліотека отримала нове приміщення у новоствореному відбудованому корпусі (Невського, 18), в якому організовано роботу абонементу, читального залу та книгосховища.

Харківський хіміко-механічний технікум 1950-х рр.

В цей час в бібліотеці впроваджували різноманітні форми бібліографічно-інформаційної роботи: списки нових надходжень; проводилися огляди нових надходжень на засіданнях методичної комісії та на педрадах; здійснювалось інформування в групах, в гуртожитках, по радіо.

З метою популяризації книги та читання, в навчальній програмі існував курс «Робота з книгою». Студенти вчилися користуватися довідковою літературою та довідковим апаратом книги - все це сприяло підвищенню рівня знань та оволодіння навичками самостійної роботи.

У бібліотеці вели календар знаменних і пам'ятних дат, формувались списки рекомендаційної літератури, що відповідали заданій тематиці або приурочені святу.

Календар знаменних і пам'ятних дат

Бібліотекарі та викладачі технікуму видавали газету «Книголюб», на сторінках якої інформували про нові надходження та знайомили із літературними творами відомих письменників.

Газета «Книголюб»

Сенченко Надія Василівна очолювала бібліотеку з 1951 по 1983 рр. Ця творча, енергійна людина організувала та багато років очолювала молодіжний

клуб “Прометей” (створено в 1968р.), головне завдання якого полягало в прищепленні любові до книги, а через неї виховання високої моральності та патріотизму [4]. Роботу «Прометею» координувала адміністрація технікуму та профспілковий комітет. Клуб мав власний статут, емблему та девіз *«смолоски Прометея в наших руках»*.

Засідання клубу “Прометей” (1968 р.)

В засіданнях клубу брали участь студенти, які заздалегідь писали гасла, плакати, оформляли тематичні книжкові виставки. Ці зустрічі були яскраві, насичені патріотизмом, любов'ю до людини, проводились в атмосфері невимушеності і відкритості [3].

На засіданнях клубу запрошувались відомі поети, письменники, герої другої світової війни, герої праці, випускники технікумів, артисти, працівники правоохоронних органів. Основні напрями роботи клубу: військово-патріотичне, правове, атеїстичне, етичне виховання молоді. За відмінну роботу Н. В. Сенченко нагороджено медаллю “За доблестный труд” [4].

Серед тем засідань клубу Прометей (впродовж 60-80 рр.): Харків - місто трудівник, воїн, творець; Жінки на війні; Я і закон; Право дає, право зобов'язує.

У 60-80 рр. в читальному залі спільно з методичними комісіями проводилися конференції з найрізноманітніших тематик, і бібліотека завжди була центром інформаційної та суспільно-виховної роботи.

У 1979 р. технікум отримав другий п'ятиповерховий навчальний корпус, в якому розташувалися нові приміщення, кабінети та лабораторії. Їх функціонування було необхідним для підготовки фахівців.

Бібліотека Харківського хіміко-механічного технікуму 1970-х рр.

Бібліотека Харківського хіміко-механічного технікуму 1980-х рр.

Бібліотека технікуму Української фармацевтичної академії 1997 р.

З 1983 року бібліотеку технікуму очолила Брежнева Ліна Федорівна (1983-1988 рр.). В цей період, на досить високому рівні, було організовано комплектування бібліотечного фонду. Так, станом на 1986 р. бібліотека отримувала 19 найменувань газет, 56 найменувань журналів [5].

Процеси перебудови в Україні, потреба у фахівцях для мережі закладів фармації поставили в 1991 році перед технікумом, який мав розвинуту хімічну

базу, завдання перепрофілювання в хіміко-фармацевтичний технікум (Наказ МОЗ України № 190 від 27.12.1991 р.). До технікуму переведено фармацевтичне відділення Харківського медичного училища № 1 (Наказ МОЗ від 27.01.1992 р. № 17). Утворюється Технікум Української фармацевтичної академії (з 2020 р. Фаховий коледж Національного фармацевтичного університету).

В цей період бібліотека технікуму приєднується до структури бібліотеки УкрФА, об'єднуються їх фонди. В результаті реструктуризації, створюється відділ обслуговування наукової та навчальної літератури УкрФА при технікумі.

На той час завідувачкою бібліотеки була Загорулько Людмила Михайлівна (1988-1994 рр.). У 90-і роки в зв'язку зі змінами профілю технікуму на хіміко-фармацевтичний, бібліотека розпочала комплектування виданнями медико-фармацевтичного спрямування.

Із 2006 року відділ очолила Тірон (Рябова) Маргарита Владиславівна. Нове тисячоліття ознаменувалося корінними перетвореннями в роботі відділу обслуговування науковою та навчальною літературою. Проведено реорганізацію фонду, що надало змогу більш якісно і оперативно задовільняти різноманітні потреби користувачів у пошуку інформації, надавати відповіді на різнобічні вимоги та запити, забезпечувати належне виконання професійних обов'язків бібліотекарями. Після капітального ремонту бібліотечних приміщень в 2006 р. до фонду було передано велику кількість літератури гуманітарно-економічного профілю.

*Абонемент відділу обслуговування науковою та навчальною літературою
Національного фармацевтичного університету (2006 р.)*

*Книгосховище відділу обслуговування науковою та навчальною
літературою Національного фармацевтичного університету (2006 р.)*

*Електронний читальний зал відділу обслуговування науковою та навчальною
літературою Національного фармацевтичного університету (2006 р.)*

В 2013 р. в результаті оптимізації структури Наукової бібліотеки НФаУ відділ реорганізовано у відділ обслуговування гуманітарною та економічною літературою.

Для популяризації бібліотечних фондів, відзначення знаменних і ювілейних дат відділ обслуговування гуманітарною та економічною літературою проводить різноманітні культурно-просвітницькі заходи: книжкові виставки, бесіди, диспути, відкриті перегляди літератури. Серед новітніх форм культурно-просвітницької діяльності активно використовуються години історичної пам'яті, презентації книг, акції, книжкові інсталяції, флешмоби та

багато інших форм, які добре зарекомендували себе на протязі багатьох років. Найбільш поширеними є тематичні виставки, які формують основні засади громадянського, морального, правового та художньо-естетичного виховання.

Флешмоб «Люби своє - читай українське»

Майстер-клас з виготовлення мотанки до свята Масляна

Інноваційність у проведенні просвітницьких заходів проявляється в наявності елементів дискусійності, проблемності, театралізації у викладі інформації, включення ігрових моментів, використання новітніх інформаційних технологій, у залученні читачів до участі в самому заході.

Кожен рік співробітники відділу обслуговування економічною та гуманітарною літературою беруть активну участь у Всеукраїнському конкурсі професійної майстерності студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I-II рівнів акредитації за спеціальністю «Фармація», знайомлять гостей з бібліотечними ресурсами, видавничою діяльністю НФаУ,

методичним забезпеченням навчально-виховного процесу, матеріально-технічною базою.

Бібліотечно-інформаційна та культурно-виховна діяльність відділу спрямована на задоволення інформаційних потреб користувачів, допомогу навчально-виховному процесу, виховання інтелектуальних, фізичних, моральних, естетичних якостей особистості здобувачів вищої освіти. У сучасному суспільстві, в якому інформація відіграє найважливішу роль, бібліотека є провідником для отримання нових знань. Вона знаходиться в постійному процесі якісної трансформації своїх функцій, ресурсів, кадрів та структури для максимальної відповідності вимогам часу та суспільства. Тому знання історії відділу, її витоків надає можливість оцінити масштаби змін та побудувати ефективну стратегію подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека НФаУ: з минулого в майбутнє (до 90-річчя з дня заснування). - Х: НФаУ. – 2011.
2. Бридун, А. Вогонь Прометей / А. Бридун // Вечірній Харків. – 8.04.1974.
3. Історія Національного фармацевтичного університету: люди, події, факти/ За заг. ред. В.П. Черниха. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2005. – 624с.
4. Коледж Національного фармацевтичного університету: історичні етапи розвитку: Монографія / Т.С. Прокопенко, В.В. Горбаньов, О.В. Гейко, І.В. Коломієць / За ред. Т.С. Прокопенко. – Х.: Вид-во Коледжу НФаУ, 2016. - 387с.
5. Отчеты о работе библиотеки ХХМТ 1982-1986 гг.
6. Сенченко Н.В. Из опыта работы молодежного клуба «Прометей» ХХМТ по воспитанию учащихся на революционных, боевых и интернациональных традициях.
7. Справка о работе библиотеки ХХМТ. Копия. Штамп ФЦНТБ №344 5 октября 1979г.

УДК 021.6(477.44-21)(083.41)(045)

Службові бази даних на допомогу бібліотечному фахівцю

Шаповалова Вікторія Юріївна

*Заступниця директорки з інформаційних технологій Наукової бібліотеки
Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова*

Анотація. У статті представлений практичний досвід створення і використання службових баз даних, які забезпечують оперативне використання можливостей доступу до різноманітної інформації.

Ключові слова. Бази даних, інноваційні процеси та технології, бібліотечно-інформаційні ресурси, пошук нових форматів, співробітництво

The Service Databases to the Help of a Librarian

Shapovalova Victoria Yuryevna

Deputy Director of Information Technology Scientific Library Vinnytsia

National Pirogov Memorial Medical University

Abstract. The article presents the practical experience of creating and using of service databases that provide operational use of access to a variety of information.

Keywords. Databases, innovative processes and technologies, library informational resources, search for new formats, cooperation.

Невід’ємною складовою інформаційного середовища бібліотек є допоміжний службовий апарат бібліотечного працівника. Його постійний розвиток, удосконалення та налаштування під сучасні потреби споживача забезпечують якісний різноаспектний доступ до ресурсної бази, підвищення повноти й оперативності задоволення запитів, усунення дублювання технологічних операцій, сприяють результативності роботи та підвищенню продуктивності праці й економії часу бібліотекаря.

Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова за останні 25 років створила потужний електронний каталог (ЕК), який нараховує понад 420 тис. записів. Проте сучасні вимоги до освітнього, наукового та бібліотечного розвитку диктують постійне розширення інформаційного потенціалу. Щоб максимально полегшити пошук інформації та оперативно виконувати запити, важливого значення набуває вміння створювати й використовувати різноманітні можливості ЕК. Тому час від часу виникає необхідність у здійсненні певних налаштувань програми відповідно до поставлених завдань та можливість виконання пошукового запиту за різними критеріями. Зокрема, на вимогу методичного кабінету Міністерства охорони здоров’я щодо інформування про надходження до бібліотеки літератури **із грифами МОН і МОЗ** та з метою швидкого пошуку такої літератури було прийняте рішення вводити додатковий код в характер документа в БД «Книги». Кожному грифу був присвоєний окремий код. Згодом, виходячи із власних потреб університету, розпочато присвоєння коду на видання, **затверджені Вченою радою ВНМУ ім. М. І. Пирогова**. Цю функцію опрацювання літератури покладено на відділ наукової

обробки. Відповідно було розроблено табличні форми для формування списків книгозабезпеченості з винесенням грифів в окремі графи. Таким чином, витрати часу на присвоєння відповідного коду мінімальні, а відбір літератури – оперативний і зручний.

Багато цікавої й різноманітної інформації містять екслібриси та дарчі написи на виданнях з рідкісного фонду бібліотеки. Провівши аналіз БД **«Рідкісні видання»**, було виявлено, що важлива для користувачів інформація не відображається у пошукових словниках ключових слів, оскільки програмою це не передбачено. Для максимального відображення всіх відомостей в ЕК було переналаштовано словник ключових слів. Тепер для здійснення пошукової та дослідницької роботи немає нічого непоміченого.

Багато уваги потребує АРМ **«Комплектатор»**. Значно удосконалено трудомісткий і кропіткий процес придбання нових надходжень. Зокрема, впроваджений режим «Замовлення» забезпечує прозорість процесу формування закупівлі літератури. Насамперед всі видання, які пропонують придбати кафедри університету або відділи бібліотеки, заносяться у БД. Залежно від наявності інформації, опис може бути повним і неповним, заносяться будь-які додаткові відомості (ходатайство з підписом ректора, наявність у фонді тощо), але обов'язково вказується прізвище замовника, контактна інформація та кількість замовлених видань. Для відображення результатів роботи із замовленням створено нове поле «Інформація про замовлення», куди обов'язково заносяться інформація про можливість або причина неможливості придбання конкретного видання. Придбані видання в повному обсязі фіксуються як отримані із зазначеною датою, інвентарними номерами, № актів та автоматично відображаються в полі «Замовлення виконані». Видання, які не було придбано, відображаються в полі «Замовлення невиконані» із зазначеними причинами. Пошук в режимі «Замовлення» здійснюється також за іншими параметрами: автор, назва книги; дата замовлення; замовлення по роках; видавництво та ін. Вказаний режим посприяв налагодженню оперативної комунікації з будь-яких питань між відділом комплектування, адміністрацією,

кафедрами, окремими замовниками, а також будь-який працівник має змогу компетентно дати відповідь про літературу, замовлену бібліотекою.

В процесі вивчення інформаційних потреб університетських структур та вищих організацій, бібліотека оперативно налаштовує нові пошукові словники. Зокрема, словник **«Отримано в дар»** інформує про подаровані бібліотеці книги: відображає прізвища дарувальників або назву кафедри і рік. Це дає можливість формувати звітні форми за різні періоди надходжень, які були спеціально налаштовані для пошуку у цьому словнику. Відтепер бібліотека не забуде жодного свого дарувальника і шанувальника.

Після переїзду у нове приміщення бібліотека стала надзвичайно затребувана серед студентської й наукової спільноти університету в якості майданчика для проведення різноманітних заходів. Нерідко у всіх залах одночасно проводяться конференції, семінари, вебінари, засідання студентських товариств, наукових гуртків, коворкінгів, клубів за інтересами тощо. Щоб полегшити працівникам бібліотеки фіксувати та розподіляти цей потік, виникла нагальна потреба створити внутрішню **базу «Реєстрація відвідувань»**. Вона налічує лише декілька полів: назва заходу і прізвище лектора (якщо є); відділ, в якому проводиться захід та кількість відвідувачів. Розроблені вихідні форми дають змогу сформувати статистичні дані з відвідування по кожному окремому підрозділу та бібліотеки загалом.

На потребу адміністрації бібліотеки з метою обліку персональних даних співробітників було розроблено довільну **базу «Кадри»**, яка відображає інформацію про всіх, хто працював у бібліотеці з часу її заснування. Вона містить загальні дані: прізвище, ім'я, по-батькові; дата народження; освіта (який навчальний заклад закінчив і коли); посада у бібліотеці; стаж; попередні місця роботи; дата прийому на роботу і звільнення тощо. В базу вноситься інформація про переміщення працівників по посадах та відділах, їх нагороди та відзнаки. Необхідними є дані про підвищення кваліфікації, які включають дату, назву організації, на базі якої працівник удосконалював професійні знання та отримані посвідчення. Така інформація важлива для аналізу та планування

підвищення фахового рівня працівників на наступний період. Створено також словник звільнених працівників, куди інформація переноситься шляхом глобального коригування. БД «Кадри» дає можливість «в один клік» скласти загальну картину або легко виокремити конкретні характеристики кадрового складу бібліотеки та окремого працівника. А також вона є незамінним джерелом при написанні історії бібліотеки.

Для прийняття будь-яких змін у технологічних процесах роботи залучаються члени методичної ради бібліотеки та відповідні фахівці. Ретельно аналізуються очікувані результати, трудові затрати, обговорюються етапи внесення інформації та виконавець. Впровадження всіх нових налаштувань фіксуються прийнятими та затвердженими методичними рішеннями. Так з'явилася потреба у створенні службової бази **«Методичні рішення»**, куди методист заносить усі прийняті методичні рішення: напрямок та вид роботи; перелік обговорених питань; відповідальні особи або відділи; відділи, яких безпосередньо стосуються ці рішення; дата його прийняття та ін. У разі внесення змін у раніше прийняті рішення, створюються нові, а в попередніх робиться посилання на них. Кожний працівник бібліотеки має доступ до цієї бази, аби вчасно відслідковувати зміни в технологічних процесах, які здійснюються в бібліотеці.

Зважаючи на періодичне впровадження нових можливостей доступу до інформації, ключовим є питання компетентності бібліотекаря та швидке реагування на будь-які зміни. Тому один із напрямків методичної роботи полягає у своєчасному доведенні інформації до працівників та уміння користуватися службовою інформацією. Для всіх працівників проводяться навчання щодо пошуку в різних електронних базах. Для перегляду всіх БД (без права внесення змін) існує загальний пароль для всіх співробітників.

Потужна пошукова робота, яка здійснюється краєзнавчим сектором, спонукала до створення нових баз даних. Систематизувати багаторічні напрацювання та полегшити роботу із створення щорічних календарів пам'ятних дат дала змогу налаштована під необхідний процес роботи сектору

БД «Знаменні і пам'ятні дати». Тепер пошук легко здійснювати за ювілейними датами персоналій, лікувальних установ і подій у медичному житті краю.

Оскільки у фонд бібліотеки були передані фотоальбоми випускників ВНМУ ім. М. І. Пирогова 1937–1986 років випуску, виникла потреба в систематизації документів. Таким чином, було створено **БД «Викладачі і випускники Вінницького медичного»**, яка наповнюється інформацією про персоналію: коротка біографічна довідка, рік випуску, відскановане фото (портрет, загальне фото). Також описуються фото викладачів, працівників і загальні фото. На сьогодні введено інформацію за 1937–1939 роки. Ця база не є внутрішньою, вона представлена на сайті бібліотеки. Користувачі, які володіють інформацією про певну персоналію, можуть доповнити її, звернувшись до бібліотеки. Надалі, при виявленні нової інформації щодо конкретної персоналії, до бази будуть вноситися уточнення та доповнення.

Створення Науковою бібліотекою електронних пошукових ресурсів підтверджує свою необхідність у повсякденній роботі. Вони сприяють усуненню дублювання деяких технологічних операцій, підвищенню якості й економії часу, який витрачається для пошуку та забезпечують повноцінне, оперативне і цілеспрямоване використання можливостей доступу до різноманітної інформації, що є важливою умовою якісного функціонування співпраці між бібліотекою і користувачами її ресурсів.

УДК 021.1:316.28

**Місце і становище бібліотек закладів вищої освіти в сучасному
соціально-комунікаційному суспільстві**

Нестерчук Вікторія Валентинівна

*Завідувачка бібліотеки Державного закладу «Луганський державний
медичний університет», м. Рубіжне*

Анотація. Досліджуються бібліотеки закладів вищої освіти, як соціально-комунікативні інститути. Визначено, що бібліотека є осередком соціально-комунікаційного потенціалу, який повинен розвиватись та накопичуватись на умовах, які продукує сучасне суспільство. Пошук та реалізація нових соціально-інформаційних функцій, розширення спектра послуг забезпечує

бібліотеці її затребуваність, неповторність та унікальність як соціального інституту.

Ключові слова бібліотеки закладів вищої освіти, соціально-комунікативний потенціал, новітні інформаційні технології, спектр послуг.

Location and position of libraries of higher education institutions in modern social and communication society

Nesterchuk Victoriia

Head of the library Luhansk State Medical University, Rubizhne

Abstract. Libraries of higher education institutions, as social-communicative institutes are investigated. It is determined that the library is a center of social and communication potential, which should be developed and accumulated under the conditions produced by modern society. Search and implementation of new social information functions, expanding the range of services provides the library with its demand, uniqueness as a social institution.

Keywords: libraries of higher education institutions, social and communicative potential, the latest information technologies, range of services.

В умовах глобалізації та активної світової інтеграції для України бібліотеки набувають особливого значення.

Сучасна українська бібліотека в умовах комп'ютеризації та ринкової економіки все більше розвивається як соціально-комунікативний інститут, як комунікаційна система, що диктує смисли у вигляді бібліотечних продуктів і послуг, висловлюючи і виявляючи себе цим в соціальному просторі [1, с. 158-164].

Як і будь-який суб'єкт, який спілкується, бібліотека, в першу чергу, піклується про свій зовнішній вигляд. Не випадково саме тому в професійній пресі так багато робіт присвячено темі іміджу сучасної бібліотеки. Бути привабливою, лояльною в очах влади і громадськості, подобатися своїм користувачам, отримувати позитивні відгуки про себе навіть від тих, хто в бібліотеку не ходив і не ходить – це важливе кожної сучасної бібліотеки. Це проявляється в прагненні оновлювати свої фонди і матеріально-просторове середовище, опановувати і використовувати сучасні засоби і технології в бібліотечному виробництві та обслуговуванні, бути на виду – саме це робить бібліотеку сучасною, відповідною часу [2, с. 153-159].

Сучасне культурне середовище пропонує антропоцентричний погляд на дослідження соціокультурної ситуації в суспільстві. Сьогодні бібліотека являє собою сукупність культурних цінностей, що мають непересічне значення.

Якісне обслуговування користувачів, що відповідає вимогам часу, – важлива складова діяльності сучасних бібліотек, яка являє собою частину комплексної системи бібліотечної діяльності.

Разом з розвитком інформаційних та інноваційних технологій вдосконалюється і призначене для користувача обслуговування в бібліотеках. Сьогодні виникає необхідність розширення спектра послуг, що надаються, пошук оптимальних інноваційних форм і методів обслуговування, а також підвищення якості та обслуговування користувачів у сучасних бібліотеках.

Світовий розвиток перейшов в постіндустріальну, інформаційну епоху, підвищилася значимість інформації, а значить, бібліотека може і повинна затвердити свої позиції як найбільш демократичне джерело доступу до накопичених людством знань. Зміни вимог користувачів до якості бібліотечної діяльності, процесів переробки та надання інформації ставлять бібліотеки перед необхідністю освоєння нових соціальних та інформаційних технологій, використання сучасних засобів доступу і перетворення інформації, створення нових видів бібліотечних продуктів.

Зміна парадигми розвитку вітчизняних бібліотек безпосередньо залежить від соціальних змін в українському суспільстві. Друге десятиліття XXI століття характеризується збільшеною затребуваністю бібліотек як постачальників необхідної інформації і майданчиків інтелектуального розвитку, що обумовлено об'єктивними економічними і соціальними причинами.

Важливу роль у сучасному суспільстві відграють бібліотеки закладів вищої освіти, де студенти, майбутнє покоління, має можливість реалізувати свої культурні запити та потенціал.

Протягом всієї історії своєї діяльності бібліотеки закладів вищої освіти прагнули адаптувати свою діяльність до потреб як закладу вищої освіти, так і актуальної ситуації у суспільстві.

Актуальність теми дослідження обумовлена підвищенням уваги українського суспільства до роботи бібліотечних установ, пошуків і апробації інноваційних форм активізації бібліотечних ресурсів. Сьогодні виникає потреба дослідження значення сучасних інформаційних технологій як засобу соціально-комунікаційного середовища бібліотек закладу вищої освіти України, як основа їх стабільності та заповнюваності ресурсного потенціалу.

Перехід бібліотек закладів вищої освіти на інноваційні та комп'ютерні технології дозволяє об'єднати творчі та інформаційні ресурси усього закладу.

Трансформація бібліотеки закладу вищої освіти у поліфункціональну установу – культурну, інформаційну, соціальну, показала, що вона має незатребуваний раніше інтелектуальний і творчий потенціал, а також можуть швидко адаптуватися до потреб суспільства.

Зміни соціально-економічної і політичної ситуації в країні сприяли пошуку нових форм і методів роботи бібліотек закладів вищої освіти, розвитку інноваційної діяльності.

Розвиток бібліотеки як важливого соціокультурного простору вивчали Т. Бірюкова, А. Торба, Н. Зоріна, О. Мар'їна, В. Пальчук, О. Пастушенко, Ю. Половинчак, В. Струнгар, Н. Тарасенко тощо.

Управління бібліотекою на сучасному етапі на основі інновацій аналізували О. Бруй, А. Жабін, М. Іванова, Н. Коржик, В. Медведєва, І. Менсо, О. Онищенко, О. Полякова та ін.

Різні типи інноваційних бібліотек та їх бібліотечний потенціал розглядали В. Білоус, С. Гарагуля, С. Горова, О. Збанацька, В. Копанєва, О. Косачова, О. Красікова, Н. Кунанець, О. Лалак, Л. Муха, А. Рубан, О. Сербін, О. Спірін, І. Терещенко, О. Федоренко та ін.

Безпосередньо впровадження інноваційних технологій до бібліотек закладів вищої освіти розглядали О. Безсмертна, М. Бойчук, Т. Гранчак, М. Жалдак, І. Завальна, Т. Костирко, А. Кухаренко, Н. Левченко, З. Романуха, В. Степко, А. Ширенкова-Білійчук та ін.

Отже, місце і становище бібліотек закладів вищої освіти в сучасному соціально-комунікаційному суспільстві викликає науковий інтерес у дослідників. Тому бібліотеки закладів вищої освіти повинні брати участь в інноваційному процесі, розвиваючись за допомогою інновацій.

Список використаних джерел:

1. Білоус В. С. Електронна бібліотека – основа інтегрованої технологічної системи інформаційного поля та швидкого доступу до інформації / В. С. Білоус // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. - 2014. - Вип. 4. - С. 158-164.
2. Торба А. В. Інновації як невід’ємна складова інтелектуального капіталу / А. В. Торба // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука" . - 2017. - № 3(2). - С. 153-159.

УДК 027.021:021.4:004.9

Інструменти візуалізації інформаційного контенту у бібліотеках ЗВО на прикладі наукової бібліотеки НФаУ

Помазан Ольга Володимирівна

*Провідний бібліограф Наукової бібліотеки Національного
фармацевтичного університету*

Досліджуються форми представлення візуального контенту та інструменти, які активно залучаються для створення інформаційних продуктів із включенням мультимедійних платформ, що виводять технології представлення інформації на новий рівень та допомагають створити якісно новий продукт.

Ключові слова: віртуальна виставка, віртуальний огляд, лонгрід, інформаційний продукт, візуальний контент, прикладна програма, дистанційне обслуговування, бібліотека, інформаційні технології.

Tools for visualization of information content in the university libraries by the case of the scientific library of NUPh

Pomazan Olga

Leading bibliographer Scientific Library National University of Pharmacy

Forms of presentation of visual content and tools that are actively involved in the creation of information products with the inclusion of multimedia platforms, which bring information presentation technologies to a new level and help to create a qualitatively new product.

Key words: virtual exhibitions, virtual reviews, longrid, Information product, visual content, applied program, remote service, library, information technologies.

Сучасне покоління користувачів, яке виросло в умовах генерації великих масивів інформації, представленої, здебільшого, візуальним рядом

(телебачення, інтернет-сайти, мобільні додатки, онлайн-ігри та ін.), відрізняються швидкістю сприйняття інформації при миттєвому перегляді, кліпове мислення вимагає нових форм організації та презентації контенту бібліотеками. Поверхнєве сприйняття інформації найчастіше орієнтоване на виокремлення заголовку публікації, окремих ключових слів та, здебільшого, на візуальну складову. Доречним буде згадати слова А. Амзіна: «Ваш читач полюбляє картинки. Яким геніальним не був би написаний вами текст, він краще виглядає з картинкою» [1].

Інформаційні ресурси, створені бібліотекою, такі як віртуальні виставки, тематичні огляди, бюлетені надходжень та лонгріди, виступають у якості навігатора або помічника з теми чи питання.

Термін «візуалізація» у сучасній науці найчастіше означає графічне представлення даних та ідей. Основними засобами візуалізації контенту можна вважати фотографії, інформаційну графіку, відео та аудіоряд. У соціальних медіа розповсюдженні меми, анімовані фотографії, міні-ігри тощо. Серед гібридних способів представлення контенту можна виділити мультимедійні продукти – лонгріди.

Зазначене вище дозволяє констатувати той факт, що для якісного сприйняття інформаційних продуктів бібліотекам варто постійно використовувати і залучати форми та методи роботи із суміжних галузей, таких як журналістика та інформаційно-комунікаційні технології.

Мета дослідження – вивчення основних форм та інструментів, які використовуються для створення інформаційних продуктів для їх подальшої презентації через комунікативні канали (соціальні мережі, офіційні представництва та ін.).

Інформаційні продукти бібліотек, представлені в електронному середовищі та адресовані широкому колу користувачів, повинні постійно видозмінюватись та розвиватись у змістовному (текстовому) та візуальному плані із залученням новітніх технологій, програмного забезпечення та платформ. Це вимагає

постійного підвищення професійного рівня працівників бібліотек, удосконалення знань та навичок фахівців протягом усієї трудової діяльності.

Важливе місце у структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає створення та презентація інформаційних ресурсів бібліотеки та заходів, що демонструють унікальний стиль бібліотеки, розкривають багатогранність інформаційної роботи та творчий потенціал персоналу. Інформаційні бібліотечні продукти стають ефективними інструментами комунікації з користувачами та спільнотами [2].

Різноманітні сервіси та платформи з широким функціоналом, безліч технологічних інструментів допомагають створювати синтезовані бібліотечні продукти з динамічним контентом, який поєднує текстову та графічну інформацію, аудіо та відео, тощо. Це сприяє комплексному уявленню теми, стосовно якої створено бібліотечний продукт, а також розвитку естетичного, морального та культурного сприйняття інформації людиною на більш вищому, інтелектуальному рівні.

Питання візуалізації контенту є предметом вивчення наукових праць С. І. Симакова, О. Л. Світич, В. Є. Шевченко. Окремі аспекти візуалізації інформаційних продуктів були у полі зору зарубіжних науковців Я. Нільсена, Ш. Несса. Особливості створення інформаційних продуктів бібліотеками представлено у роботах І. Торліна, Л. Кудрі, Т. Дупляк. Варто зазначити, що в умовах сьогодення необхідним є узагальнення наявного досвіду створення, генерації та трансляції інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек, аналітичний підхід до методів та інструментів створення нових та існуючих форм бібліотечних продуктів [9, 10].

Важливо, що сьогодення дає змогу бібліотекам демонструвати різні напрями своєї діяльності, використовуючи віртуальні виставки для представлення своїх інформаційних продуктів, традиційних та дистанційних послуг, надаючи їм детальну характеристику у зручному форматі [2]. Варто зазначити, що існують різноманітні моделі віртуальних виставок: бібліобанери, фотовиставки, виставки з аудіо супроводом, виставки-листівки (про невеликі

літературні твори або частини творів, уривки), виставки-ілюстрації, що містять аудіо та відеоконтент, виставки онлайн-вікторини, віртуальні альбоми малюнків, виставки-подорожі тощо [6].

Існує два основних напрями створення різноманітних видів віртуальних виставок – традиційний та інтерактивний. Традиційний, консервативний підхід – створення презентацій, які містять, зазвичай, зображення обкладинок книг, їх бібліографічний опис та анотацію. Інтерактивний метод створення бібліотечного продукту може містити ілюстрований, анімований матеріал з аудіо- та відеорядом, бібліографічні списки за темою у вигляді гіперпосилань. Останні, зазвичай, створюються за допомогою кросплатформених програмних продуктів, мають гнучку та привабливу анімацію, яка викликає позитивну реакцію у користувачів та допомагає бібліотекам отримувати зворотній зв'язок.

Сучасні віртуальні виставки мають цілу низку переваг порівняно з традиційними, книжковими:

- розширення аудиторії потенційних користувачів;
- безлімітність часу експонування виставки завдяки безперервному доступу після публікації, що є актуальним для користувачів з різною географією та фізичними можливостями;
- надання вичерпної інформації про представлену літературу у первинному перегляді завдяки додаванню анотацій, бібліографічних описів, оцифрованих фрагментів книг, рецензій, відгуків, фотографій автора тощо;
- можливість представлення інформації про документи зі спеціальних фондів з обмеженим доступом;
- забезпечення збереження матеріалів фондів;
- зручність та мобільність – можливість демонстрації віртуальної виставки у вигляді слайд-шоу на заходах поза межами бібліотеки;
- оперативність організації виставки, значні можливості для оформлення та подальшого редагування з додаванням мультимедіа, доповненням або вилученням окремих документів тощо [4].

Віртуальні виставки, розміщені на бібліотечних сайтах чи у блогах збільшують активність відвідувань сайту та промоції у соціальних мережах.

Основними етапами створення віртуальної виставки є наступні:

- розробка моделі віртуальної книжкової виставки (вибір теми, аналіз матеріалу; підбір необхідних книг та ілюстрацій; розробка макету слайдів згідно каналу представлення продукту користувачам);
- технічна підготовка проекту (сканування ілюстрацій, підготовка текстових матеріалів, вирішення питань дизайну, анімації, додавання аудіо- та відеоряду);
- оформлення робіт у форматі обраної платформи чи програмного забезпечення (створення слайдів; використання анімаційних елементів, попередній перегляд, усунення недоліків);
- проведення презентації або представлення проекту на сайті бібліотеки, поширення у соціальних мережах [3].

Важливим етапом створення віртуальної виставки є дотримання візуального сприйняття контенту. Невідкладною умовою є врахування пропорцій, кольорів, шрифтів та лаконічного розміщення елементів на слайдах. Слід зазначити, що для виставок з великою кількістю слайдів існують певні вимоги щодо одноманітності кольорових рішень та шрифтів. Значною перевагою для бібліотек є наявність брендбуку або загальних правил використання фірмового стилю організації. Брендбук є орієнтиром для фахівців у загальних вимогах до використання конкретних кольорів, логотипів, шрифтів, правил оформлення текстів та окремих зображень [2].

Ключова властивість інтернет-середовища – постійний розвиток сервісів програмного забезпечення, різноманітність форм роботи зі створення новітніх інформаційних бібліотечних продуктів. Існує низка платформ та програм для роботи з графічним контентом і текстовим матеріалом. Ефективними та затребуваними у бібліотечній діяльності є використання таких сервісів, як Prezi, Maps.google, Slideshare, Calameo, Myebook, Glogster, PhotoPeach, Dipity, Popplet, Playcast, BannerSnack, Sharesnack, Empress, ZooBurst та інші.

Для ефективності роботи важливо визначитися з типом редактора і готовністю сплачувати (чи не сплачувати) за ІТ-продукт, зрештою, чи потрібен потужний функціонал, чи достатньо простої програми.

Сервіси для створення слайдів, постерів, листівок і зображень

PhotoImpact 7 – сервіс, що надає можливість роботи з фото, створення html-сторінки і графіки. Для роботи з графікою існує низка інструментів та бібліотека шаблонів.

PictureMan Painter 2.0. – програма містить комплект інструментів різного рівня складності, фільтри та спецефекти, дає можливість працювати з готовими зображеннями.

PowerPoint – прикладна програма, яка традиційно використовується бібліотеками для створення, перегляду та демонстрації слайдів, які поєднують текст, фігури, зображення, графіки, анімацію, діаграми, відео та багато іншого. Професійними інтернет-дизайнерами створені шаблони оформлення, також їх можна створювати і самостійно.

Paint – програма дозволяє редагувати зображення, задавати конкретні розміри та пікселі, змінювати кольори, візуальну текстуру тощо.

CorelDRAW – програмний комплекс із бібліотекою шаблонів (понад 40 тис. зображень, 1000 фотографій, 1000 шрифтів і 450 спеціальних шаблонів). Рекомендовано для створення заголовків, логотипів і рекламних текстів. Програма підтримує не тільки стандартний алгоритм роботи з об'єктом, а й можливість перетікання кольору та роботу зі складною текстурою [4].

PhotoPeach – сервіс призначений для створення простих та яскравих фото-виставок. Дозволяє завантажувати достатню кількість зображень обкладинок книг та представляти виставку у двох варіантах: фотокаруселі та слайдшоу.

Сервіс *Playcast* призначений для створення інтерактивних віртуальних листівок, що поєднують зображення, відео, звук.

ThingLink – сервіс дозволяє перетворювати звичайні зображення в інтерактивні об'єкти. Інтерактивність зображення досягається шляхом додавання міток із текстовими підказками, посиланнями на відео, музику або

зображення. Легке розміщення інтерактивного плакату на сайті або блозі можливе за допомогою коду, є можливість редагування у будь-який момент [4].

Glogster – онлайн-конструктор інтерактивних плакатів, призначений для завантаження звукових, відеоматеріалів та зображень і розміщення роботи на блозі чи на сайті.

Сервіс *Empress* оснащений спеціальним редактором *Empressr Composer* та має зручний інтерфейс, що дає можливість створення виставки-ілюстрації.

Нескладну і яскраву книжкову фотовиставку або «бібліобанер» можна створити за допомогою сервісу *BannerSnack*, що надає можливість завантаження аудіо-, відеоматеріалів та зображень, редагувати за бажанням.

VideoScribe – програма дозволяє створювати якісні відеоскрайбінги тим, хто не вміє малювати. Її можна завантажити на офіційному сайті компанії і безкоштовно протестувати протягом семи днів [2].

Tilda Publishing – інструмент для створення вражаючих тематичних проектів – мультимедійних лонгвідів.

Сервіси для створення та перегляду інтерактивних публікацій

AuthorSTREAM – платформа для розміщення вебпрезентацій PowerPoint. Після створення презентація переформатується у флешформат. Користувачі можуть отримати унікальний код презентації для вставлення у блогах і сайтах, розповсюджувати презентацію через електронну пошту, завантажити її на YouTube [7].

Prezi – сервіс для створення інтерактивних презентацій онлайн із функціями «наближати» й «віддаляти» слайди, створюючи «трьохмірний ефект». Цей сервіс варто використовувати для підготовки виставкипрезентації, невеликих оглядів тощо. Матеріал можна згорнути в одне зображення і зробити акцент на певному тексті, слові, малюнку. *Prezi.com* – соціальний сервіс, з можливістю колективного доступу, що є зручним у роботі зі спільними проектами.

Calaméo, Issu – сервіси для представлення інтерактивних публікацій в Інтернеті з можливістю створення інтерактивних електронних документів,

миттєвого створення книжкової полиці, яка оригінально виглядає на сторінці. Простий візуалізований процес введення публікації у сервіс із підтримкою усіх основних форматів. Чимало опцій для публікації, передбачено розміщення ресурсу на сайт або у блог за допомогою коду.

SlideShare – соціальний інтернетсервіс орієнтований на публікацію слайд-шоу в мережі. Завантаження презентації відбувається не у форматі відео, а в "традиційному" вигляді – документа PowerPoint, Open Office Impress (обсяг не більше 30 Мб). Підготовлену у цих редакторах презентацію можна опублікувати на SlideShare без витрати часу на конвертацію. У текстові, графічні та відеоматеріали презентації можна легко додати музику, звукові ефекти та коментарі. Програма передбачає розміщення ресурсу на сайт або блог за допомогою коду та поширення опублікованої презентації у соціальних мережах [4].

Георесурс *Maps.google* покликаний створювати віртуальні виставки-подорожі, поєднувати географічні об'єкти з іменами видатних особистостей, письменників, літературних персонажів чи історичних подій. Для створення віртуальної виставки треба позначити міткою обране місце на карті. У вікні над міткою можна додавати пояснювальний текст, відео або фото тощо. Готову виставку-подорож можна редагувати і змінювати. Сервіс зручний для колективної роботи.

Створити віртуальну виставку «стрічка часу» дає можливість сервіс *Dipity*, призначений саме для створення хронологічних стрічок – Timeline. Технологія *Dipity* корисна в оформленні інтерактивних персональних книжкових виставок та тематичних книжкових експозицій з витриманою хронологією. Виставку можна доповнювати ілюстраціями, відеоматеріалами, посиланнями, картою, а переглядати у трьох режимах. Сервіс передбачає можливість колективної роботи над проектом [8].

Popplet – сервіс для створення розгорнутих виставок із розділами, цитатами, ілюстраціями, відео- та аудіоматеріалами, текстами. До того ж сервіс

є зручним для організації колективної роботи, залучення користувачів до створення виставки.

Rocketium – сервіс з можливістю завантаження тексту та зображень, вибору музики та дизайну, додаванням анімації і переходів. Коротке професійне відео для реклами чи ознайомлення, трейлер до заходу чи презентації – відмінний результат роботи у сервісі з професійною якістю.

У сервісі *Sharesnack* можна створювати виставки із додаванням звуку та інтеграцією посилання на відео з YouTube платформи [4].

У *ZooBurst* можна створювати 3D книги. Цей сервіс доречно використовувати у створенні виставки-казки. У процесі використовуються зображення з бібліотеки Clip Art, та можна завантажувати і свої зображення.

Ciberlink PowerDirector – багатофункціональний відеоредактор для створення власних відео з використанням різних файлів – фотографій, відео та звукових записів. Програма має багато відео та аудіо шаблонів. Спеціальні інструменти дозволяють редагувати параметри зображення і звуку, налаштовувати інтерфейс, додавати ефекти. Програма має підтримку величезної кількості форматів. В аудіо можна поєднувати дві звукові доріжки (накладати музику і голос), відокремлювати звук від відео за необхідністю [5].

Сервіс *Animoto* призначений для підготовки відеоколажів з масиву фотографій з накладанням звуку або невеликого відео. Сервіс платний. Безкоштовно можна завантажити лише 12 зображень, короткі титри. Та навіть такі короткі відеоролики можна використовувати для створення трейлерів, авторських промо, рекламних та інформаційних бібліотечних відеопродуктів [6].

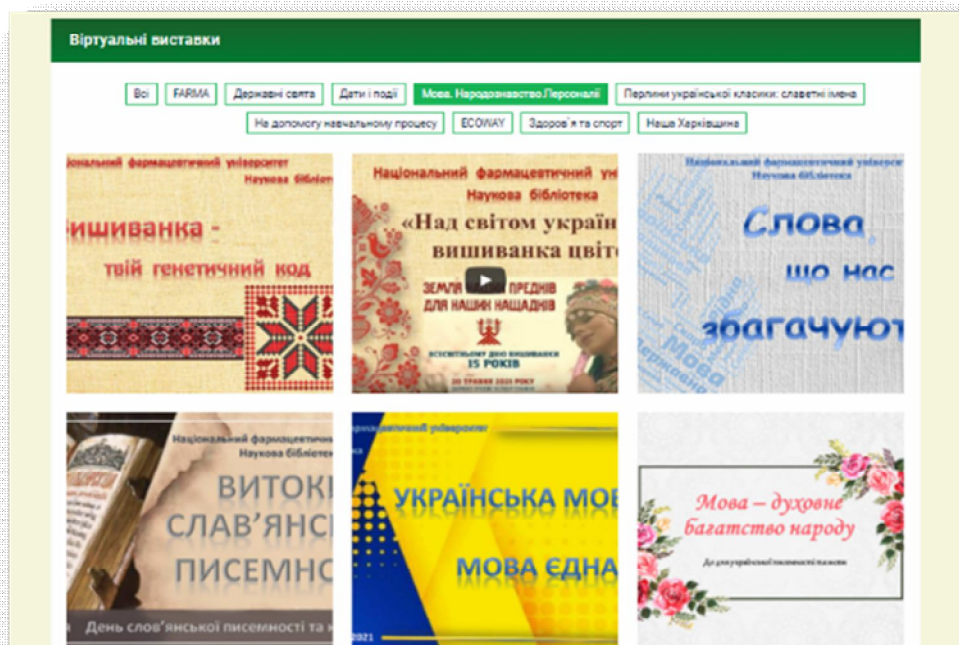
Camtasia Studio – програма для запису відео з екрану. Вона містить складові, які, зазвичай, виконуються у різних програмах по чергово. Два важливі кроки – записати безпосередньо відео і додати ефекти, редагувати і зберігати за допомогою потрібного кодеку у потрібному форматі.

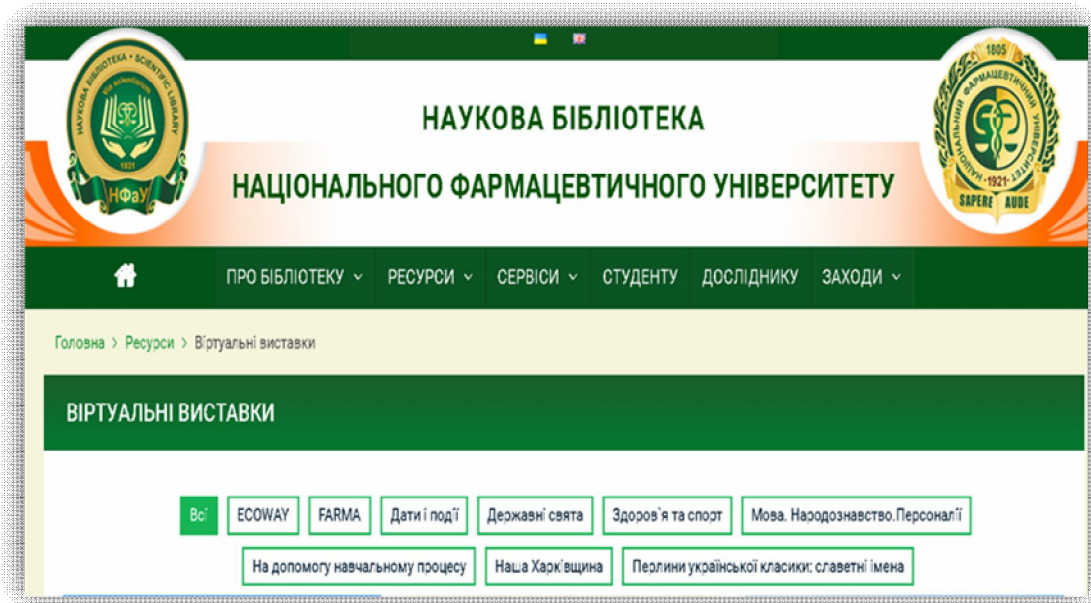
Сервіс *Myebook* призначений для створення своєрідних мультимедійних «книг» з компіляцією інформації – текстів, фото, аудіо, відео або комбінованих

типів файлів із різних джерел. Легко створювати власні електронні книги, збираючи разом сотні типів необхідних файлів. Має функцію збору файлів з ресурсів користувача у Facebook, Flickr, Vebo, Photobucket, Picasa та інших [8].

FlippingBook – онлайн-сервіс конвертує PDF файли у багатофункціональні цифрові фліпбуки, якими можна ділитися з користувачами і відстежувати їх ефективність. Контент доступний на будь-якому електронному пристрої, адаптований для смартфонів та планшетів.

Аналізуючі досвід наукової бібліотеки НФаУ зі створення інформаційних продуктів (віртуальних виставок, тематичних оглядів, відеоконтенту та ін.), варто зазначити постійне впровадження нових форми та інструментів для створення і презентації власного контенту. На сайті наукової бібліотеки (*lib.nuph.edu.ua*) інформаційні продукти представлені у вигляді тематичних блоків і для кращого сприйняття інформації можливий перегляд віртуальних виставок як за усіма темами, так і за конкретно зазначеною темою (на прикладі блоку «Мова. Народознавство. Персоналії»).

Для створення віртуальних виставок та інформаційних продуктів і представлення бібліотечного контенту Наукова бібліотека НФаУ використовує в своїй роботі цілу низку програм та додатків:

- для обробки зображень (Paint, Photoshop, PhotoImpact 7, CorelDRAW, Power Paint);
- для обробки та створення відео (Movie Maker, Movavi Video Editor, Cyberlink PowerDirector, Camtasia Studio);
- для створення постерів та рекламних бібліотечних продуктів (Canva, Kahoot, Publisher, Google Play Store та ін.);
- для репрезентації інформаційної діяльності та інформаційної продукції наукової бібліотеки НФаУ (FlippingBook, Calameo, YouTube, SlideShare).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що основні програмні продукти та сервіси з широким функціоналом дозволяють створювати сучасні віртуальні виставки та тематичні огляди з мультимедійним контентом. Віртуальні виставки як інформаційний продукт є ефективним інструментом представлення діяльності бібліотеки та її ресурсів для віддалених користувачів, підвищення їх всебічної поінформованості та культурного рівня, формування естетичних уподобань, укріплення національно-патріотичної свідомості та представлення

української державності у глобальному історичному просторі. Візуальний контент дозволяє створювати позитивний імідж бібліотеки та залучати нових користувачів і задовольняти їх інформаційні потреби.

Список використаних джерел:

1. Амзин А. А. Новостная интернет-журналистика: учеб. пособие для вузов. Москва, 2011. 142 с.
2. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 467–478.
3. Віртуальний простір книжкової виставки: інформ. дайджест / ЦРБ ім. П. Тичини. Київ, 2012. URL: <http://ru.calameo.com/books/002248968b3e8210b8b84>.
4. Віртуальні виставки літератури: ефективний інструмент промоції фонду: інформаційно-методичні матеріали / Департамент культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка ; ред.-уклад. О. В. Зубренко. Харків: ХОУНБ, 2021. 16 с. URL: <http://library.kharkov.ua/libdruk/LibKh-00000000327.pdf>.
5. Книжкова виставка : сучасні тенденції / Запоріз. обл. універс. наук. б-ка ім. О. М. Горького. URL: <http://www.zounb.zp.ua/node/620>.
6. Кудря Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів. *Бібліотечна планета*. 2009. № 1. С. 37-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2009_1_14.
7. Практичне керівництво з проведення електронних виставок у бібліотеці / Дніпропетр. обл. наук. медич. б-ка. URL: <http://medlib.dp.gov.ua%85.pdf>.
8. Технології створення інформаційних продуктів та послуг. Віртуальна виставка. URL: <https://sites.google.com/site/hdakbsk/tehinfr/virtualna-vistavka>.
9. Шевченко В. Е. Текст та зображення: види, функції, оформлення: монографія. Київ : ВПЦ Київський університет», 2010. 223 с.
10. Шевченко В. Е. Форми візуалізації в сучасному журналі : монографія. Київ : Вид-ць Паливода А. В., 2013. 340 с.

УДК 024:027.7

Нові потреби користувачів та тенденції сучасного розвитку бібліотек ЗВО

Молчанова Світлана Артемівна

*завідувачка відділу науково-методичної та просвітницької роботи
Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету*

Анотація. У статті розглядаються сучасні потреби користувачів бібліотеки закладу вищої освіти, аналізуються результати соціологічного дослідження, проведеного в Науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. Наголошено на необхідності модернізації основних напрямів діяльності бібліотеки з метою покращення обслуговування.

Ключові слова: сучасний користувач, опитування, інформаційні потреби, бібліотечний комфорт, інновації.

New user needs and modern trends in the development of libraries of higher educational institutions

Molchanova Svetlana Artemovna

*Head department of scientific and methodological and educational work
Scientific Library of the Khmelnytsky National University, Khmelnytsky*

Abstract. The article considers modern needs of users of the library of higher educational institution, analyzes the results of a sociological study conducted in the scientific library of Khmelnytskyi National University. The necessity of modernization of the main directions of activity of the library is emphasized to improve the service.

Keywords: modern user, poll, informational need, library comfort, innovation.

Життєздатність і багатство бібліотеки ЗВО – в інформаційному ресурсі, форми і канали передачі якого невинно зростають та ускладнюються. Звідси виникає необхідність врахування якісних комплексних змін у виробництві, розповсюдженні й використанні інформації, змін в інформаційних потребах користувачів і можливостях їх задоволення. Відповідно варто сформувати новий образ бібліотеки закладу вищої освіти, що відповідатиме тенденціям сучасного розвитку і потребам університетської громади.

Питання щодо нових потреб користувачів, зокрема студентів, аспірантів, викладачів, науковців є досить актуальним і висвітлюється у багатьох публікаціях (Л. Амлінського, Т. Колесникової, Т. В. Петрицької, Т. Проценко, М. Швець та ін.) [1,2]. Та попри значну кількість досліджень, проблеми залишаються, що пояснюється стрімким розвитком інформаційних технологій, і привертають увагу все більшої кількості дослідників, практиків і загалом широкого кола громадян, включених тим чи іншим чином в сучасні трансформації бібліотек.

Наприкінці ХХ ст. стало можливим створення відкритого інформаційного простору, головною ознакою якого є відсутність будь-яких перешкод в отриманні інформації. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності, зокрема бібліотечної. Інформатизація як визначальна умова переходу до інформаційного суспільства не лише надає

додаткові можливості бібліотечним установам, а й суттєво трансформує традиційні бібліотечні процеси й уявлення про бібліотеку як про сховище книг. Попри наявні, якщо порівняти з багатьма зарубіжними бібліотеками, технічну відсталість та несприятливі фінансово-економічні умови, українські бібліотеки запроваджують комп'ютерні технології, щоб забезпечити об'єктивні зростаючі потреби читачів в інформації і бути, як їм і належить, інформаційною основою науково-освітнього процесу. Що потрібно зробити, щоб університетські бібліотеки України знаходилися не на рівні імітації їх відповідності сучасним вимогам, а відповідали їм у реальності? Чи готові бібліотеки вишів сьогодні надати своїм користувачам якомога повний доступ до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів? Чи відповідають існуючі колекції сучасним запитам користувачів? З'ясувати це спробували працівники наукової бібліотеки ХНУ.

Більшість стратегічних завдань сучасного університету тісно пов'язана з діяльністю його бібліотеки, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст навчання та розвиток наукових досліджень. Є відома аксіома: сьогодення і майбутнє університетської бібліотеки залежить від того, яким буде університет і, навпаки, університет буде таким, яким буде його бібліотека. Сучасна бібліотека університету має бути не просто допоміжним, обслуговуючим підрозділом із мінімальним завданням забезпечення навчального процесу підручниками (це може зробити і сам університет через власне видавництво праць своїх викладачів), вона насамперед має пропонувати університетській громаді нові інформаційні послуги, які ще не затребувані більшістю (створення віртуальної колекції матеріалів, віртуальне проведення наукових досліджень тощо) [3].

Вся діяльність НБ ХНУ (далі бібліотека) спрямована на найбільш повну реалізацію перспективних ідей сучасної освіти, завдань, що стоять перед університетом із забезпечення навчального та наукового процесів. Головною метою інновацій, які впроваджуються в практику роботи бібліотеки, є насамперед покращення обслуговування користувачів – повне та оперативне

задоволення читацьких запитів, розширення асортименту послуг, що надаються, створення комфортних умов для роботи.

Варто зауважити, що раціональне управління адаптаційними процесами неможливе без бібліотечної соціології і статистики, без яких ми не можемо скласти реальну картину стану бібліотечних справ. Без їхнього аналізу уявлення про роботу книгозбірні буде неповним й спотвореним. Моніторинг потреб користувачів дає можливість зрозуміти, чого очікують відвідувачі від бібліотеки.

У бібліотеці кожного року проводяться соціологічні опитування з різних питань бібліотечного життя. З приводу оцінювання бібліотеки користувачами, за останні 10 років проводилися такі опитування: «Комфортність обслуговування користувачів у НБ ХНУ» (2009 р.); «Масові заходи в оцінці їх учасників» (2010), «Майбутнє наукової бібліотеки університету очима читачів» (2011 р.); «Використання студентами інформаційних ресурсів бібліотеки з метою задоволення освітніх потреб» (2014 р.); «Електронні ресурси вишівської бібліотеки на допомогу навчальному процесу» (2017 р.), «Бібліотека сьогодні: оцінка користувачів» (2019), «Книга і бібліотека в житті сучасного студента» (2020).

Коротко проаналізуємо результати опитування, проведеного у 2019 році з метою виявлення рівня якості обслуговування користувачів у бібліотеці. Опитування респондентів проводилось як у традиційному варіанті, так і через вебсайт бібліотеки. У соціологічному дослідженні взяли участь 196 респондентів, 150 – у традиційному режимі, 46 користувачів – через вебсайт бібліотеки. У ході його проведення враховані думки всіх категорій користувачів книгозбірні – від студента до наукового працівника: студенти – 76,5%, аспіранти – 1,5%, викладачі – 8,7%, співробітники – 12,2 %, сторонні читачі – 2,6 %.

Анкета містила 6 запитань із запропонованими варіантами відповідей та графою для власного варіанта, які мали за мету виявити культурні та інформаційні потреби користувачів, рівень якості вебресурсів бібліотеки за 10-

бальною шкалою, комфортність обслуговування. Відповідаючи на питання анкети, респонденти мали можливість висловити свої зауваження та надати пропозиції щодо покращення роботи книгозбірні.

На запитання «Чи комфортні для вас умови обслуговування в бібліотеці?» 83,1% відповіли позитивно, негативну оцінку дали 15,8% респондентів. З числа користувачів, які дали негативну відповідь, 3% не влаштовує графік роботи книгозбірні (з 9.00-18.00, субота з 9.00-17.00, неділя – вихідний); 2,8% нарікають на відсутність тепла в бібліотеці, 10% не вказали причини. Ті, хто вважає умови в бібліотеці комфортними у більш широкому значенні, цінують організаційну культуру персоналу, етику взаємовідносин, привітність, доброзичливість, готовність допомогти знайти будь-яку інформацію. Проведене опитування ще раз підтвердило, що читачів у бібліотеці приваблюють не тільки ресурси та новітні технології, але й спілкування, доброзичливе відношення, готовність допомогти знайти будь-яку інформацію, інтелектуальний рівень бібліотекарів. Ці фактори впливають не тільки на якість обслуговування відвідувачів, але й на зростання престижу та покращення іміджу бібліотеки в цілому.

На запитання “Якими бібліотечними послугами ви користуєтеся частіше?” 35,2% респондентів відповіли, що частіше користуються традиційними послугами абонементу або читального залу; 21,4% вказали, що віртуальними послугами користуються частіше; 46,4 % стверджують, що користуються в однаковій мірі обома видами послуг.

Користувачам було запропоновано висловити й свої пропозиції, що стосуються всіх сторін діяльності бібліотеки. Пропозиції з боку опитаних такі: оновити технічну базу прагнуть 55,1% користувачів; покращити й осучаснити дизайн пропонують 46,4% користувачів; більше сучасної літератури та періодичних видань воліють бачити в бібліотеці 26,53%; удосконалити систему інформування пропонують 23,97%; бажають змінити графік роботи книгозбірні (працювати з 9.00-21.00, в неділю з 9.00-14.00) – 3% користувачів; зробити сайт більш простим і зрозумілим – 2%, полегшити авторизацію – 1% користувачів.

Сьогодні ми перейшли від інформаційно-дефіцитної економіки до економіки, для якої властиве інформаційне перенасичення. У наш час обсяг інформації збільшився настільки, що неможливо запам'ятати найнеобхідніші відомості. Освічений тепер не той, хто багато чого пам'ятає, а той, хто може користуватися сучасними засобами інформації, хто може не тільки шукати, але й знаходити. За словами Еріка Шміда з Google, кожні два дні людство створює стільки інформації, скільки загалом створили від зорі цивілізації до 2003 року [4]. Це близько п'яти ексабайтів даних на день. Отож, потрібна допомога в керуванні цією інформацією, щоб знайти саме те, що нам справді необхідно. Користувачеві інформація потрібна негайно і це не забаганка в сучасних умовах. Часом він самостійно намагається відбирати потрібні відомості, зважаючи лише на власні сили. Але якщо ми почнемо вводити ключові слова або предметні категорії, то отримаємо купу джерел, які при детальному ознайомленні виявляються зовсім непотрібними. Опитування в бібліотеці показало, що допомоги в пошуку інформації потребують 83,7% респондентів (з них 21,9% постійно звертаються по допомогу, 61,7% потребують інколи допомоги). Відповіді респондентів свідчать про те, що користувачі вважають бібліотекаря компетентним посередником у процесі пошуку та передачі знань. Отже, саме бібліотечний відбір має стати гарантом оперативності доставки та повноти інформації, і саме бібліотекарі як інформаційні провідники повинні шукати інформацію, оцінювати її та допомагати користувачам у пошуку. Бо хто як не бібліотека якнайкраще, якнайповніше, якнайшвидше здатен задовольняти інформаційні потреби користувачів? Однак треба зауважити, що студенти ХХІ століття, які ставляться до сучасних технологій не як до чогось нового і революційного, а як до природної і звичайної частини свого буття і культурного середовища, дуже чутливі до якості послуг і мають високий рівень очікувань. Для них бібліотека – це одна із сервісних організацій, що покликана обслуговувати свій університет. І вони хочуть бути впевненими, що завжди зможуть оперативно одержати потрібну інформацію в бібліотеці. Тому наше завдання полягає в тому, щоб для них університетська бібліотека була не лише

просто будівлею, де можна скористатися безкоштовним інтернетом, а інформаційним центром, простором для навчання і розвитку.

Користувачі почувають себе комфортно та впевнено, коли мають повну інформацію про ресурси бібліотеки, доступ до них, володіють навичками пошуку. Як вже було вказано вище, 24% користувачів бібліотеки вважають за потрібне удосконалити систему інформування. Тому варто підвищити рівень інформованості, покращити рекламну діяльність бібліотеки на вебсайті, який є одним із засобів реклами послуг і можливостей бібліотеки, всіх аспектів її діяльності та різноманіття інформаційних ресурсів. Не менш важливою є реклама інформаційної діяльності бібліотеки у фейсбуці, а також видання пам'яток, буклетів, путівників, що полегшує пошук та забезпечує роботу користувачів.

Отже, запровадження сучасних технологій, якість і повнота послуг, культура та оперативність, економія часу користувачів – ці інструменти комфортності знаходяться в тісній взаємодії з повнотою задоволення запитів користувачів та обумовлюють виконання місії бібліотеки як важливого наукового та навчального підрозділу університету.

Підсумовуючи анкетне опитування, враховуючи зауваження та пропозиції користувачів, можна визначити головні завдання, які стоять перед бібліотекою щодо покращення обслуговування:

- розробити систему заходів із забезпечення комфортних умов роботи користувачів;
- вдосконалити систему занять, яка б вчила бібліотекарів мислити та діяти творчо та інноваційно, відповідно до сучасних вимог, потреб та професійних стандартів;
- домагатись збільшення асигнувань на придбання сучасної техніки;
- вжити заходи для достатнього наповнення читальних залів та абонементів сучасною літературою та галузевою періодикою;
- продовжувати проведення занять з користувачами, індивідуальних та групових консультацій з основ інформаційної культури та бібліографії;

- покращити рекламну діяльність бібліотеки.

Таким чином, моніторинг потреб користувачів дає можливість зрозуміти, чого хочуть відвідувачі. Сьогодні вони потребують змін. Судячи із відповідей, молодь наголошує на брак вільного простору з високошвидкісним вай-фай зв'язком, гарними кольоровими меблями та різними молодіжними заходами, де можна обговорити свої ідеї, почути думку друзів, попрацювати у зручних умовах над дипломною чи курсовою роботою, або просто поспілкуватися та відпочити від занять. Нині стає очевидним, що бібліотека повинна враховувати потреби своїх користувачів та змінюватися разом із ними. Зрештою, вона повинна бути тим затишним місцем, яке хочеться відвідати знову. Отже, бібліотечне мислення потребує масштабного інноваційного насичення.

Зважаючи на пропозиції користувачів щодо покращення умов праці, дизайну, опалення, заміни старого обладнання, збільшення АРМ, створення умов для нормального харчування, необхідно поступово вирішувати ці питання, виходячи із фінансових можливостей. До прикладу, не потрібно витрачати багато коштів, щоб розташувати меблі таким чином, щоб створити можливість для роботи тих, хто потребує індивідуального простору, і тих, хто хоче працювати в групі. Окремо було б добре організувати простір для дозвілля, відпочинку, спілкування, перекусу чи кави. Приміром, університетські бібліотеки в Німеччині, Литві, Австрії, Швейцарії, Польщі, Естонії та Франції більше нагадують освітні хаби або коворкінги з гнучким графіком роботи, часто 24/7, можливістю перекусу, кімнатою для індивідуальної роботи, просторами для колективних обговорень, доброзичливим персоналом. Це приваблює студентів проводити час за навчанням саме в бібліотеках. Є й українські позитивні приклади трансформації бібліотек, зокрема Центр Шептицького в Українському католицькому університеті та відреставрована Науково-технічна бібліотека імені Денисенка [5]. Сподіваємося, що такі зміни стануть поширеною практикою, а університетські бібліотеки будуть більш відкритими для громади. Комплекс заходів, спрямованих на створення комфортних умов у вузькому і

широкому сенсі сприятиме підвищенню якісного рівня обслуговування користувачів, дасть змогу забезпечити високий рівень супроводу навчальної та наукової діяльності університету.

Не тільки користувачі вимагають змін, самі бібліотеки потребують, щоб на них подивилися по-іншому, щоб в уяві не поставав за словами екс- Президента УБА Ірини Шевченко образ: “пилюка, старі книжки, холод, тітка якась ходить... Якщо ж так є, хочеться, щоб люди йшли і змінювали цей простір, бо це їхнє середовище, і вони мають на нього вплив. Позиція «бібліотека для нас неприваблива, тому ми туди ходити не будемо» неправильна. Кожна людина має творити ту бібліотеку, яку хоче. Підіть і зробіть її привабливою, запропонуйте партнерство, висловіть якісь ідеї. І тоді вона зміниться”[6]. У Сумах, до прикладу, є бібліотека, яка співпрацює з комерційною організацією – виробником меблів. Виробник забезпечив читальний зал бібліотеки столами, на кожному з яких була наліпка про фірму-виробника, а в Китаї всі виробники у сфері різних гаджетів надають безкоштовно зразки своїх новинок у бібліотеки як виставкові і для тестування.

Як вже зазначалось, значно змінюються і вимоги до сучасного бібліотекаря. Характерна особливість сьогодення – бібліотекар повинен постійно вчитися, щоб встигнути за змінами. Без цього говорити про ефективну систему бібліотечного обслуговування просто неможливо. Від професіоналізму бібліотечних працівників багато в чому залежить ступінь успішності як студентів, так і професорсько-викладацького складу та інших співробітників університету. Підвищення кваліфікації повинно носити системний характер і охоплювати всі категорії бібліотечних працівників, що й робиться в бібліотеці. Повнота та оперативність задоволення читацьких запитів, розширення асортименту послуг, що надаються, етика взаємовідносин бібліотекаря і читача – ось головні завдання, які стоять сьогодні перед бібліотекарями. Працівники бібліотеки перебувають у постійному пошуку, ретельному вивченні інтересів студентів і викладачів, індивідуальному підході

до кожної особистості. Як бачимо з опитування, питання професіоналізму завжди актуальне і вимагає постійної уваги.

Отже, новий інтер'єр; достойний сервіс, який базується на зрозумілих послугах, таких як комфортний графік роботи, хороший інтернет, принтери, сканери, розетки, зарядні пристрої; інші прості, актуальні сервіси; сучасна література; перенавчання бібліотечних працівників у напрямі сучасних компетенцій; перегляд застарілих законодавчих актів – є умовами системних змін у бібліотеці вишів. Бібліотека має крокувати в ногу з часом. При цьому необхідно своєчасно вивчати та реагувати на потреби користувачів.

І наостанок. Сьогодні виявилася негативна тенденція відриву деяких бібліотечних процесів від обслуговування, замкнення їх самих на собі, пасивність, що призводить до зниження авторитету бібліотеки в інформаційному середовищі. Але все більше бібліотек перестають бути відірваними від життя, зовнішнього середовища, відкриті до змін, усвідомлюють свою роль навігаторів у безмежному морі інформації, що вигідно вирізняє їх від інших комунікативних суспільних структур.

Великий і швидкий обіг інформацій в суспільстві породив підвищений попит на аналітичну продукцію. У пошуках рішень користувачі прагнуть отримати узагальнений результат проблеми, а не перевертати гори матеріалу. Аналітична продукція, що створюється і накопичується в бібліотеці вишу, стає її перевагою. Проте книгозбірні потребують розширення асортименту та підвищення якості бібліотечних послуг і сервісів, використання проектного, кадрового менеджменту, фандрайзингу, елементів адвокасії, PR-технологій.

Список використаних джерел:

1. Колесникова Т. Сучасна бібліотека вищої школи очима студентів: за результатами соціологічного дослідження / Т. Колесникова // Вісник книжкової палати. – 2009. – № 7. – С. 26–29.
2. Петрицька В. Комфортність обслуговування очима користувачів / В. Петрицька // Бібліотечний форум України. – 2010. – № 1. – С. 32–36.
3. Ярошенко Т. Університетська бібліотека в інформаційному суспільстві / Т. Ярошенко // Бібліотечний форум України. – 2006. – № 2 (12). – С. 34–38.
4. Гейман Н. Чому майбутнє залежить від бібліотек, читання та уяви? [Електронний ресурс] / Н. Гейман. – Режим доступу:

<https://discursus.com.ua/articles/nil-geiman-chomu-maibutnie-zalezhyt-vid-bibliotek-chytannia-ta-uiavy>. – Назва з екрана.

5. Сховище книг чи центр спільнот: куди рухаються українські бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/skhovyshche-knyh-chy-tsentr-spilnot-kudy-rukhaiutsia-ukrainski-biblioteku>. – Назва з екрана.

6. Шевченко І. Кожна людина має творити ту бібліотеку, яку хоче [Електронний ресурс] / І Шевченко. – Режим доступу: <http://archive.chytomo.com/interview/irina-shevchenko-kozhna-lyudina-maye-tvoriti-tu-biblioteku-yaku-vona-hoche>. – Назва з екрана.

УДК 025.171:027.7

Фонд рідкісних та цінних видань бібліотеки Криворізького національного університету: формування та особливості складу

Вигівська Вікторія Олександрівна

заступник директора бібліотеки Криворізького національного університету

Анотація: У статті висвітлено історію формування фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки Криворізького національного університету. Приділено увагу особливостям окремих колекцій. Розкрито роль краєзнавчих джерел у формуванні фондів бібліотеки.

Ключові слова: рідкісні видання, цінні видання, формування фондів, колекції, першоджерела, краєзнавчі видання, бібліотека КНУ.

Fund of rare and valuable editions of the library of Kryvyi Rih National University: formation and features of the composition

Vihivska Victoriia Oleksandrivna

deputy director of the library Kryvyi Rih National University

Abstract: The article covers the history of the formation of the fund of rare and valuable publications of the library of Kryvyi Rih National University. Attention is paid to the features of individual collections. The role of local lore sources in the formation of library funds is revealed.

Keywords: rare books, valuable publications, formation of funds, collections, primary sources, local lore editions, KNU library.

Бібліотека Криворізького національного університету заснована у 1922 році на базі бібліотеки залізорудного технікуму. Книжковий фонд складав 2205 примірників і розподілявся на фундаментальну та навчальну літературу. Видань зі спеціальних предметів було обмаль, всього 257 примірників. Наступні роки були роками плідної роботи формування і збереження книжкового фонду. Сьогодні бібліотека є найбільшою у Криворізькому басейні. Фонд нараховує

понад 900 тис. одиниць зберігання. Це зібрання джерел інформації, що включає книги, журнали, продовжувані видання, карти, образотворчі матеріали, газети, дисертації та автореферати, переклади, видання українською, російською, німецькою, англійською та іншими мовами. У бібліотеці зберігаються монографії, підручники, навчальні посібники науковців та викладачів університету.

Фонд рідкісних та цінних видань – це частина основного фонду бібліотеки КНУ, до якої входять рідкісні, особливо цінні документи, що мають наукові, історичні та поліграфічні особливості. Формування фонду відбувається на підставі Наказу Міністерства культури України № 437 «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» від 14.06.2016 р.; шляхом пошуку документів безпосередньо на місцях зберігання та перегляді каталогів бібліотеки.

Фонд рідкісних та цінних видань нараховує 3217 примірників. Серед них надзвичайну цінність для бібліотеки КНУ становлять праці, що містять фундаментальні наукові відкриття і дослідження: Вейдлер И. Ф. «Наставления к подземной геометрии или маркшейдерской науке» (Б. м., 1777); Максимович А. «Практическая подземная геометрия, с присовокуплением Дюгамелевых таблиц, изобретенных для избежания тригонометрических вычислений прямоугольных треугольников» (СПб., 1805); Соколов Д. «Историческое и статистическое описание Горного кадетского корпуса» (СПб., 1830); Куторга С. «Естественная история земной коры» (СПб., 1858); «Практический курс горного искусства» Б. И. Бокго (СПб., 1912); «Горный журнал» з 1825 р. (року заснування журналу) та ін.

За допомогою автоматизованої системи «УФД/Бібліотека» була створена електронна база даних «Рідкісні видання», яка складається з таких колекцій: книги рукописні (факсиміле) (35 прим.); мініатюрні та малоформатні книги (159 прим.); серія «Литературные памятники» (219 прим.); «Книги іноземними мовами» (54 прим.); літературно-художні видання та ін.

До фонду рідкісних та цінних видань віднесено факсимільні та репринтні копії, передруковані переважно з видань, датованих до 1917 року, що становлять специфічний тип книг у силу свого особливого цільового і читацького призначення [2]. Наприклад: «Остромирово Евангелие, 1056–57»; «Изборник Святослава 1073 года»; «Жития Кирилла и Мефодия» (опубліковані твори обрані з рукописних джерел XII–XV ст.); «Киевская Псалтирь 1397 года»; «Азбука Ивана Федорова, 1578» та ін. Особливу цінність фонду складають факсимільні перевидання прижиттєвих книг Т. Шевченка: «Мала книжка (рукописна збірка віршів поета, написаних під час перших чотирьох років заслання, 1847–1850)»; «Дневник Шевченка с 12 июня 1857 г. по 13 июля 1858 г.»; «Кобзарь, 1840». Такі видання є окрасою будь-якої бібліотеки.

Складовою частиною фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки є унікальні книги незвичних форматів, як дуже великих, так і найменших мініатюрних [2]. До колекції мініатюрних та малоформатних видань входять книги, розміри яких не перевищують 100 мм. Наприклад: «Пісні» / П. Майборода, А. Малишко (Київ, 1977. – Формат 70x90/128); Українка Л. «На крилах пісень» (Львів, 1981. – Формат 70x108/128); Dickens Charles «The Complete Novels in One Sitting» (Philadelphia ; London, 2012. – Format 70x108/128) та ін.

Колекцію «Книги іноземними мовами» складає значна кількість видань до 1900 року з гірничої справи, геології, електротехніки, машинобудування, математики. Найстаршим виданням бібліотеки КНУ є книга Whiston William «Nova Tellvris Theoria Das ist: Neue Betrachtung der Erde, Nach ihren Ursprung und Fortgang bis zur Hervorbringung aller Dinge» (Francffurt, 1713). Вільям Вістон – англійський вчений-енциклопедист, історик, математик, теолог. Закінчив Клер Коледж Кембридзького університету та у 1695 році одержав ступінь магістра. 1696 року вийшла його публікація «Новий погляд на землю, після її походження і до теперішнього часу» (англ. A New Theory of the Earth from its Original...), в якій автор висунув припущення про походження Землі з комети та про те, що Всесвітній потоп був викликаний проходженням Землі через хвіст

великої комети, яка складалася з води. 1713 року книга переведена німецькою мовою [1].

Найціннішою колекцією фонду є першоджерела з питань геології та історії розробки корисних копалин Криворізького басейну: «Южно-Русские месторождения магнитных железных руд и железного блеска в Екатеринославской (Верхнеднепровского уезда) и Херсонской губерниях» (СПб., 1873); Рагозин Е. И. «Железо и уголь на юге России» (СПб., 1895); Монковский Ч. «К вопросу о ширине Криворожской складки кристаллических сланцев» (Харьков, 1897); Домгер В. «Геологические исследования в южной России в 1881–1884 годах» (СПб., 1902); Рубин П. «Криворожский бассейн и его железные руды: по литературе, в ее хронологическом развитии – до настоящего времени» (СПб., 1900); «По Екатерининской железной дороге. Вып. 1: Введение и часть первая» (Екатеринослав, 1903); «Руда: научно-технический сб. по Криворожскому и Никопольскому районам. Ч. 1 (Харьков, 1922); «Про залізні руди Криворіжжя» (Кривий Ріг, 1930).

Вказані першоджерела цитуються науковцями та краєзнавцями у сучасних дослідженнях з питань розробки корисних копалин Кривбасу. Наприклад: «Фізична географія Криворіжжя : монографічна навч. книга / І. С. Паранько, В. Л. Казаков, О. О. Калініченко [та ін.]» (2015); Рукавицын И. А. «Криворожский альбом [Изоматериал]. Вып. 2 : По фотографиям Эдуарда Фукса начала XX века» (2015); Рукавицын И. А. «Привет из Кривого Рога : [альбом]» (2014); Мельник О. О. «Криворізькому залізорудному басейну – 125 : [документи і матеріали, 1873-1941]» (2007); «Криворізький залізорудний басейн. До 125-річчя з початку видобутку залізних руд / Ю. Г. Вілкул, Л. В. Дояр, М. І. Дядечкін [та ін.]» (2006). А навчальний посібник Малахова Г. М. «Разработка рудных залежей Криворожского бассейна на больших глубинах» (1961) надихає як науковців, так і здобувачів освіти на генерацію нових ідей.

З метою збереження краєзнавчих видань було прийнято рішення переведення їх у цифрову форму. Відскановані документи розміщено на

сторінці «Веб-ресурс «Краєзнавство» у рубриці «Криворізький залізорудний басейн» (http://lib.ktu.edu.ua/?page_id=8043).

Фонд рідкісних та цінних видань бібліотеки КНУ також містить і довідково-енциклопедичні видання кінця XIX – поч. XX ст., у тому числі: «Энциклопедический словарь» виданий акціонерним видавничим товариством «Ф. А. Брокгауз – И. А. Ефрон», який складається з 86 томів (82 основних і 4 додаткових), що виходили протягом 1890-1907 років. «Энциклопедический словарь Т-ва «Бр. А. и И. Гранат и К°» для якого характерна ґрунтовність, він пропонує читачеві не короткі довідки, як в інших словниках, а розгорнуті докладні статті та ін.

Фахівці бібліотеки впевнені, що фонд рідкісних та цінних видань, який формувався протягом майже 100 років становить об'єкт наукового інтересу для краєзнавців міста, тих, хто цікавиться книжковими пам'ятками, історією, розвитком промисловості, культури. Це дійсно унікальні зразки науково-технічної літератури та видавничо-поліграфічного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Баскакова С. О. Формування краєзнавчих фондів бібліотеки [Електронний ресурс] / С. О. Баскакова // Криворіжжя – славетний гірничий край : матеріали Міської науково-практичної краєзнавчої конференції, присвяченої 100-річчю надання Кривому Рогу статусу міста (м. Кривий Ріг, 20 квітня 2018 року). – 2018. – С. 214–218. – Режим доступу: <https://bit.ly/3zP6o2B>.
2. Грипич С. Історія формування фонду рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету: джерелознавчий аналіз [Електронний ресурс] / С. Грипич, Г. Семенюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – 2015. – Вип. 26. – С. 278–282. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2015_26_98.
3. Криворізький технічний університет. 85 років / А. Г. Темченко, М. Т. Кравець, М. І. Ступнік та ін. – Кривий Ріг : Видав. центр КТУ, 2007. – 136 с.
4. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання : наказ Міністерства культури України від 14.06.2016 р. № 437. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text>.

УДК 027.7:37 (477.44-25)

Бібліотека – берегиня вікових надбань людства, важливий інформаційний центр: з досвіду дослідження історії освітянської книгозбірні

Білоус Валентина Степанівна

директорка бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У пропонованій статті розглянуто питання вивчення історії бібліотеки як важливої складової бібліотечного краєзнавства. Відображено діяльність роботи бібліотеки Вінницького педуніверситету, зокрема відображено основні напрями краєзнавчого дослідження історії освітянської книгозбірні. Акцентовано увагу на роль та значення методу усної історії під час наукових досліджень. Проаналізовані основні публікації про історію університетської бібліотеки.

Ключові слова: історія бібліотеки, бібліотечні дослідження, методи усної історії, бібліотечне краєзнавство, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

The library is the guardian of the age-old heritage of mankind, an important information center: from the experience of researching the history of the library

Bilous Valentyna Stepanovna

Head of the library Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Abstract. In the offered article the question of studying of history of library as an important component of library local lore is considered. The activity of the library of Vinnytsia Pedagogical University is reflected, in particular the main directions of local lore research of the history of the educational book collection are reflected. Emphasis is placed on the role and importance of the method of oral history in scientific research. The main publications on the history of the university library are analyzed.

Key words: history of the library, library research, methods of oral history, library local lore, library of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Постановка проблеми. Почуття поваги до минулого, історичної причетності та відповідальності за нього притаманне кожній людині. Довіряючи всі свої знання і досвід книгам, люди навчилися зберігати їх. У книгах мудрість, розум, знання людства, які створювалися впродовж тисячоліть. Скарбницями книг називали бібліотеки. Сьогодні бібліотека – хранителька вікових традицій та активний новатор, центр розповсюдження знань, духовного та інтелектуального спілкування, культури. Паперові книги

зберігають минуле, бібліотеки, впевнено впроваджуючи інновації, створюють майбутнє. Минуле та сьогодення бібліотеки – це та основа, той фундамент, який дозволяє сьогоднішньому поколінню розвиватися, професійно працювати. Споглядаючи та вивчаючи минуле, ми дивимося у майбутнє [7].

Практичне вирішення сучасних проблем освіти та культури неможливе без всебічного і достовірного відтворення всіх сторін національної історії, зокрема історії становлення та розвитку бібліотек. Адже бібліотеки були й залишаються ознакою культури та цивілізованості суспільства, найціннішими скарбницями духовних багатств людини, що поєднують минуле, сучасне і майбутнє. У зв'язку з цим, важливе значення має вивчення історії бібліотечної справи загалом та окремо взятої бібліотеки, що є важливою складовою бібліотечного краєзнавства і сприяє популяризації бібліотеки [6, с.4].

Останнім часом відбувається розширення спектру досліджень історичного минулого бібліотек, яке є одним із малодосліджених питань.

Варто також зазначити, що інформація у письмових джерелах стосовно історії бібліотеки в основному зводиться до коротких історичних відомостей або довідок із зазначенням основних етапів існування бібліотеки. Через відсутність документів з історії бібліотек все частіше звертаються бібліотечні фахівці до методу «усної історії». Потреба пізнання і розуміння досвіду окремої бібліотеки, як важливої складової історії бібліотечної справи, логічно призвела до переорієнтації дослідницьких стратегій, серед яких особливого значення набувають якісні методи дослідження, що надходять у чистому вигляді безпосередньо від людей, які працюють або колись працювали у бібліотеці та є живими свідками її історії.

Використання якнайширшого кола доступних джерел, зіставлення та застосування різних методів отримання й аналізу інформації, використання методу усної історії дозволяє отримати більш точну картину минулого з історії бібліотеки. Фактично, будь-який опис минулого бібліотеки є дослідженням, послідовною реконструкцією історії бібліотеки від її заснування до сьогодення.

Мета пропонованої статті – розповісти про важливість вивчення історії бібліотеки, відобразити особливості історичного розвитку та становлення освітянської книгозбірні на Поділлі. Донести до наступних поколінь у вигляді публікацій розповідь про роботу цілої когорти бібліотекарів освітянської книгозбірні, які формували картину історії повсякденності, сприяли формуванню та становленню моделі сучасної бібліотеки Вінницького педуніверситету, створювали імідж бібліотеки та університету.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Останнім часом все частіше практики бібліотечної справи звертають увагу на дослідження історії своєї бібліотеки. Розповісти про становлення бібліотеки, показати її досягнення та перспективи розвитку, розкрити діяльність багатьох поколінь бібліотекарів – важливе завдання бібліотекарів, яке матеріалізовано у цілій низці публікацій про освітянську книгозбірню. Серед науковців-істориків, краєзнавців та фахівців бібліотечної справи, які вивчають питання історії освітянських бібліотек на Поділлі (період 10-20-х рр. XX ст.), – Т. Кароєва, В. Прокопчук, Л. Дитинник, та ін. Наукові дослідження О. Айвазян присвячені висвітленню діяльності православного духовенства зі створення мережі бібліотек на теренах Подільської єпархії у другій половині XIX – на початку XX століття [1, с.123]. Тема бібліотечної справи на Поділлі у міжвоєнний період (1920-1939 рр.) є об’єктом вивчення вітчизняних істориків та краєзнавців. У своїх дисертаційних роботах Я. Верменич, Г. Касьянов, Л. Новохатько розглянули побіжно роль бібліотек УСРР та їхніх працівників в українізаційних процесах 1920-х рр. В. Бабюх висвітлив питання про чистки бібліотечних фондів України як форму ствердження тоталітарної влади. У монографії А. Поліщук досліджується розвиток бібліотечної справи на Поділлі радянського періоду [10].

Виклад основного матеріалу. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, як органічна та невід’ємна складова навчального закладу, пройшла довгий та складний шлях, зробила важливий внесок у його розбудову. Історія бібліотеки – яскрава сторінка становлення та відродження педагогічного університету на Поділлі.

Закономірно, що вся вже понад столітня історія університетської бібліотеки – це історія університету. Заснуванням бібліотеки прийнято вважати 1913 р. [2, с. 36], рік після заснування учительського інституту. У зв'язку з реорганізацією навчального закладу, назва змінювалася: 1920 р. – бібліотека інституту народної освіти, 1930 р. – бібліотека інституту соціального виховання, 1933 р. – бібліотека педагогічного інституту. Сучасна назва з 1998 р.

Вивчення історії бібліотеки – складова бібліотечного краєзнавства. Відзначення ювілеїв бібліотеки дало можливість озирнутися назад, підвести черговий підсумок, оцінити досягнення, спонукало до вивчення її історії, систематизації накопиченого досвіду та відображення діяльності книгозбірні у виданнях, публікаціях на сторінках фахових видань та наукових збірниках [5]. Зрозумілим було виникнення ідеї та бажання поглибити знання про історію бібліотеки, в якій ти працюєш, яка є складовою мережі освітянських бібліотек України.

Результати багаторічних досліджень історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського викладено у книгах «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті» [3] та «Сто років духовності: спогади про бібліотеку ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського» [11]. У науково-краєзнавчих дослідженнях представлені важливі моменти життя бібліотеки, визначено й обґрунтовано основні етапи становлення та розвитку бібліотеки у контексті історії держави, освіти, університету та бібліотечної справи, відображені тенденції розвитку, проблеми і перспективи університетської бібліотеки.

Зрозуміло, що запорукою виконання книгозбірнею своїх завдань протягом усього періоду існування, завжди були її кадри. Зазначу, що історія університетської бібліотеки – це доля людей, відданих її величності книзі, справі освіти і виховання студентської молоді, сприяння науковим відкриттям і підтримка творчих особистостей, це життя кожного бібліотекаря, а будь-яке життя має свій неоціненний інтерес, бо життя кожної окремої людини – це

життя її народу, його традицій, це життя та розвиток колективу, в якому людина працювала та працює. Розділ «Команда небайдужих або наші перші скрипки» розповідає про бібліотекарів, які внесли вагомий внесок у розбудову освітянської книгозбірні. Адже не приміщення і навіть не цінні фонди роблять історію бібліотеки, а саме люди творили і творять її. Багато грамотних, розумних, творчих людей працювало над розбудовою університетської бібліотеки. І кожен з них залишив якийсь свій помітний слід в її історії. Саме тому виникло бажання до 105-ї річниці бібліотеки підготувати книгу, у якій особливу увагу акцентувати на людях, які творять історію бібліотеки – бібліотекарях [4].

До підготовки видань доклали зусилля викладачі, студенти, співробітники університету, увесь колектив бібліотеки. Основне завдання видань – донести до сучасників розповідь про діяльність університетської бібліотеки, її становлення та розбудову, показати досягнення університетської бібліотеки та перспективи подальшого розвитку, висловити побажання новій когорті бібліотечних працівників гідно продовжувати справу з інформаційного та бібліотечно-бібліографічного забезпечення освітян.

Мета підготовлених бібліотекою видань – розповісти про скромну роботу багатьох поколінь бібліотекарів, копітка праця яких сприяла формуванню та становленню моделі сучасної університетської бібліотеки, акцентувати увагу на плеяду яскравих фахівців бібліотеки сьогодення, які формують картину нашої повсякденності, створюють імідж бібліотеки, бібліотечного працівника. Адже найкраще та найдостовірніше будь-яку історію відображає та ілюструє доля кожної окремої людини.

Досліджуючи історію університетської бібліотеки, активно використовували метод усної історії. «Усна історія – це історія, вибудована довкола людей»... вона є «вельми перспективною щодо збагачення наших знань про минуле та про те, як це минуле живе у сьогоденні». Вона дозволяє знайти героїв не лише серед вождів, але і серед безвісної більшості народу, допомагає людям повніше відчувати себе людьми. Усна історія змушує історика

опуститися на землю з висот історичних теорій і узагальнень до тих пересічних людських життів, які лежать в основі кожного узагальнення і кожної теорії» [12, с.87].

З усіх методик дослідження надавали перевагу усному опитуванню, анкетуванню, польовим дослідженням, усній традиції у поясненні історичного минулого бібліотеки, інтерв'ю. Інтерв'ю є усною історією лише тоді, коли воно записане, опрацьоване у певний спосіб, доступне в бібліотеці, архіві чи іншому сховищі, або ж відтворене у відносно дослівній формі у вигляді публікації» [9].

Опрацьовані інтерв'ю працівників бібліотеки, студентів, викладачів лягли в основу багатьох публікацій з історії бібліотеки. Біографії працівників бібліотеки, автобіографії, у яких відображено соціальні та культурні реалії, політичні й моральні цінності, норми та вимоги бібліотеки у різні часи, місце людини у житті бібліотеки є унікальним історичним джерелом під час дослідження історії бібліотеки. Корисним у цьому плані було спілкування з ветеранами бібліотеки та університету, зі студентами-випускниками, викладачами. Під час збору матеріалу використовувалися спогади і оцінки бібліотечних працівників, чий особистий досвід мав значний вплив на розбудову освітянської книгозбірні.

Під час збору потрібних матеріалів, ми прагнули відтворити історію бібліотеки. Збираючи матеріали живих свідків, ми прагнули записати їх спогади та вписати у сторінки історії Вінницького педуніверситету, бібліотеки, залишити для нащадків пам'ять, пробудити у користувачів пізнавальний інтерес до освітянської книгозбірні; виховувати почуття любові до книги та знань, викликати повагу та вдячність до бібліотекарів багатьох поколінь за їх скромну та важливу роботу. Досліджуючи історію книгозбірні методом усної історії, було встановлено цікаві моменти із життя бібліотеки та її працівників. Становлення та плідний розвиток бібліотеки впродовж десятиліть відбувався завдяки професіоналізму, відповідальності, а головне – любові до своєї справи працівників бібліотеки багатьох поколінь, відданих служінню бібліотеці. Їхній історичний досвід – то наша спадщина.

Історія бібліотеки, як і власне навчального закладу, вмістили багато подій: революції, війни, повоєнні відбудови, Голодомор, зміни державного устрою та керівництва навчального закладу, економічні кризи, пандемія та усілякі надзвичайні негаразди. В епоху інформаційного суспільства суттєво змінилися вимоги до бібліотеки, що призвело до потреби її модернізації та розширення бібліотечного сервісу.

Сьогодні специфіка потреб та запитів науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти визначають вектори спрямованості діяльності бібліотеки. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та переорієнтація споживачів інформації обумовлюють нове бачення ролі і місця бібліотеки у задоволенні потреб і запитів сучасного користувача, інтеграцію в основні інституційні функції навчання, дослідження та обслуговування інформаційних запитів користувачів.

Пріоритетним напрямом діяльності освітянської бібліотеки є інформаційна діяльність, зорієнтована на віртуального користувача, впровадження дистанційного обслуговування, що забезпечує доступність інформації та оперативність пошуку. Бібліотека цілодобово надає доступ до інформаційних ресурсів, розширює межі традиційного бібліотечного обслуговування, створює умови надання нових комплексів послуг для всіх категорій користувачів.

До послуг користувачів 2 абонементів (навчально-методичної та наукової літератури) та 5 читальних залів, у т. ч. 2 електронні з клієнт-серверною мережею на 76 АРМ, з доступом до Інтернету та Wi-Fi зони.

Інформаційний ресурс книгозбірні становить понад 500 тис. одиниць зберігання на різних носіях інформації. Створено електронну бібліотеку, яка містить електронні версії дисертацій, авторефератів дисертацій, підручників, навчально-методичних посібників, матеріалів конференцій тощо.

Електронна бібліотека включає електронний каталог, що нараховує більше 340 тис. записів, в т. ч. доступних користувачеві – понад 303 тис., з них база даних «Книга» – більше 50 тис., «Повнотекстові видання» – понад 9 тис.

записів. Від 2007 р. діє сайт бібліотеки (library.vspu.edu.ua) та електронна пошта (vspu.lib@gmail.com).

Бібліотека підтримує ініціативу відкритого доступу до знань. Активно формується інституційний репозитарій (понад 9 тис. публікацій). Наукові праці науково-педагогічного складу університету представлені у мережі Інтернет, що сприяє підвищенню рейтингу університету.

Бібліотечні сервіси включають активне впровадження сучасних інноваційних технологій в галузі наукометрії та бібліометрії, моніторинг ресурсів всесвітньої мережі Інтернет освітнього та наукового спрямування, пошук інформації про науковців університету в наукометричних базах Scopus, WoS, Google Scholar та ін.

Нові бібліотечні послуги і сервіси, культурно-просвітницька діяльність бібліотеки сприяють створенню позитивного іміджу бібліотеки, позиціонуючи бібліотеку як важливий науково-інформаційний та соціально-культурний центр, що динамічно розвивається.

Висновок. Роки минають, час багато стирає з людської пам'яті, щораз менше живих свідків минулого залишається серед нас. Саме тому вивчення та збереження історії бібліотеки, донесення її до прийдешніх поколінь – наш святий обов'язок. У подальших планах бібліотеки: вивчати історію книгозбірні, залучати до написання спогадів ветеранів бібліотеки, навчити молодих бібліотекарів аналізувати діяльність бібліотеки, висвітлювати її роботу на сторінках періодичних видань, зберігати фотодокументи та інші матеріали, передавати звіти та інші документи до архівних установ. Наша бібліотека і надалі, активно використовуючи метод усної історії, поглиблюватиме знання про своїх працівників та читачів, з повагою розповідатиме про людей, які творили і творять сьогодні історію освітянської книгозбірні.

Використовуючи сучасні цифрові та комп'ютерні технології, бібліотекарі сьогодення активно ілюструють свою діяльність: створюються електронні архіви фотодокументів, блоги, флеш-альбоми, презентації, світлини про роботу бібліотеки виставляються на сайті бібліотеки. Прагнучи залишити нащадкам

яскраве уявлення про свою діяльність, формуються фотоальбоми, фотоматеріали розміщуються у щорічних звітах, які за «Переліком типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів» передаються на зберігання до обласного архіву.

З огляду на стан справ навколо вивчення історії бібліотеки Вінницького педуніверситету, хочеться відмітити, що подібні дослідження мають стосуватися усіх бібліотек міста, області, країни. Кожна, навіть маленька бібліотека, має мати свою історію. Бібліотекарі повинні залишити пам'ять про свою, хай скромну, але потрібну роботу. Дослідження історії бібліотеки дасть можливість зберегти частину народної пам'яті у процесі накопичення матеріалів для подальших досліджень історії як окремої бібліотеки, так і бібліотечної справи загалом.

Пройшовши славний історичний шлях, зберігаючи і водночас примножуючи традиції, бібліотека педуніверситету і надалі дбатиме про належний рівень інформаційного забезпечення навчально-виховного та науково-дослідницької роботи університету. Незважаючи на проблеми сьогодення, бібліотека з оптимізмом дивиться в майбутнє [8, с. 221].

Список використаних джерел:

1. Айвазян О. Б. Бібліотеки освітянських закладів Подільського єпархіального відомства другої половини ХІХ – початку ХХ століття / О. Б. Айвазян // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національного університету імені Івана Огієнка, Наукова бібліотека; редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. за вип.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 2.– (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство). – С.123–134.
2. Бібліотека // Вінницький державний педагогічний інститут : історичний нарис 1912-1997 / З. М. Грузман, А. М. Подолинний, М. Ф. Присяжнюк, Б. В. Хоменко. – Вінниця, 1997. – С. 36–39.
3. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті (до 100-річного ювілею) : науково-краєзнавче дослідження / В. С. Білоус ; ред. колегія О. В. Шестоपालук (голова), Л. М. Воробйова, І. В. Зарванська. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. – 102 с.

4. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в особах (до 105-річного ювілею) : науково-літературне есе / В. С. Білоус, В. П. Король. – Вінниця, 2018. – 94 с.
5. Білоус В. С. Дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – складова бібліотечного краєзнавства / В. С. Білоус // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : III Науково-практична інтернет-конференція, НБ ХНМУ, 22-29 жовтня 2018 р., Харків. – Харків, 2018. – С.12–17.
6. Білоус В. С. Усна історія – важливе джерело краєзнавчого дослідження історії бібліотеки // Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017: матеріали Міжнародної наук.-теорет. конф. (Київ, 23 листоп. 2017 р.). – Київ : НАКККіМ, 2017. – С. 4–7.
7. Білоус В. С. Усна історія як метод краєзнавчого дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. С. Білоус // Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. 21–22 жовтня 2014р. м. Вінниця / Управ. культури і туризму Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Вінниц. обл. ін.-т після диплом. освіти пед. працівників, ГО. «Асоц. б-к Вінниччини». – Вінниця, 2015. – С.59–63.
8. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (1912-2012): ювілейна книга. – Вінниця, 2012. – 224 с.
9. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / О. Кісь // Україна Модерна. – Львів ; Київ, 2007. – Ч. 11. – С. 7–21.
10. Поліщук А. С. Гуманітарна сфера областей України в умовах кризи радянської системи (1965-й – 1985-ті рр.)) (на матеріалах Вінниччини і Хмельниччини) : монографія / А. Поліщук. – Вінниця : ПП «Друк», 2018. – 249 с.
11. Сто років духовності : спогади про бібліотеку ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського / ред. Л. М. Воробйова ; уклад. В. С. Гадамський ; відп. за вип. В. С. Білоус. – Вінниця, 2013. – 67 с.
12. Томпсон Пол. Голос прошлого. Устная история / П. Томпсон ; пер. с англ. – Москва : Весь Мир, 2003. – 368 с.

УДК 02(091)(477-44.21)(045)

Бібліотека на зрізі столітньої епохи: паралелі розвитку і досягнень

Кравчук Неліна Миколаївна

Директор Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова

Анотація. У статті висвітлено основні напрямки роботи Наукової бібліотеки впродовж всього періоду її існування з 1921 по 2021 рр.

Ключові слова: історія бібліотеки, напрямки роботи бібліотеки, Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова.

The Library During One Hundred Year Epoch: the Parallels of Development and Achievements

Kravchuk Nelina Mykolayivna

Director Scientific Library Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University

Abstract. The article highlights the main directions of the Scientific library work during the entire period of its existence from 1921 to 2021.

Keywords: History of the library, directions of library work, Scientific library of VNMU named after M.I. Pirogov.

Ювілейні дати кожної організації завжди наповнені спогадами про події, пам'яттю про колег, осмисленням етапів розвитку закладу та оцінкою власного внеску в її розквіт. Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова наразі на шляху 100-літніх спогадів.

Збереження історії – надто кропіткий процес, а її відновлення – непосильна праця. За історію нашої бібліотеки велика вдячність Ліні Василівні Маєвській, яка понад пів століття (1961–2014 рр.) віддала себе бібліотеці, із них 34 роки (1969–2003 рр.) працювала на посаді директорки. Саме завдяки власній відданості, завзяттю і дивовижній працелюбності по закінченні своєї трудової діяльності вона залишила рукопис – нарис з історії бібліотеки. Спогади Ліни Василівни сягають далекого 1921 року, які по крихтах вона збирала із розповідей колег, працівників та студентів університету, з бібліотечних записів, архівних документів...

Скупі відомості залишилися про довоєнний період. Шлях становлення бібліотеки протягом 1921–1930 рр. був складний і непрогнозований. Труднощі в забезпеченні студентів навчальними посібниками допомагали долати колеги із Одеського, Київського, Харківського медичних та Полтавського фармацевтичного інститутів. Книги зі штампами бібліотек цих навчальних закладів сьогодні складають частину фонду цінних видань бібліотеки. У довоєнні роки основна увага акцентувалася на комплектуванні бібліотечного фонду, який лише за 5 років (1934–1939 рр.) збільшився майже на 40 тис. пр., було зібрано понад 7 тис. пр. рідкісних книг. Проте всі напрацювання

перекреслила Друга світова війна: знищена вся документація, велика кількість книг, значна частина цінних видань вивезена до Німеччини.

Кожний етап розвитку бібліотеки характеризується своєрідними напрямками роботи, властивими для певного періоду діяльності. Тож відродження інституту в неймовірно складних умовах у післявоєнні роки спонукало працівників бібліотеки знову розпочинати із комплектування фонду навчальними виданнями, які, задля найповнішого забезпечення потреб студентів, розшивали по розділах і сторінках. Література надходила також із Держфонду СРСР, бібліотек Московського університету ім. М. В. Ломоносова, 1-го Московського медичного інституту ім. І. М. Сеченова, Ленінградської військово-медичної академії та інших бібліотек Союзу, які не зазнали фашистської окупації. Загалом, процесу комплектування фонду протягом всього періоду існування бібліотеки властива спільна особливість: керівництво навчального закладу завжди в пріоритет ставило і ставить книгозабезпеченість студентів. Сьогодні фонд наукової, навчальної літератури багатий зарубіжними виданнями англійською, німецькою, чеською, польською, французькою та іншими мовами та нараховує понад 580 тис. пр.

Активна масова робота бібліотеки значно поживалася у 60-х роках ХХ ст. Найпопулярніші форми – читацькі конференції та диспути, які проходили в тісній співпраці зі співробітниками кафедр інституту, наразі трансформувалися в різноманітні соціокультурні заходи: коворкінги, онлайн-тренінги, літературно-музичні вітальні, літературно-мистецькі та фольклорні вечори, квартирники, читання «Вільний мікрофон», відеопривітання, конкурси читців та ін. Книжкові виставки стали більш доступними, їх електронні формати значно розширили інформативний діапазон у вигляді буктрейлерів, лонгвідів, інтерактивних виставок, постерів, плакатів-листівок, інфографіки, тощо. І хоча використання інформаційних технологій уже є невід'ємною частиною будь-якого заходу, сучасному вибагливому користувачу, як і пів століття тому, ніщо не може замінити живого спілкування із викладачами та друзями. Саме тому уже понад 20 років поспіль незмінний «Клуб любителів художньої літератури»

з року в рік поповнюється новими членами – палкими шанувальниками художнього слова, а клуб любителів поезії «Літературна вежа» уже розширив свої горизонти до творчого об'єднання «Вежа».

Науковість у роботі властива бібліотеці ще з часів її зародження. Відлік перших публікацій розпочинається з 60-х років, зокрема, автором першої є перший директор І. Л. Сліпак. Їх тематика – про події та заходи в бібліотеці, про письменників та книги, тощо. З часом змінювалися напрямки та глибина досліджень, які набували поступального характеру та набирали ваги.

Саме завдяки виваженому підходу бібліотекарів до вивчення фонду, збереглися рідкісні видання XVIII-XIX ст. Пошук, відбір і вивчення цінних книг продовжується: формуються іменні колекції відомих медиків, видатних науковців, власників колекцій з автографами, екслібрисами, особистими печатками, власноручними написами, досліджується кожний елемент і найдрібніший штрих у виданні. Гордість бібліотеки – понад 3 тис. документів з максимальною повнотою відображаються в базі даних електронного каталогу.

У 60-х роках XX ст. розпочалася видавнича діяльність. Перші бібліографічні покажчики представляли переважно наукові роботи працівників інституту за певні періоди, з часом готувалися з різних тематичних напрямків, а в 2000-х роках значно активізувалися персональні. У 2006 р. була заснована біобібліографічна серія «Вчені нашого університету», присвячена не тільки професорам-ювілярам, але й кафедрам-ювілярам. У зв'язку з розширенням діапазону вивчення, підготовки та зберігання матеріалів про діяльність університету дослідження його історії виокремилося в окремий медичний краєзнавчий напрямок. Із 2012 р. був започаткований щорічний календар «Вінниччина медична: знаменні й пам'ятні дати», який з 2019 р. виходить у 2-х випусках: «Вінниччина медична» та «ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати». З 2020 р. знамениті історичні постаті університету складають серію бібліографічних покажчиків «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова». Апогеєм краєзнавчих досліджень стала науково-популярна монографія – переможець конкурсу «Бюджет громадських ініціатив Вінницької ОТГ» 2020 р. – «Вінниця

– місто послідовників М. І. Пирогова». В рамках проєкту «Пам'ять університету» у 2021 р. світ побачить видання «Війна пройшлась по їхніх долях. Ч. 1. З інституту – на фронт». Це уже не перша спроба повноцінних видань. Успішними були видання, підготовлені спільно із Національною науковою медичною бібліотекою України: «Пирогов М. І. 1810 – 1881» (2010), «Життя, присвячене людям» (2014), «І знов живий світ оглядую...» (2014), «Лікар Олексій Боржковський – нащадок славетного роду» (2014). Тож зміст, інформативність та якість поліграфічного оформлення видавничої продукції бібліотеки сьогодні досягли високого рівня. Вийшовши за межі друкованого формату, бібліотека взяла участь у створенні історико-документального короткометражного фільму «Духовна єдність поколінь», знятого за сприяння Житомирського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка (2018).

Як і багато років тому, викладачі, аспіранти проводять в бібліотеці багато часу. В далеких 50-60-х роках, щоб задовільнити їхні запити, максимальні зусилля докладали Корніліч М. П., Арькова Т. І., Веселовська В. А., перший завідувач Сліпак І. Л., який очолював бібліотеку 24 роки. Серед наукової спільноти інституту цінувалася високоосвічена працівниця бібліотеки Самоненко Н. І. Завдяки своїм знанням 6-ти іноземних мов вона допомагала науковцям інституту перекладати зарубіжні видання при підготовці дисертацій та підвищенні професійності. А сьогодні до послуг користувачів інформаційно-бібліографічного відділу – консультації стосовно роботи в міжнародних базах Scopus, Web of Science, Google Scholar, ORCID; представлення своїх напрацювань в бібліометриці української науки, інституційному репозитарії; інформування про міжнародні правила цитування, транслітерацію текстів, оформлення дисертацій та джерел в наукових роботах; рекомендації щодо пошуку інформації в електронному каталозі та ін. Спілкування проводиться в онлайн та офлайн форматах завдяки використанню телефонних зв'язків, електронної пошти, служби «Віртуальна довідка», соціальних мереж. У 1999 р.

новою формою інформування читачів став бюлетень нових надходжень «Бібліокур'єр», видання якого продовжується до сьогодні.

Впродовж всього свого існування свою бібліографічну діяльність бібліотека проводить у тісній співдружності з кафедрами. Видозмінилися традиційні Дні інформації, Дні бібліографії, Дні кафедри: перегляди літератури, огляди, бесіди, лекції ґрунтуються на заходах з використанням відеоконтентів. У 1991 р. вперше почали проводитись лекції з «Основ бібліотекознавства і бібліографії», які нині називаються «Основи інформаційної культури». А прообразом «Довідкового куточка читача», організованого у бібліографічному відділі в 1984 р., наразі є сайт бібліотеки.

Значному поштовху діяльності бібліотеки сприяла методична робота, яка у 70-х роках була тісно пов'язана із науковцями інституту. Крім кваліфікованого бібліотечного рівня, від працівників вимагалися елементарні знання медичної термінології. Тому викладачі неодноразово організовували для співробітників бібліотеки змістовні лекції з медичної тематики. Активну допомогу бібліотеці інституту надавала Бібліотечна рада, створена в 1976 р. Крім бібліотечних фахівців, вона налічувала 11 доцентів і викладачів різних кафедр інституту, а очолював її проф. кафедри загальної хірургії Юріхін А. П. Особливе значення мала спільна нарада завідувачів бібліотек та проректорів з навчальної роботи медичних ВНЗ України з участю заступника міністра МОЗ України, яка була проведена в 1977 р. на базі Запорізького медичного інституту. Визначалися завдання бібліотек ВНЗ, їх роль в навчально-виховному процесі, порушувалися актуальні на той час питання штатів, приміщення, заробітної плати, матеріально-технічної бази бібліотек. На жаль, протягом всіх подальших років не було жодного такого заходу, спільного з керівництвом вищих навчальних закладів.

У 1976 році бібліотеку Вінницького державного медичного інституту було визначено регіональним методичним центром бібліотек вищих навчальних закладів Вінницької, Житомирської і Хмельницької областей на чолі із завідувачкою бібліотеки Маєвською Л. В. У зв'язку із збільшенням кількості

інститутів у Вінниці, у 1978 році бібліотека стала обласним методичним центром бібліотек ВНЗ міста Вінниці, функцію якого виконує дотепер.

Методична робота постійно удосконалювалася відповідно до особливостей розвитку освіти, науки, медицини та впровадження технічних процесів. Традиційні науково-практичні конференції та семінари доповнилися такими формами роботи як LIB-coaching, Flash-семінар, Stem-семінар. На зміну «Школі передового досвіду», «Школі методиста», круглим столам, які були актуальні у 80–90-х роках, прийшли експрес-університети, професійні діалоги, лабораторії професійної майстерності, «Школа IRBIS», «Школа медійної грамотності». Ділові ігри розширили свої межі творчими елементами майстер-класів, тренінгів, конкурсів. До щорічного «Аналізу діяльності методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці» додалося ряд іншої видавничої продукції – це, зокрема, інформаційні листки з вивчення та запозичення досвіду бібліотек. Згодом їх замінили видання серії «На допомогу бібліотечному фахівцю», а дайджест «Сучасні орієнтири університетських бібліотек» про досвід роботи Вінницького методоб'єднання виходить уже у вигляді інформаційного вісника «Бібліопростір».

Кардинально змінилася тематика заходів. До питань щодо форм і методів роботи з читачами, удосконалення їх обслуговування та роботи з боржниками; поліпшення бібліотечно-інформаційного забезпечення студентів та викладачів; формування, використання та зберігання книжкових фондів; поліпшення методичної роботи і практичної допомоги в колективі та в бібліотеках методичного об'єднання, естетичного оформлення бібліотеки ВНЗ додалися теми: «Професійний успіх сучасного бібліотечного фахівця», «Мистецтво публічного виступу», «Твій імідж: створи себе сам», «Контент-бібліотека», «Я – блогер», «Створюємо плейкаст», «Буктрейлер: яким йому бути», «Лонгрід – мультимедійний інструмент промоції бібліотеки, книги та читання», «Canva» – онлайн сервіси графічного дизайну», «Publisher в практичній діяльності бібліотекаря», «Як створити проєкт» та ін.

Період технічної модернізації бібліотечних процесів розпочався у 90-х рр. і заповнив усі напрямки діяльності бібліотеки. Комп'ютер дуже швидко витіснив друкарську машинку; електронний каталог замінив написання каталожних карток; одноосібна предметизація статей консолідувалася у спільну роботу з бібліотеками України; традиційна книжкова виставка стала віртуальною; видання бібліотеки набули гідного естетичного оформлення; альбоми світлин «ожили» у презентаціях, а згодом – у відеофільмах; а повністю автоматизоване обслуговування приємно дивує читачів...

Успіхи бібліотеки – це постійні та невпинні зусилля бібліотечних працівників, кількість яких з 50-х років збільшилася у 7 разів. Сьогодні 40 бібліотекарів і 2 інженери продовжують справу 6 працівників, які в далекому минулому на абонементі 30 кв. м обслуговували понад 2000 студентів, весь професорсько-викладацький склад та всіх працівників інституту. Тільки завдячуючи їх самовідданій праці з 6-ї ранку до 19-ї години, бібліотека в змозі була виконати той немалий обсяг роботи, який припадав на долю співробітників.

Керівництво закладу за столітню історію свого існування періодично змінювалося, проте завжди залишалося шанобливе ставлення до бібліотеки. Таких прикладів безліч. Одним із них є матеріально-технічна база. У 2018 р. бібліотека пережила уже свій 6-й переїзд в інше приміщення і щоразу все краще та краще. Хронологія вражає: 1980 р. – виділено приміщення для абонементу навчальної літератури, читальну залу відкрито в приміщенні колишнього клубу; 1981 р. – відкрито філію бібліотеки при новоствореному факультеті підвищення кваліфікації лікарів в м. Хмельницькому і читальну залу в новозбудованому гуртожитку № 4; 1984 р. – філію бібліотеки відкрито на підготовчому факультеті іноземних громадян; 1987 р. – надано приміщення на місці кафедри історії КППС та філософії; 1989 р. – розміщення книжкового фонду у підвальному приміщенні; 1990 р. – вирішено питання про будівництво нового просторого приміщення бібліотеки і, нарешті, 2018 р. – освоєння його

площі, а це – понад 3 тис. кв. м. з розгалуженою структурою бібліотеки, комфортними робочими місцями для читачів та працівників.

Діяльність бібліотеки не тільки цінувалася викладачами і студентами, але й визнавалася методичними центрами, місцевою владою та міністерством. Адже у 1972 р. бібліотека була на 4 категорії, у 1975 р. – на 3 категорії по оплаті праці. За показниками роботи як обласний методичний центр бібліотек ВНЗ м. Вінниці у 1982 р. була переведена на 2 категорію і уже з 1996 р. працює на 1 категорії по оплаті праці бібліотек ЗВО. За сумлінну роботу, професіоналізм, вагомий внесок у розвиток медичної науки, освіти, культури колектив неодноразово нагороджувався Почесними грамотами та дипломами Міністерства охорони здоров'я, Міністерства культури, Вінницької облдержадміністрації, ректорату університету. Одним з найбільших здобутків колективу бібліотеки є рішення Вченої ради університету від 23.03.2020 р. про її перейменування на Наукову бібліотеку Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Тож відтепер писатимемо свою історію в новому статусі, який обов'язково підтвердимо новими досягненнями...

УДК 021.6:[061.2:378]

Соціокультурна та виховна діяльність бібліотеки у співробітництві зі студентсько-громадськими структурами та Центрами ЗВО

Гетьманова Тетяна Олександрівна

Завідувачка сектору інформаційно-бібліографічного обслуговування інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Анотація. У статті розглянуто основні форми і методи соціокультурної та виховної роботи сучасної бібліотеки зво, спрямованих на виховання всебічно розвиненої особистості, на прикладі роботи Наукової бібліотеки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. Висвітлено співпрацю Бібліотеки зі студентсько-громадськими структурами та Центрами Університету, в яких задіяні студенти та молоді вчені. Розкрито значення партнерських відносин між Бібліотекою та соціальними інституціями зво.

Ключові слова: соціокультурна робота, виховна робота, студентсько-громадські структури, Центри Університету, квест, флеш-моб, коворкінг-центр, віртуальні виставки.

Socio-cultural and educational library activities in cooperation with students and public structures and centers of higher educational establishments

Hetmanova Tetiana Oleksandrivna

Head of the information and bibliographic service of the information and bibliographic department Scientific Library of O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Abstract. In the article, main forms and methods of socio-cultural and educational activities in a modern library of a higher educational establishment aimed at developing of a rounded personality on the example of scientific library of O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv are viewed. Library cooperation with students and social organizations and university centers, where students and young scientists are involved is studied. The importance of partnership between the library and higher educational establishment social institutions is revealed.

Keywords: socio-cultural activity, educational work, students and social structures, university centers, quests, flash mobs, co-working centers, virtual exhibitions.

Виховання всебічно розвиненої особистості вимагає від усіх учасників виховного процесу тісної взаємодії. Особливо це стосується співпраці бібліотеки з тими соціальними інституціями зовні, в яких задіяні студенти та молоді вчені. Таке співробітництво повинно будуватися на партнерських відносинах, що надасть можливість створити належні умови для інформаційно-культурного забезпечення самонавчання і самовиховання.

Наукова бібліотека ХНУМГ ім. О. М. Бекетова (далі Бібліотека) проводить виховну та соціокультурну діяльність в тісній співпраці із Профкомом студентів, Студентським Сенатом, Радою молодих вчених, Гендерним центром, Центром трансферу технологій «Мегаполіс» та іншими громадськими організаціями та Центрами Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова (далі Університет). Бібліотека виступає як активним учасником, так і організатором багатьох заходів, які відбуваються в Університеті із залученням студентської молоді.

Виховні та соціокультурні заходи, здійснювані Бібліотекою, спрямовані на стимулювання активності читачів, виявлення творчих здібностей, залучення їх до читання. Тому бібліотечні фахівці використовують таку новітню

інтерактивну форму виховної роботи як квести, які дають змогу у процесі гри отримати нові знання, навички, розвивають логічне мислення і уяву [1].

Перше знайомство студентів із Бібліотекою відбувається під час цікавих та змістовних квестів «Лабіринтами бібліотеки», які проводяться сумісно із Студентським Сенатом Університету. Квести проходять у межах дистанційного курсу «Інформаційні ресурси наукової бібліотеки університету», який створено у середовищі системи дистанційного навчання Moodle. Упродовж цих заходів студенти мандрують книжковими лабіринтами, шукають необхідні їм книги за допомогою різних підказок, знаходять скарби, розшифровують таємні послання. Завдання виконуються згідно із хронометражем, тож переможцями стають ті команди, які витрачають найменше часу на проходження конкурсів.

Для старших курсів проходять квести, приурочені до святкування Хеловіна. Приміщення Бібліотеки прикрашається атрибутами та символікою, пов'язаними із тематикою заходів. Також оформлюються фотозони, де всі охочі мають змогу зробити оригінальні та незабутні фото. Студенти виконують цікаві завдання, розшуковують містичні символи, використовуючи довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, розгадують кросворди і т. ін. Під час заходів демонструється віртуальна виставка, підготовлена Бібліотекою, «Літературна чортівня напередодні Хелловіна», розміщена на каналі YouTube: <https://youtu.be/j8YdsTl-5LE>.

26 травня 2021 року в ХНУМГ ім. О. М. Бекетова відбувся освітній квест «Академічна доброчесність», організаторами якого виступили Студентський Сенат та Бібліотека. Захід пройшов у межах проєкту «Restude» і мав на меті підвищення обізнаності студентів з питань академічної доброчесності.

У читальному залі Бібліотеки було оформлено локацію, де студенти проходили цікаві та змістовні конкурси. Правильно виконати завдання учасникам допомагали спеціальні стенди з наочними матеріалами за тематикою квесту, виступ бібліотекарів-спікерів та відео «Навчайся гідно та відповідально!», яке було продемонстроване студентам на початку конкурсів [2].

По закінченню всіх квестів підводяться підсумки та нагороджуються переможці.

Залучити нових читачів до Бібліотеки, захопити студентів читанням допомагає участь у флешмобах, які надають нові комунікаційні можливості, сприяють самоствердженню, заряджають учасників позитивними емоціями.

28 вересня 2017 року у Харкові відбувся флешмоб «Молодь читає – Харківщина процвітає» з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек. Участь у флешмобі запам'яталась як студентам Університету, так і бібліотекарям. Проведення заходу мало за мету згуртувати молодь навколо ідеї культурного та інтелектуального розвитку регіону та підвищити її інтерес до читання, а також продемонструвати, що «місце сучасної бібліотеки саме в центрі важливих для громади подій, а її соціальна місія – об'єднувати та надихати на розвиток». Співробітники бібліотеки та студенти гідно презентували наш виш, за що і отримали офіційний лист-подяку від Управління культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації [3].

4 березня 2019 року співробітники Бібліотеки взяли активну участь у міжнародному флешмобі «Великий Шевченко», ініційованому Міністерством молоді та спорту України і активною українською молоддю та приуроченому до 205-річчя від дня народження Великого Кобзаря. Захід проводився з метою ушанування пам'яті Т. Г. Шевченка; представлення пам'ятників Тарасові Шевченку, встановлених у різних регіонах України та країнах світу; засвідчення визнання та любові до творчості генія українського народу. Бібліотекарі зняли відео, на якому вони зачитували уривки з віршів Т. Г. Шевченка та власні вірші про видатного українського поета на фоні пам'ятника, розташованого в середмісті Харкова – у Саду імені Т. Г. Шевченка, при вході на центральну алею з боку вулиці Сумської; опублікували відео на офіційній сторінці флешмобу і на власній сторінці у FB та передали естафету науковій бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

У лютому 2021 року Бібліотека долучилася до міжнародного онлайн-флешмобу #GlobalLesyaUkrainka2021, присвяченого 150-річному ювілею видатної поетеси Лесі Українки.

У читальному залі Бібліотеки студентки Університету Олександра Байструк, Анастасія Будко та Олександра Жук читали вірші Лесі Українки. З уст юних поціновувачів таланту поетеси зворушливо звучали її вірші «На зеленому горбочку...», «Знов весна, і знов надії...», «Стояла я і слухала весну...». Відео із записом цього заходу зняла і змонтувала студентка Валерія Ларіонова <https://www.youtube.com/watch?v=vTJ1kNf01Lo>.

Крім того, у читальному залі гуртожитку №4 бібліотекарі провели літературну годину, присвячену творчості великої української поетеси.

Непересічною подією в Університеті став флешмоб «Прикрась Університет кольорами вишиванки», який відбувся 20 травня 2021 року. Бібліотекарі разом зі студентами та викладачами Університету одягнули вишиванки, прикрасили зелену галявину вишиванками, заспівали «Червону руту», зробили селфі та поділились ним зі Світом у соцмережах з тегом #BeketovUni_вишиванка. Також з нагоди свята Бібліотекою було експоновано виставку-інсталяцію «Чарівна краса вишивки», на якій представлено книги, присвячені українській вишивці та народним традиціям. Експозицію гармонічно доповнювали вишиті рушники, серветки, віночки тощо.

Вже стало доброю традицією проведення у Бібліотеці Вечорів поезії, у яких беруть участь талановиті студенти Університету. Під час заходів учасники декламують вірші сучасних поетів, класиків української і зарубіжної літератури та діляться власними поетичними роздумами. Кожен виступ сприймається як міні-вистава, у якій виконавці передають свої переживання, емоції і почуття.

Бібліотекарі також долучаються до організації та проведення різноманітних свят. Так, 10 лютого 2021 року у Бібліотеці відбулося справжнє свято «Бібліотека дарує валентинку». На студентів очікували романтичні фотозони, де вони мали змогу зробити оригінальні світлини та викласти їх до Instagram. Нікого не залишили байдужими цікаві та веселі конкурси «Знайди

свою літературну половинку» та «Побачення наосліп з книгою». Найактивніші учасники отримали різноманітні подарунки: солодощі, блокноти, ручки, брелоки.

18-19 травня 2021 року Бібліотека та Студентський Сенат взяли участь у III міжнародній конференції з циклу «Бібліотека I_покоління: виклики, проєкції, очікування». Цьогорічна конференція проходила в режимі он-лайн і була присвячена темі «Шляхом до істини...» або про вплив бібліотекарів на академічну доброчесність в освітньому та науковому середовищі університету».

Начальник методичного відділу Бібліотеки Юлія Моргун представила на конференції доповідь із презентацією «Навчаємося доброчесно». Доповідачка окреслила основні напрямки діяльності Бібліотеки з питань академічної доброчесності, поділилася досвідом проведення занять із формування інформаційної культури студентів, складовою яких є дистанційний курс «Інформаційні ресурси НБ ХНУМГ ім. О. М. Бекетова», проведення заходів з академічної доброчесності для учителів шкіл і школярів у межах роботи з Центром доуніверситетської освіти і кар'єри Університету тощо. Партнерство Бібліотеки та Студентського Сенату щодо впливу на академічну доброчесність в освітньому та науковому середовищі Університету в своїй доповіді висвітила Голова Студентського Сенату, студентка 3 курсу ННУ ЕіМ Університету Дарина Рудь [4].

Активній підтримці читання, виникненню абсолютно нетривіальних думок та ідей у студентів сприяють принципово нові моделі роботи Бібліотеки із користувачами – коворкінг-центри, які є своєрідними майданчиками для спілкування і реалізації власних творчих проєктів, для зустрічей з представниками творчих професій. В Університеті такий коворкінг-центр трансформувався у Центр трансферу технологій «Мегаполіс». Відмінною рисою Центру є те, що він створений з метою розвитку наукової та творчої діяльності студентів та молодих науковців. Концепція відкритого простору Центру трансферу технологій «Мегаполіс» надихає до співпраці науковців та

студентів різних галузей науки, надає можливість вільного обміну думками, ідеями. В основі дизайну Центру – ідея мобільної адаптації простору під виконання різноманітних проєктів та проведення заходів [5].

Бібліотекарі долучаються до багатьох заходів, що відбуваються у межах роботи Центру «Мегаполіс». Так, стали вже традиційними лекції, практичні заняття та майстер-класи з академічної доброчесності, які фахівці Бібліотеки проводять під час Днів відкритих дверей у форматі BeketovOpenSpace.

Бібліотека допомагає студентам повністю розкрити свій творчий потенціал, надихає на проведення оригінальних заходів. Таким неординарним заходом була зйомка кліпу колективу Студентського Клубу Духового jazz-band у приміщенні читального залу Бібліотеки. Жваве, чуттєве виконання джазових композицій нікого не залишило байдужим.

У виховній та соціокультурній роботі Бібліотека використовує традиційні форми і методи залучення студентів до читання. Бібліотекарі намагаються якнайповніше розкрити свій фонд, донести його до користувача, тому книжкові виставки носять як постійно діючий, так і мобільний характер.

До всіх визначних заходів, які проводяться в Університеті, оформлюються тематичні виставки, виставки, присвячені видатним діячам науки і техніки. Популярністю у студентів користуються виставки-інсталяції: ялинки з книг, об'ємні експозиції у вигляді робіт, колажі з обкладинок книг. На виставці-інсталяції «Вчені-ювіляри ХНУМГ ім. О. М. Бекетова» видання різних років, альбоми вирізок з газет, фотоальбоми, буклети, фотографії були вдало доповнені ретро-речами, які відображали епоху XX сторіччя. За допомогою таких експозицій вдається здивувати наших читачів нетрадиційністю, унікальністю, викликати інтерес, привернути увагу до книги та читання.

Бібліотека використовує також форми дистантного інформаційно-бібліографічного обслуговування – віртуальні виставки, які представлені на сайті Бібліотеки (<http://library.kname.edu.ua>). Виставка передбачає презентацію видань в інтернет-середовищі, що розкриває їх зміст, а також доступ до матеріалів бібліографічного, фактографічного, енциклопедичного характеру,

що існують в електронному вигляді і доступні через мережу Інтернет [6]. На увагу заслуговує віртуальна виставка «9 листопада – День української писемності і мови», яка на YouTube набрала 11 тис. переглядів (<https://www.youtube.com/watch?v=uc1kLkJfzqI>).

Зорієнтуватися у виборі художніх творів для читання студентам допомагають рекомендаційні списки літератури: «100 книг, які варто прочитати в житті», «Самі відомі книги про кохання», «Така різноманітна фантастика», «Кращі книжки про Харків та харків'ян», «Гаудеамус игитур (кращі книжки про студентів та студентське життя)», «Кращі книжки сучасних українських авторів» та ін., – які містять бібліографічний опис книг, фото обкладинки та анотацію.

З метою підтримки читання Бібліотека щорічно проводить конкурс «Кращий читач року», в якому відзначаються найактивніші користувачі Бібліотеки. У рамках конкурсу проходять веселі лотереї, вікторини, учасники яких нагороджуються солодкими призами. Переможець конкурсу отримує головний приз – книгу.

Кращий читач 2018 року Бібліотеки Мірошник Антон Андрійович, тодішній студент 4-го курсу будівельного факультету отримав звання «Найактивніший читач» у фестивалі «Читач року», який проводить Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виховна та соціокультурна діяльність Бібліотеки були високо оцінені як студентською так і бібліотечною спільнотою. За сумлінну працю, відданість справі, ефективність у досягненні завдань поставлених перед Університетом та значний внесок у виховання студентської молоді колектив Бібліотеки було відзначено Подякою та Грамотою за підписом голови ПКС ППОС (профспілкового комітету студентів первинної профспілкової організації студентів) О. І. Угоднікової. Окрім того, 23 лютого 2021 року Бібліотека отримала Подяку від Студентського Сенату. Урочисте вручення Подяки відбулося під час звітно-виборної конференції Студентського сенату, на якій

були присутні делегати з усіх факультетів, ректор Університету Володимир Бабаєв, Голови Студентських Рад житлово-комунального та електромеханічного коледжів, колишні Голови Студентського сенату та співробітники структурних підрозділів.

За активну роботу зі студентами Юлія Дроговоз, бібліотекарка I категорії і Марина Дмитрієва, методистка I категорії Бібліотеки були нагороджені Дипломами конкурсу «Бібліотекар року 2019», який проводить Методичне об'єднання бібліотек закладів вищої освіти Харківської зони.

Таким чином, Наукова бібліотека ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, використовуючи всі свої ресурси і потенціал, у тісній співпраці зі студентсько-громадськими структурами та Центрами Університету докладає всіх зусиль для виховання всебічно розвиненої особистості. Сучасному суспільству потрібні освічені, творчі молоді люди, які креативно мислять, пропонують нетривіальні ідеї. Задля цієї мети бібліотекарі постійно підвищують свій професіональний рівень, застосовують у своїй роботі новітні методи та засоби, вивчають та пропагують сучасні тенденції розвитку науки.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Ю. О. Організація квестів у бібліотеці: метод. матеріали / Рівнен. держ. обл. б-ка; Ю. О. Ковальчук; ред.: Л. Г. Сахнюк ; відп. за випуск В. П. Ярошук. – Рівне, 2012. – С. 2.
2. Освітній квест «Академічна доброчесність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.kname.edu.ua/index.php/uk/436-osvitnij-kvest-akademichna-dobrochesnist>, вільний. – (дата звернення: 02.07.2021). – Назва з екрана.
3. Молодь читає – Харківщина процвітає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.kname.edu.ua/>, вільний. – (дата звернення: 05.07.2021). – Назва з екрана.
4. Наукова бібліотека ХНУМГ ім. О. М. Бекетова взяла участь у III міжнародній конференції з циклу «Бібліотека I_покоління: виклики, проєкції, очікування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.kname.edu.ua/index.php/uk/434-naukova-biblioteka-khnumg-im-o-m-beketova-vzyala-uchast-u-iii-mizhnarodnij-konferentsiji-z-tsiklu-biblioteka-i-pokolinnya-vikliki-proektsiji-ochikuvannya>, вільний. – (дата звернення: 06.07.2021). – Назва з екрана.
5. У ХНУМГ ім. О. М. Бекетова відкрили Центр трансферу технологій «Мегаполіс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.kname.edu.ua/index.php/3277>, вільний. – (дата звернення: 06.07.2021). – Назва з екрана.

6. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга / В. Бондаренко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 41 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; [редкол.: В. Попик та ін.]. – Київ : Нац. б-ка України ім. І. В. Вернадського, 2015. – С. 467–478.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА**

**«УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ»,
присвячена 100-річчю Наукової бібліотеки Національного
фармацевтичного університету**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
24 вересня 2021 року

Редакційна колегія :

**Гавриш Н.Б. (директор Наукової бібліотеки НФаУ, канд. наук із соц. ком.)
– відп. редактор**

**Каїді В.В. (учений секретар Наукової бібліотеки НФаУ, канд. наук із соц.
ком.) – заступник відп. редактора**

Ярмак С.В. – редактор

Сегеда В.І. – редактор

Підписано до друку 20 вересня 2021 р. Формат 60x84¹⁻¹⁶.

Папір офсетний. Умовн. друк. Арк. – 5.75. Тираж – 100 прим.

61168. Харків, вул. Валентинівська, 4.

Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету